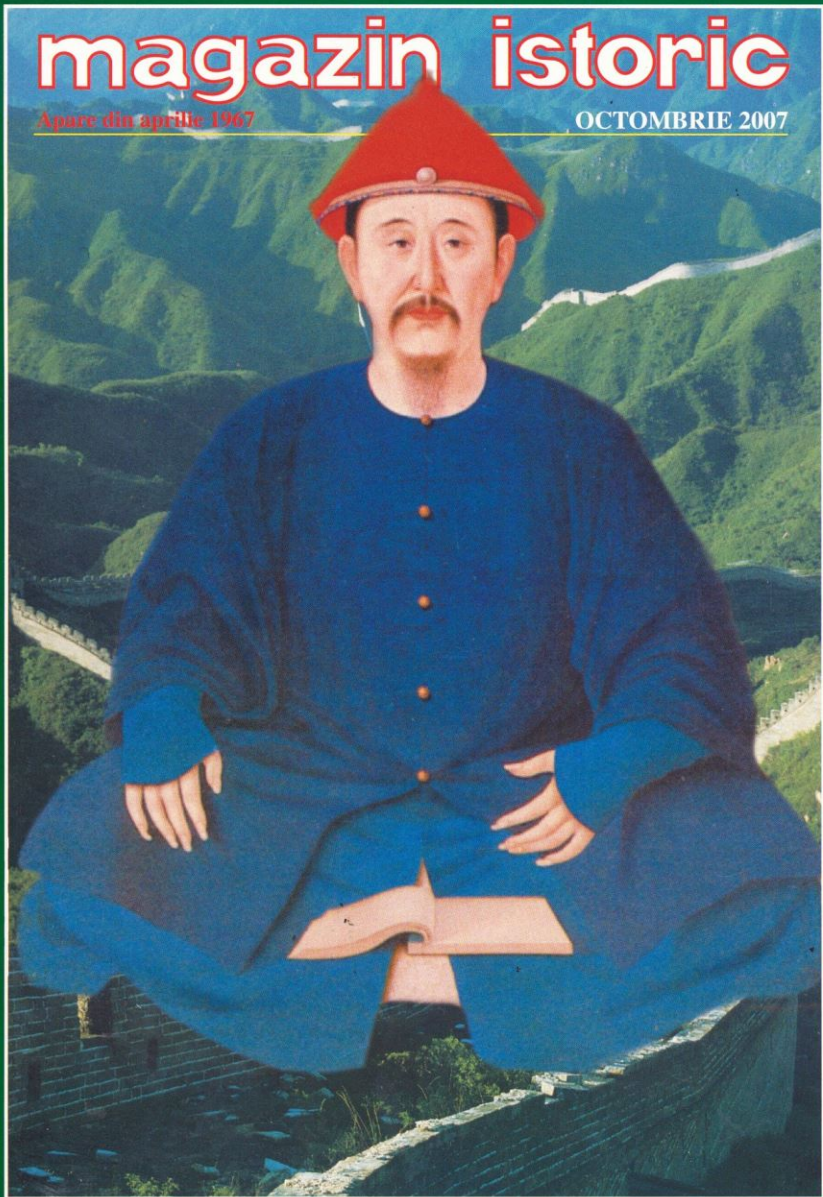
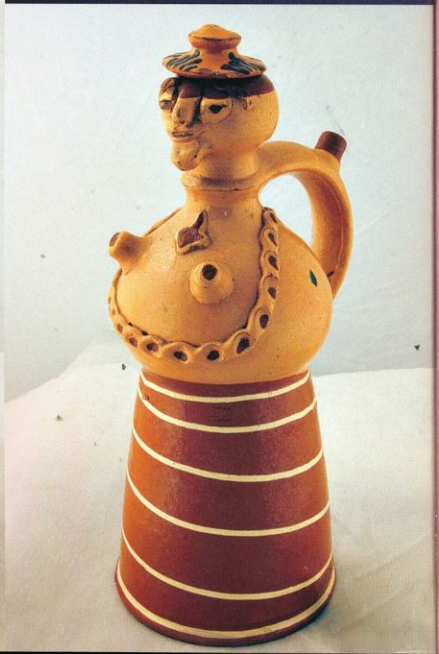
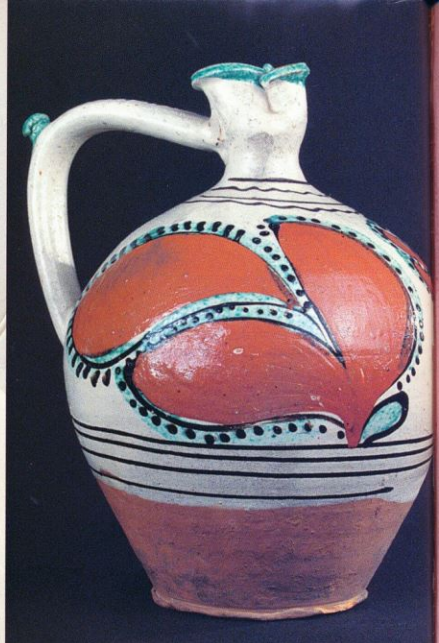

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2007

magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 10 (487)
octombrie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Suveran al Chinei între anii 1662 și 1722, de la vârsta de opt ani, și conducând țara cu talent și rafinată diplomatie, împăratul Kangxi a rămas în memoria strămoșilor cu titlul postum de „strămoșul cel sfânt și împăratul cel milostiv“

2 În ceremonialul nunții tradiționale românești mirele avea obligația să comande ulcioarele pentru nuntă: șase până la 12 asemenea piese. Dacă tinerii erau săraci, împrumutau ulcioarele de la rudele sau vecinii care avuseseră nunta înaintea lor. În imagine câteva asemenea exemplare de ulcioare

3 Au influențat astrele viața oamenilor în vechime? Conținutul acestui tablou, cel mai cunoscut al lui Albrecht Altdorfer, pictor, grafician și arhitect german (cca 1480-1538), intitulat *Bătălia lui Alexandru*, pare a răspunde afirmativ. Alexandru cel Mare îl înfrânge pe Darius al III-lea, în 333 î.Hr., la Issos, în Asia Mică; panoul suspendat pe cer indică schimbarea bruscă a succesiunii firești zi-noapte, în sprijinul învingătorului

4 După moartea mamei ei, Isabela Catolica, Juana, singura moștenitoare la tronul Castiliei (împreună cu soțul ei, Filip cel Frumos), a avut o serioasă problemă de sănătate, motiv pentru care a și fost poreclită Juana la Loca (Juana Nebuna, 1479-1555). Ea și-a petrecut mult timp retrasă în castelul de la Tordesillas, aproape de Valladolid, acolo unde se află și această statuie

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**
(1927-2007),
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu
Corectura

Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

octombrie

2007

4 Minciuna,
ca formă de retuș
V. EFTIMIU

5 Prigoana
de după Tămădău
G. ȚEPELEA

**DIN ROMÂNIA,
CU DRĂG**

10 Ce avem prea mult
și ce prea puțin
J. I. B. McCULLOCH

12 Unde ești,
Bucureștiul meu?
M. A. BOTEZ

16 Totu-i pirfekt,
tovarășe ministru!...
*Jean Moscopol
și cântecele sale
anticomuniste*
AL. ACIOBĂNITEI

RESTEȚURI

18 Cantemir
în lumea arabă
*Divanul în versiunea
patriarhului
Athanasios III Dabbas*
I. FEODOROV,
C. CRIȘAN

**ENIGME
ALE ISTORIEI**

23 Cum și de ce
s-a declanșat
Războiul de 6 zile
S. SHAY

29 Dinastia cerească
se deschide spre lume
*Primul trimis diplomatic
al Chinei la Londra
și Paris*
A. E. BUDURA

33 Patriotismul
în stare pură
*Interviu cu Alexandru
Leșco, Andrei Ivanțoc
și Tudor Popa*
E. TOMAC

38 Constanta
ultimelor trei secole:
„Partida“ rusă
M. E. IONESCU

43 Juana cea Nebună,
iubita fiică
a regilor catolici
M. NICOLAU

49 Afacerea
care nu a mai decolat
L. ȚĂRANU

**A FOST ODATĂ
CĂ NICIODATĂ**

53 Chemări la nuntă
cu ulciorul
G. ROȘU

**PASTILA
CU CUVINTE**

55 Împăratul
de la Râm se trage
M. SALA

**PE VREMURI
OAMENII ÎSI
TRIMITEAU
SCRISORI**

57 Inedite
Macedonski
G. FILITTI

61 În Africa,
cu Corneliu Mănescu
și soții Ceaușescu
*Amintirile
unui diplomat*
O. POPESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Mândria
de a sluji
pe Bătrâna Doamnă
N. MANEA,
B. COSTACHE

72 Unde și-a ascuns
Decebal comorile?
I.V. FERENCZ

74 Ioana d'Arc
de pe Jiu
Ecaterina Teodorescu
V. BĂLESCU

78 Lavaliera
alungată de șapcă
Calvarul socialistului
Constantin Titel-Petrescu
N. JURCA

83 Sub semnul
astrelor
Superstiții antice
GH. FL. GHETĂU

**HOOVER
INSTITUTION**

90 Carol al II-lea
insistă să revină în țară

91 Mai tari
decât 500 de tunuri
grele
Misiunea Berthelot
GH. NICOLESCU

RUBRICI

86 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

56 Răspunsuri la
Concursul 40 întrebări

71 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85 Telex

84; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

SĂ NU NE MAI MINTIM...

VICTOR EFTIMIU

E vorba de prăpastia dintre centrul Capitalei și mahalale, de luxul Căii Victoriei și de mizeria caselor. O scurtă călătorie la vecinii cehi mi-a subliniat, încă o dată, și violent, contrastul lăsat în țară.

La vecinii noștri, omul de la oraș nu umblă sclivisit ca al nostru și nici țărănul nu e atât de primitiv îmbrăcat. Noi râdem de cizma ungurului de la superioritatea obielei naționale.

Târgovețul sătul căruia nu-i e milă de țăran, care nu se uită la el cu dragoste și dor de mai bine, te face comunist sau trădător, îndată ce te vede comparând și găsim lucrurile de la noi în stare de inferioritate. Suntem inferiori nu numai marilor țări de departe, dar vecinilor noștri care n-au, ce e drept, o „elită” atât de rafinată, dar nici aspectul de trib uitat de Dumnezeu pe care ți-l oferă periferia bucureșteană.

Să ne trezim odată, să nu ne mai mintim, fiindcă numai pe noi ne mintim. Străinii cunosc stările rele din România. N-o să se ia nici după [poezia] *Rodica* a lui Alecsandri, nici după filmele și fotografiile

artistice ale birourilor noastre de propagandă. Sunt frumoase toate, dar toate mincinoase.

Să ne vie mintea la cap. Să vedem lucrurile așa cum sunt și să le căutăm îndreptarea. Să ieșim din disprețul pe care-l avem, în fond, pentru țăran.

Să aruncăm poduri peste prăpastia centrului Bucureștilor și hotarele pământului românesc.

Să renunțăm la luxul Căii Victoriei ca să dăm celor mulți hrană, sănătate, învățătură și sănătate. Acolo e marele rezervor. În lupta tot mai aprigă dintre popoare va birui numai cel sănătos.

Nici sângele anemiizat al țărănului, nici scleroza combinagiului trăit prea bine nu sunt garanțiile unei puternice rase viitoare. Să privim în jurul nostru și să imităm armonia popoarelor mai puțin rafinate, dar cu mai multă egalitate între straturi sociale, cu mai multă dreptate pentru fiecare. Această congestie bucureșteană să nu se schimbe într-o bună zi în paralizie.

(Prăpastia, în ziarul *Popularul*, 24 noiembrie 1937)

La 14 iulie 1947, în timp ce se pregătea să părăsească țara cu un avion, de la Tămădău, un grup de fruntași național-țărăniști a fost arestat (Magazin istoric, nr. 8/1997). A fost ridicat și președintele P.N.Ț., Iuliu Maniu, judecat și condamnat (Magazin istoric, nr. 6/1994; 4/2000; 4/2002). În scurt timp, partidul a fost desființat, publicațiile sale suprimate, alți lideri urmăriți și arestați. Unul dintre fruntașii P.N.Ț., academicianul Gabriel Tepelea, evoca cele petrecute atunci.

1947. DUPĂ TĂMĂDĂU

GABRIEL TEPELEA

Incredibila veste a arestării lui I. Maniu și a lotului de „trădători” Tămădău m-a găsit, la 14 iulie 1947, în comuna natală Borod, județul Bihor. Acolo candidasem la alegerile parlamentare din noiembrie 1946 și avusesem o serie de diferende electorale cu autoritățile județene și comunale.

Primul impuls a fost să verific stirea transmisă de Radio București prin ascultarea altor posturi străine. Am confruntat informația apoi cu cei câțiva posesori ai unor aparate de radio din localitate. Când era pusă în joc existența unui partid istoric și libertatea președintelui său – artizan al unirii Transilvaniei cu patria-mamă – ipoteza că ar putea fi vorba de o bombă mediatică menită să zdruncine pe cei slabi și neinformați ținea încă loc de speranță. Un fost prim-ministru în vârstă de peste 75 de ani, un democrat sprijinit de Puterile Aliate, care semnaseră recent acorduri importante prin miniștrii lor de Externe: Averell Harriman (S.U.A.), Sir Klark Kerr (Mărea Britanie) și Andrei Ianuarevici Vișinski (U.R.S.S.), gândeam că putea fi invitat, cel mult, la o dezbatere de clarificare, și nu privat de libertate.

Știrea însă era adevărată...

Iuliu Maniu (în imaginea de sus) și Gabriel Tepelea, imediat după 23 august 1944

După șocul informației, am purces la examinarea situației mele. Mă găseam în perimetrul celor câteva iugăre de pământ ale familiei, flancate de două gospodării modeste ale unor vecini pe care mă puteam baza. Aveam două ieșiri posibile. Una prin șoseaua națională Oradea-Cluj, la circa 1 km de casa noastră, unde jandarmii m-ar fi reperat imediat. Prin alta, peste dealuri și pășuni, la 8-10 km spre gara Bratca, mă puteam pierde într-un tren cu destinații nebănuite de urmăritori. Dar nu mă puteam urni de acolo decât noaptea.

M-am îmbrăcat în straie țărănești de lucru, am luat o coasă pe umăr și am trecut la vecinii cei mai apropiați, spre a le cere să-mi semnaleze orice apariție a unor iscoade ori jandarmi. Inițiativa s-a dovedit salvatoare, căci imediat după căderea întinericului o dubă mare a urcat dealul casei noastre. După încercări de intimidare a părinților, cei veniți au început a scotoci prin odăi, dependințe și s-au apropiat de casa vecinului Guiu Petre.

Prieten și coleg de joacă, fost prizonier în U.R.S.S., sensibil la încercări de acest gen, Guiu îmi arătase din timp ce aveam de făcut în cazul unei urmăririi intempestive: grajdul bivoliilor, unde sub iesle aveau o groapă în care își ascundeau sacii cu grâu ori mălai. „Nu se apropie ei de grajdul meu, spunea Petre cu încredere. Cei din sat care îi însoțesc la percheziție știu că numai eu și pruncul mai mare cutezăm să băgăm bivoliile în grajd ori să-i dezlegăm. Te țin de mână și

cobori în groapa de sub iesle până trece dracu puntea.”

Și așa am procedat. Între timp, câinii tuturor vecinilor purtau un război crunt cu necunoscuții. Parcă înțelegeau că trebuie să-și ajute un prieten în primejdie. Hărțuiți de câini, jandarmii și cei de la partid s-au apropiat și de grajdul bivoliilor. Au proiectat lumină asupra bivoliilor care parcă voiau să se smulgă din lanțuri. Șeful puterii s-a răzgândit: „Mergem la alt obiectiv. Lasă-l dracului, că nu se bagă boierii în balega de bivol.”

Și au plecat. Acolo și atunci eram unul dintre „obiectivele” conducerii comuniste din județ și pot spune că plonjarea sub ieslele bivoliilor m-a salvat. Mă aștepta răzbușarea comandantului Legiunii de jandarmi, Mihalache, și cea a președinților secțiilor de votare obligați de țărâniea din raionul Aleșd să semneze procesele-verbale corecte ale alegerilor din 19 noiembrie 1946.

Fuseseră aspru prelucrați de superiorii lor pentru lipsă de vigilență și slăbiciune în fața dușmanului de clasă și îmi dădeam seama ce tratament mă aștepta acolo, în Bihor, unde în conducerea județeană continuau să dețină rosturi importante personaje politice și administrative, implantate în perioadă când Teofil Vescan (P.C.R.) și comilitonii săi proclamaseră în 1945 un fel de autonomie a județelor din

Transilvania de Nord. Iată de ce în locuința noastră se află și acum o acuarală cu grajdul lui Guiu, realizată de soția mea, ca un memento al salvării din 14 iulie 1947.

Am fost eliberat din grajd și m-am adăpostit în noaptea aceea pe câmp, lângă o cruce de grâu (căpiță), vegheat de tata și de niște rude, care stăteau de pază cu schimbul. O veche constatare a celor urmăritori spunea că locul unde s-a săvârșit o percheziție sau o urmărire devine, pentru un timp, un loc mai sigur. Având încredere în vecini și consătenii apropiați am rămas trei zile în perimetrul vetrei părințești, deplasându-mă pe la casele vecinilor în straie țărănești uzate.

Noaptea mi-o petreceam pe câmp, dar mi-am dat seama că îi supuneam la chinuri și nesomn pe cei din familie. Am plecat, pe întineric, peste dealuri, în comuna Bratca, Am

Gabriel Tepelea, ultimul din dreapta, cu Șerban Cioculescu, Pitești, 1965

ajuns la preotul ortodox Groza, care avea un fiu și o fiică de o vârstă apropiată cu mine. M-a primit înspăimântat, fiindcă fusesem căutat la casa parohială, cu două zile înainte. Nu-mi mai rămânea decât să mă urc în primul tren. Am ajuns cu un tren mărfar la Ciucea, în județul Cluj, de unde am luat trenul spre București.

La București, dar unde aș fi fost mai în siguranță?! Prietenii apropiați făceau parte din aceeași familie politică și, desigur, se răsfraseră pe la rude neimplicate în viața publică. Dădau pe acasă camuflați în haine ciudate și chiar dacă nu erau direct vizați, trăiau ca niște ilegaliști. Nu e cazul să prezint acum toate încercările de a mă „dețepeliza”, adică de a nu fi recunoscut pe stradă, la un restaurant ori la biserică. Acest *modus vivendi* i-a dus pe mulți dintre pribegi la saturație și după două-trei luni (urmărind presa, unde începuseră a se preciza liniile și personajele procesului, și sfătuiți de familiile lor) s-au întors treptat acasă.

Eu, ca profesor, eram în vacanță până la 15 septembrie, dar cei ce erau obligați să fie prezenți zilnic la slujbă s-au expus și, acolo unde nu au găsit înțelegerea șefilor, s-au ales cu penalizări ori cu licențieri din serviciu.

Îmi amintesc cu plăcere de zilele și orele petrecute atunci la Biblioteca Academiei Române, unde nu eram un caz izolat și parcă așteptam o apărare din partea cărților și manuscriselor. Am stabilit și restabilit acolo legătura cu mulți frunțași ai partidului

G. Tepelea cu tatăl, Florian, în fața casei părintești, 1959

care se considerau în pericol de a fi arestați și se adăposteau la cunoștințe ori rude. Arestările începute cu criminalii de război au fost urmate în curând de cele ale legionarilor, pentru a continua cu organizații de tipul „Sarmizegetusa”, „Sumanele Negre”, „Momentul potrivit”, „Tineretul P.N.Ț.”, „Tineretul Liberal” etc.

Mai continuau glumele și epigramele la adresa regimului, dar înculparea lui Maniu și a celorlalți lideri P.N.Ț. era menită să

demonstreze, atât Aliaiților cât și românilor, că U.R.S.S. înțelegea să-și marcheze mai ferm sfera sa de influență și că nu e incomodată de „Tratate” și „Hotărâri” axate pe democrație și coabitare pașnică. Pentru ea abuzurile semnalate pe cale diplomatică sau prin convorbiri directe erau pași spre „democrația de tip nou” definită și redefinită în funcție de interesele momentane. Arestările, procesele celor considerați piloni ai democrației, iată învățătura pe care urma să o perceapă românii și

Tatăl academicianului Gabriel Tepelea, Florian (al treilea de la stânga la dreapta) și frații săi Mihai, Gavril (împușcat de ruși acasă, în com. Borod, în 1944), Ioan

Grajdul bivoliilor lui Petre Guiu

vecinii sovieticilor. Treptat, nesiguranța și apoi teroarea au generat fuga peste hotare, fuga de acasă și identificarea mai multor locuințe provizorii. E un fenomen care a marcat viața celor ce se expuseseră participând la „alegeri libere” și arboraseră preceptele adevăratei democrații.

Voi da, în continuare, trei exemple: Ilie Lazăr, Constantin Hagea și E. Boșca-Mălin.

În declarația lui în fața anchetatorilor, după înscenarea de la Tămădău, Ilie Lazăr arăta că a fost silit să se apere fugind de acasă câteva luni din cauza evenimentelor de la 8 noiembrie 1945, după manifestația pro-monarhistă (*Magazin istoric*, nr. 8/2004). Din martie 1947 era urmărit și pentru activitatea sa în fruntea Organizației Muncitorești a P.N.T. Anchetatorii au notat conștiincios numele tuturor celor care l-au găzduit sau vizitat. Ilie Lazăr arăta că a

fost vizitat la locuința lui Mircea Naumescu, unde era găzduit, de Gabriel Tepelea, Vasile Netea, avocații Părvu și Ursu, „cărora le-am citit memoriile ce scriam cerându-le păreră asupra stilului”.

Constantin Hagea, fost director al ziarului *Ardealul* și secretar general la Comisariatul Refugiaților în perioada guvernelor Sănătescu și Rădescu, s-a refugiat la Cluj. A fost găzduit, timp de peste zece ani, la rude

ale soției, de origine maghiară. Din pricina izolării și presiunii permanente s-a îmbolnăvit de epilepsie. După ce a fost descoperit, a fost întemnițat la Râmnicu Sărat, unde a și decedat.

Despre E. Boșca-Mălin se spunea că, urmărit din cauza apartenenței la organizația „Sumanelor Negre”, ar fi găsit o modalitate originală de apărare. Și-a construit un ascunziș în soba de teracotă a locuinței personale, unde se plasa cu ocazia unor vizite – fie ale prietenilor, fie ale organelor. A stat așa ani buni până la arestare.

Majoritatea inculpaților au avut avocați din oficiu (I. Maniu a fost „apărat” de Constantin Paraschiveșcu Bălăceanu, decanul baroului din Capitală). S-a făcut apel la scriitorul Ionel Teodoreanu, dar el a preferat să-și asume apărarea „din oficiu”, adică fără suspiciune, a diplomatului Opreșan.

În schimb, Nicolae Ursu, de la Brașov, a acceptat să-l apere pe Ilie Lazăr, deși nu era membru al P.N.T. și cunoștea riscurile profesionale la care se expunea. Urmarea: tânărul avocat a fost radiat din barou, iar pentru a-și câștiga existența a fost încadrat ca muncitor necalificat și ulterior ca strungar. S-a pensionat ca muncitor, iar din 2001 se luptă cu ne-cruțătoarea maladie Alzheimer. Lupta sa cu autoritățile (din perioada procesului) este realist creionată într-un caiet cu însemnări memorialistice din care au fost păstrate și publicate câteva pagini. Faptul că nu s-a înclinat în fața autorităților timp de 50 de ani dovedește că atitudinea sa se sprijinea pe convingeri ferme.

Dacă cei mai mulți dintre avocați – sub presiunea creată în jurul „marilor trădări” – s-au sustras de la îndatoririle de apărător ale profesiei, martorii apărării au fost mult mai marcați. Ziarul *România liberă* din 4 noiembrie 1947 scria: „E ziua martorilor apărării. Dintre cei citați mulți nu au venit [...] Astfel au preferat să nu se prezinte în fața instanței, nici măcar în calitate de martori, domnii Dinu și Bebe Brătianu, domnul George Fotino, mai mulți prieteni de partid ai celor din boxă.” Constantin Titel Petrescu e prezentat caricatural „fante de mahala [...], cu lavaliera în vânt, cu fularul de mătase vișinie aruncat cu falsă neglijență pe braț.” De ce această șarjă verbală? „Titel Petrescu – scria ziarul citat – e singurul care împarte adevăruri de rezistență, demo-

cratism și patriotism. Toate sută la sută. Cui le cere: lui Maniu, lui Penescu, lui Carandino."

Depoziția tânărului istoric ardelean Vasile Netea, propus ca martor de Iuliu Maniu și întrebat „dacă știe ceva despre activitatea sa în legătură cu problema Ardealului în anii primului război mondial“, era astfel prezentată: „Începe să debiteze un discurs grandilocvent despre rolul marelui ardelean în alipirea Transilvaniei [...] În sală au apărut și s-au înmulțit până la generalizare zămbetele ironice.“ Ce contrast între această depoziție ironizată (ca de altfel și celelalte, cu care ziarul își completa seria de *Aspecte de la proces*) și depozițiile lui Zaharia Stancu: „Dacă înainte de deschiderea procesului se mai găseau aici oameni care se îndoiu că Maniu și cei din jurul lui sunt trădători de patrie, astăzi lucrurile s-au clarificat“ (*România liberă*, 7 noiembrie 1947).

La 29 iulie 1947, Partidul Național-Țărănesc a fost desființat, iar între 29 octombrie și 11 noiembrie s-a desfășurat procesul Tămădău. La 7 noiembrie 1947, Camera Deputaților dădea un vot de neîncredere lui Gh. Tătărescu, ministrul de Externe. Semnificația acestei coincidențe? „Tovarășul de drum“, necesar pentru o anumită perioadă, își încheiase intervalul de utilitate prevăzută de comuniști. Nu va scăpa însă nici el de acuzațiile în legătură cu Basarabia și exploatarea celor mulți.

A face un bilanț al suferințelor îndurate de membrii P.N.Ț. înainte și după Tămă-

dău, „se sparie gândul“, vorba cronicarului – atât de mulți au fost martirii și atât de numeroase jertfele familiilor.

În încheiere, solicit permisiunea unei interpretări axată pe logică.

La 60 de ani distanță de la înscenarea „Tămădău“, cred că răspunderea pe care și-a asumat-o Iuliu Maniu în organizarea acestei tentative de a trimite emisari în lumea liberă *trebuie privită ca un sacrificiu conștient al liderului P.N.Ț.* Toți cei care l-au cunoscut ori s-au apropiat de pașii săi prin istorie subliniază caracterul îndelung elaborat, rațional al demersurilor sale. Exponent al apropierei cu mari riscuri de Puterile Occidentale (S.U.A., Marea Britanie, Franța), în perioada regimurilor dictatoriale din România, el a încercat să comunice direct, prin emisari, cu aceste puteri și să proiecteze lumină adevărată asupra realităților din țara noastră.

De ce? Pentru că legațiile acestor țări răspundeau prin rostiri diplomatice față de abuzurile U.R.S.S.; soluțiile nu treceau dincolo de amba-

lajul protocolar, iar țara se scufunda într-o nouă dictatură. Or, Maniu considera că are parte de răspundere în noua orientare a țării noastre după 23 August 1944. Aștepta un ajutor democratic *de facto*. Oferta „aviatorilor“ a sosit în aceste condiții de disperare.

A-l acuza de o organizare defectuoasă (încredere prea mare în nume sonore de tineri cunoscuți și în „aviatorul“ Gafencu, un om al Securității) nu are niciun sens. Oricum, Maniu își întuise destinul. Voia să atragă atenția aliaților apusei asupra dramei poporului său, iar raționamentul aspru îi spunea că atât în caz de reușită a decolării avionului spre Apus, cât și în cazul interceptării emisarilor țărăniști, ancheta se va concentra asupra sa, problema românească se va înscrie în actualitatea cancelariilor vizate și va genera măsuri axate pe justiția internațională. Nimeni nu întrevădea însă – nici chiar Maniu – brutalitatea tratamentului la care urma să fie supus unul dintre artizanii Unirii din 1918, la vârsta de 75 de ani. ■

Gabriel Tepelea cu soția, 1994

1935

Clădiri din centrul vechiului București

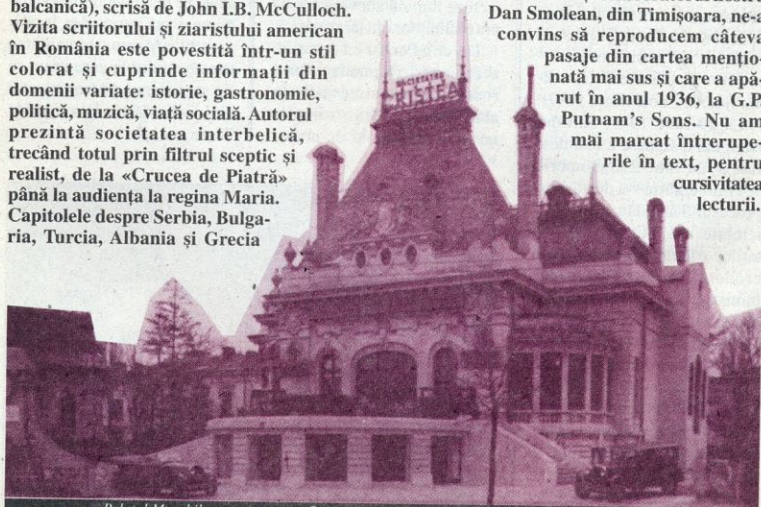
ROMÂNIA, ȚARA CEA MAI IEFTINĂ DIN EUROPA

JOHN I.B. McCULLOCH

„Vă trimit alăturat copiile xerox ale capitolului privind țara noastră din cartea *Drums in the Balkan Night* (Tobe în noaptea balcanică), scrisă de John I.B. McCulloch. Vizita scriitorului și ziaristului american în România este povestită într-un stil colorat și cuprinde informații din domenii variate: istorie, gastronomie, politică, muzică, viață socială. Autorul prezintă societatea interbelică, trecând totul prin filtrul sceptic și realist, de la «Crucea de Piatră» până la audiența la regina Maria. Capitolele despre Serbia, Bulgaria, Turcia, Albania și Grecia

sunt scrise cu aceleași spirit critic și obiectiv.“

Cititorul și colaboratorul nostru Dan Smolean, din Timișoara, ne-a convins să reproducem câteva pasaje din cartea menționată mai sus și care a apărut în anul 1936, la G.P. Putnam's Sons. Nu am mai marcat întreruperile în text, pentru cursivitatea lecturii.

Palatul Marghiloman, care s-a aflat în apropierea locului unde s-a ridicat blocul „Aro”, azi cinematograful „Patria”

● În 1935, un drum Constanța-București dura doar trei ore! ● Cega, un pește cum nu mai găsești în altă parte ● Un oraș dispare, altul se naște ● Lipsa de responsabilitate socială a politicienilor români, principalul obstacol în calea progresului României ● Presa română, cea mai cinică presă de mercenari din Europa ● În nicio altă țară, bursa neagră nu funcționează la o asemenea scară și atât de deschis ● Dacă și-ar pune ordine în viața politică și ar adopta un program economic constructiv, România ar deveni o țară de care să se fiină cont

Cineva a numit Bucureștiul „Parisul Estului”. A fost, probabil, aceeași persoană care a inventat alte asemenea epitete: „Veneția Nordului”, „Manchester-ul cutare” etc. A-i spune capitalei României „Parisul Estului” nu înseamnă a-i face o favoare. Comparația este ridicolă și ignoră un aspect foarte real și colorat al orașului, care nu are nimic de a face cu Parisul.

Într-o dimineață devreme din luna octombrie a anului 1935, am ajuns pe țărmul Mării Negre, în portul Constanța. După o călătorie cu trenul de trei ore, am porsit în Gara de Nord, la București.

Te poți bucura de lucrurile bune ale vieții în București. Cinematografele, cafenelele și restaurantele sunt cu mult peste nivelul celor din Balcani. Iar bucătăria românească este excelentă. Există un pește, cega, care nu poate fi găsit în altă parte.

Sunt multe și variate restaurante în București. Se poate mânca foarte bine la „Gambrianus”, la aristocraticul „Capșa”, la elegantul „Cina” (are cel mai bun foie-gras din Europa de Est). La extrema cealaltă există taverne, precum „Bucureștiul de Altădată”, unde poți mânca un savuros

grătar mixt. Mai trebuie amintit și restaurantul lui Finocchi, ținut de un italian poliglot, George, care și-a decorat pereții cu meniuri de banchete în toate limbile păământului. Există apoi cluburi de noapte. Ele nu au nimic în comun cu tristele cabarete din Belgrad și Istanbul.

Sunt multe asemănări între Atena și București. Viața în ambele capitale este uimitor de ieftină. Îndrăznesc să afirm că în octombrie 1935, când eu și Betty [sotia autorului] am vizitat pentru prima oară România, era cea mai ieftină țară din Europa.

Mulți români educați au puternice resentimente față de

cuvântul „Balcani”. România este singura țară dintre cele șase state balcanice în care acest termen este respins. În București am descoperit că era mai potrivit să spunem că făceam o excursie prin „Europa de sud-est”, decât prin „Balcani”. Potrivit istoricului Joseph Roucek, chemarea la luptă a fost sunată încă din anul 1904. Atunci, A. Sturdza a ținut o conferință în fața Societății Române de Geografie, arătând că România nu trebuie să fie inclusă în Peninsula Balcanică. Balcanii, spun românii, se termină la Dunăre.

După război, orașul s-a transformat în ritm rapid. Și procesul de transformare continuă. Există o intensă activitate de construcții, care amintește de explozia economică din Florida. Peste tot întâlnești schele și mortar. Peste noapte, constructorii aprind un foc și se strâng să doarmă lângă edificiul pe care îl ridică. Mulți locuitori protestează: „Trăim într-un șantier!”

Furia construcțiilor are mai multe explicații. Acum câțiva ani s-a produs un crah bancar și mulți investitori preferă să-și pună banii în proprietăți. Apoi, nu trebuie uitat că Bucureștiul este astăzi capitala unei țări cu 18 milioane locuitori, în vreme

Calea Victoriei, între Palatul Telefoanelor și „Capșa”

ce înainte de război și de tratatele de pace țara abia număra șapte milioane. Tineri ambițioși din Transilvania, de la Iași și din alte zone ale țării nu au decât un singur gând: să ajungă la București.

Acest proces implică, din păcate, distrugerea unei părți a vechiului oraș. Treptat, palatele vechilor boieri dispar. Să sperăm că nu vor dispărea chiar toate. Desigur, se vor păstra bisericile.

Imoralitatea din viața politică este o amenințare mult mai serioasă. Probabil cel mai serios obstacol în calea progresului României îl constituie aproape

completa lipsă de responsabilitate socială a majorității liderilor români, ca și a celor mai mulți militanți politici. Acest gen de imoralitate – sau puteți să-i spuneți lipsă de onestitate – este acceptat pretutindeni. Atât de lipsiți de scrupule sunt politicienii, ca grup, încât

un caz de excepție este imediat comentat. Să spui că mareșalul Averescu este un om onest, că Iuliu Maniu este onest, că Nicolae Iorga, cu toate cusururile lui, este în esență onest, înseamnă să urci pe acești oameni pe un piedestal cu mult peste nivelul colegilor lor.

În ansamblul său, presa din București reflectă această lipsă de etică. Ziarele orașului sunt aproape lipsite de conștiință. Mai mult, *Universul* era utilizat de Quai d'Orsay [sediul Ministerului de Externe francez], dar astăzi sprijină facțiuni de dreapta, care sunt tot mai apropiate de germani. *Dimineața* și *Adevărul*, ai căror proprietari sunt

Bucureștiul meu de altădată

Eu una mă simt astăzi străină în București. Chiar dacă aș umbla otocol o zi întreagă prin București și tot nu aș mai întâlni pe nimeni cunoscut. Nimeni nu mă mai oprește să schimbat o vorbă cu mine și nici eu nu mai am pe cine, cel puțin, să salut.

Înainte, când treceam pe nenumerate străzi din București, răspândite în cele patru colțuri ale orașului, privirea-mi întâlnea multe case cărora le puteam da de îndată un nume: „Aici locuiește cutare sau cutare...”. Ba chiar la multe dintre ele aș fi putut suna și să fiu primită cu multă prietenie. Azi, aceste case mă privesc întristate. Arată jalnic sau chiar sunt gata de demolare, iar cei care le-au locuit de generații, cei care le-au construit au fost răspândiți cu cruzime în cele patru vânturi de către cei care s-au intitulat „eliberatorii neamului”.

Altădată, și zgometele străzii erau altele. Mult mai variate și mai pitorești. La primele

ore ale dimineții se auzeau chemările oltenilor. Umblau iute, aproape alergând, cu pași mărunți, cu cobilița pe umeri, de care atârnau două coșuri mari și plate. Erau cei cu zarzavaturi, cei cu fructe și cei cu pește. Se opreau mai întâi în fața caselor unde aveau de livrat comenzi și își semnalau prezența strigând cât îi ținea gura: „Coană mare (sau conito), a sosit conopida (sau merele sau crapul)!”. Apoi, dacă îi mai rămânea marfă, o pornea pe străzi tot strigând: „Olteaaaaanul!”, și numai pe străzile pe care i le-a adjudecat stărețul lor. Tot devreme mai cutreierau străzile și iaurgiii. Și ei purtau pe umeri cobilițe, numai că în loc de coșuri aveau un fel de donițe late și joase, în care era iaurtul. Priveam fascinată cum depuneau cu lingurița, vâlurele-vâlurele, iaurtul într-un bol de sticlă. Mai târziu trecea geamgiul cu geamurile purtate în spate într-un fel de stelaj din lemn. Strigătele iaurgiului și ale

evrei, cochetează cu guvernele care se succed. *Curentul* este descris drept cel mai abject și venal dintre ziaarele bucareștene. Doar printre gazetele mai mici mai poți găsi o urmă de conștiință. Ziarul lui Iorga, *Neamul românesc*, sau *Epoca* lui Filipescu sunt considerate a fi conduse într-o manieră onestă. Cei mai mulți observatori tind să fie de acord că presa română este cea mai cinică presă de mercenari din toată Europa.

Străinul care vine în România se întâlnește cu o formă universală de lipsă de onestitate. Este adevărat că aceasta îi servește interesele.

Lucrări de amenajare a cursului Dâmboviței

Presupun că în orice țară în care moneda este menținută la o rată artificială de schimb, funcționează o formă subterană de schimb sau bursa neagră. Dar în nicio țară nu se desfășoară operațiuni de bursă neagră pe o asemenea scară și atât de la vedere ca în România. Poate că nu vei

întâlni un necunoscut care să te oprească pe Calea Victoriei și să îți propună să schimbi bani. Dar frizerul îți va oferi serviciile sale cu siguranță. La fel, șeful de sală de la restaurant îți va șopti la ureche că îți poate asigura o rată de schimb excelentă. Iar prietenul pe care îl întâlnești la Athénée Palace te va întreba, în treacăt, dacă ai dolari să schimbi.

Pe când ne-am aflat la București, rata oficială de schimb era de 140 lei pentru un dolar. Ca să schimbi bani la o asemenea rată artificială, ar fi fost un lucru stupid. Am putut schimba dolarul la 180, 190, chiar 200 lei, când am

geamgiului erau lansate pe voci acute cu o îndelungă prelungire a literii *u*: „iaurgiuuuu... geamgiuuuu...“. Tot atunci, dar pe parcursul aproape a întregii zile, își semnală prezența, pe un ton nazal și baritonal, și telalul: „haine veechi!“

Seara apărea lampagiul. Când dormeam la *omama* (bunica, în săsește; Eufemia Papadopol), de cum începea să se întunece, îmi lipeam nasul de geam și-l așteptam nerăbdătoare, nu cumva să-i scap trecerea. Venea grăbit, cu o ștangă lungă în mână. Cu vârful ei deschidea ușița felinarului, apoi o vâra înăuntrul lui și deodată țâșnea o flacără... și era lumină! Iar după lăsatul întunerului, așteptam fluieratul polițaiului. De undeva, de nu știu din care

punct al orașului, pörnea primul fluierat, preluat apoi, la o anumită distanță, de alt polițist și așa se răspândea el prin toate cartierele

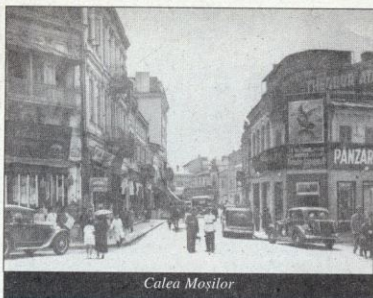

orașului, cheazăie că poliția se afla la datorie și veghează asupra cetățenilor. Nu știu dacă în timpul întregii nopți el se auzea din sfert în sfert sau din jumătate în jumătate de oră. Culcată în pat, așteptam cu înfrigurare acest fluier și de îndată ce îl auzeam, puteam adormi liniștită, cuprinsă de un minunat simțământ de ușurare și securitate. Puteam adormi, gândeam eu, căci eram ferită de orice rele.

Cine se mai plimbă azi agale pe Calea Victoriei, între Hotelul „Continental“ și „Capșa“, doar așa, ca să se întâlnească cu un cunoscut și să stea câteva minute la

avut o sumă mai mare de convertit. După cum ne-a spus un diplomat, toată lumea, începând cu membrii guvernului, practică bursa neagră. Drept urmare, țara dispune foarte rar de devize externe.

Care este explicația unei asemenea lipse de onestitate? Este ceva ce ține de oameni sau de mediu? Printre familiile aristocratice, ale foștilor boieri, explicația este că fenomenul datează din perioada de după război. El a rezultat din intrarea în viața politică a unor demagogi, care nu dispun nici de mijloace de a se întreține, nici nu au manierele tradiționale de comportare. Sunt dați ca exemplu politicienii de

Calea Moșilor

dinainte, precum P.P. Carp sau Marghiloman, care, cu toate greșelile lor, erau foarte onești.

Asemenea tendințe se perpetuează în politică de la sine. Înclinația oricui este să joace potrivit regulilor dominante sau lipsei de reguli. Cutare politician greu poate fi blamat că își

umple propriu buzunar atunci când toți colegii procedează întocmai, iar el ar fi considerat un fraier dacă s-ar abține? Oricine ar nimeri în tiparele obiceiurilor politice românești ar putea dovedi aceeași slăbiciune.

În parte din cauza și în parte ca un rezultat al acestui derapaj moral rezultă un cinism

extrem, care este una dintre trăsăturile cele mai pronunțate ale românilor. Eu suspectez faptul că acest cinism rezultă, în parte, și din tradiția „latină”, atent hrănită între intelectualii români.

L-am găsit pe Iorga, un personaj cu un cap mare și pleșuv, cu o barbă dezordonată gri, tronând între cărți și ziare,

sporovăială sau doar ca să se facă văzut? Unde sunt celebrele magazine de pe Calea Victoriei? Cel al bijutierului Resch sau magazinul Djaburov, unde se lăfăiau în vitrină covoare care de care mai frumoase, precum și obiecte de artă și podoabe (nu și de anticariat)? Ambele se aflau în fața Teatrului Național. Mai încolo, vis-à-vis de Palatul Telefoanelor, era magazinul de muzică „Feder”, unde mergeai să alegi discuri și să cumperi partituri. Ce oameni amabili și fini erau soții Feder, atât de generoși cu cei aflați la nevoie! De câte ori am dansat, copii fiind, la serbările de binefacere organizate de ei, în casa lor de pe strada Negustori.

Unde sunt celebrele cofetării de pe Calea Victoriei? „Nestor”, unde mergeam regulat cu părinții duminicile, după concertul simfonic de la Ateneu. Se adunau acolo muzicieni, critici de artă, melomani, care de la o masă la alta comentau concertul care avusese loc. Acolo l-am cunoscut pe Ionel Perlea, care venea deseori să se așeze la masa noastră ca să stea de vorbă cu tata. Mai sus, unde era cel mai scump și

elegant magazin al erei comuniste, „Romarta”, se afla cofetăria „Anghelescu”, care avea propria-i fabrică de ciocolată, în Cotroceni. Dacă nu aveai chef de prăjituri, treceai pe partea cealaltă a drumului, la „Dragomir Niculescu”. Băcănie de lux, cu cele mai variate mărfuri, multe importate din străinătate. Acolo, cu intrarea prin strada Regală, se afla un mic bistro cu niște aperitive extraordinare, dintre care cele mai vestite erau ciupercuțele, pogacii și pateurile micițe umplute cu fel de fel de bunătați, cele mai deosebite fiind cele cu icre negre. Mai jos, acolo unde astăzi este magazinul „Victoria”, pe frontispiciu, cu litere mari, scria „Galerie Lafayette”, cu mărfuri preponderent venite de la magazinul cu același nume de la Paris. Iar pe Lipsani cele mai multe doamne își aveau prăvălia de predilecție, de unde li se telefona de îndată ce sosea marfă nouă, ca să vină să o vadă.

Mai erau vestite și nenumăratele prăvălii de cafea, ceai și dulciuri ale armenilor, precum și șirul magazinelor austriece „Mein!”. În

într-o casă construită pentru el de admiratori. Am purtat o lungă discuție. Iorga are opinii clare despre Titulescu („nimic, doar discursuri frumoase“) și despre Liga Națiunilor („o casă unde se bate apa în puiă“). De mai multe ori Iorga a fost pe punctul de a deveni doctrinar și pompos și de fiecare dată a împrăștiat această impresie cu chicle simpatice. El poate fi și spiritual și foarte expresiv.

L-am făcut să se aprindă când am menționat războiul italo-etioopian. Iorga a sărit în apărarea legiunilor romane. Se

Eterna asfaltare

pare că în acele momente, Iorga era un violent sprijinitor al Italiei. El a comparat programul lui Mussolini în Africa cu cel al lui Caesar. Înfierează guvernul pentru stupida sa politică de sancțiuni [impuse Italiei prin hotărârea Ligii Națiunilor]. Peste o zi sau două, am găsit un afiș pe

un gard bucureștean, care anunța că profesorul Iorga avea să conducă o întâlnire pro-italiană și contra sancțiunilor.

România, țara din Balcani cu cea mai numeroasă populație, dispune de extraordinare posibilități. Are grâu, are lemn, are petrol. Dacă va reuși să-și pună viața

politică în ordine și să alcătuiască un program economic constructiv, ar putea deveni curând o națiune de care să se țină cont în viața politică, economică și culturală europeană. Dar, deocamdată, politica românească nu urmează o schemă inteligibilă. ■

general, doamnele își aveau o prăvălie anume de unde cumpărau cafea și de cum intrau, proprietarul și începea să pregătească amestecul dorit. Mama se ducea la un armean pe strada Regală, după colț de Calea Victoriei. Se purtau mici discuții, și se mai arătau sorturi noi venite și mama pleca încântată cu amestecul preferat și cu pachetul de ceai „Old Grey“, lansat la București de regina Maria.

Cine se mai plimbă cu mașina, rulând încet, între Arcul de Triumf și Fântâna „Miorița“, după orele cinci și jumătate? Se făceau semne de la o mașină la alta, apoi după două-trei ture, te opreai în jurul fântânii. Pretextul era că doreai să ascuți clopoței de la vila „Minovici“. De fapt, veneai pentru a întâlni, ca din

întâmplare, pe cel sau pe cea care îți acapara gândurile. Acolo se înfiripau nenumărate flirturi și chiar povești de dragoste.

Da. Îmi aduc aminte cu nostalgie și regret: viața se scurgea mai tihnit, fără să fie zbuciumată zilnic de vești catastrofale, crime atroce, terorism, cutremure, tsunami și mai știu eu câte alte nenorociri. Și atunci nu mai îmi rămâne decât să murmur versurile lui Macedonski: „Unde e orașul de altădată/ Cu plopi de argint muiți în soare,/ O verde casă fermecată!“. Și să suspin ca poetul francez François Villon: „Mais où sont les neiges d'antan?“ (dar unde sunt zăpezile de altădată?). ■

Maria-Alice BOTEZ

CÂNTĂREȚUL JEAN MOSCOPOL CONTRA REGIMULUI COMUNIST

ALEXANDRU ACIOBĂNIȚEI

Există nenumărate documente care ilustrează opoziția vehementă a multor intelectuali față de guvernul condus de dr. Petru Groza, instalat la 6 martie 1945, ce nu reprezenta aspirațiile românilor. De câte ori nu am avut un surâs amar recitind epigramele lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel), care îi „toca” pe toți membrii acelui guvern de tristă amintire. Mulți ani după 1945 s-au spus bancurile cu fostul ministru secretar de stat la Departamentul Agriculturii, Romulus Zăroni, cu Ana Pauker sau Vasile Luca, s-au fredonat versurile ultimului cuplet cântat de Constantin Tănase pe scena Teatrului Cărbuș: „De la Tisa pân-la Don/ Davai ceas, davai palton/ Davai ceas, davai moșie/ Harășo tovarășie!”

Acest repertoriu protestatar începuse încă din 1945 să alcătuiască o cultură alternativă celei oficiale.

Făcând parte din generația cântăreților lansați în anii '20, Jean Moscopol a reprezentat o parte a boemei bucureștene și, nu în ultimul rând, un reper al muzicii ușoare românești.

Jean Moscopol s-a născut în anul 1903, la Brăila, într-o familie de greci. Studiază muzica la școala comunității elene, urmând apoi cursurile Conservatorului Lyra din Brăila. În paralel este contabil la diferite agenții comerciale brăilene. Ajuns la București, se angajează la Banca Chrissoveloni. Studiază mandolina, banjo-ul și fluieratul în muzică. În vara anului 1928 îl găsim la Berlin, unde își perfecționează studiile în canto, înregistrând câteva melodii pentru celebra casă de discuri *His master's voice*. Întors în țară, se lansează cu succes la Bomboneria *La Fayette* din Capitală, deschizându-i-se astfel o carieră remarcabilă.

În 1936 este primit în Societatea Compozitorilor

Români. La acea vreme, repertoriul său cuprindea peste 300 de piese muzicale. Jean Moscopol este unul dintre creatorii tangoului românesc, dominând acest gen în anii '30. El a colaborat cu cei mai renumiți compozitori ai vremii. Ion Vășilescu i-a compus vestitele *Vrei să ne-nțlnim sâmbătă seara?* și *Noapte bună, Mimi!*, Kurt Freiberg i-a încredințat piesa *Numai tu știi să săruți*, Elly Roman i-a dedicat *Tu nu știi să iubești!* și *Tu nu mai ești a mea*, iar Ionel Fernic i-a oferit melodiile *Pentru tine am făcut nebunii* și *Mai spune-mi încă-odată*.

La începutul anilor '40, Jean Moscopol a avut o activitate artistică mai puțin vizibilă, vrând parcă să lase locul unei noi generații: Gică Petrescu, Roxana Matei, Virginia Fetty, Aida Moga. Trăia din câștigurile acumulate în perioada de glorie, ducând aceeași viață boemă ca în anii interbelici.

Momentul 6 martie 1945 îi arată însă că *la vie en rose* se

terminase. Începea epoca frondei împotriva invadatorului sovietic, începeau lungile nopți de la restaurantul bucureștean *Colonade*, în care diferiți intelectuali gândeau sisteme de rezistență și proteste ce s-au dovedit ineficace în fața colosului sovietic. Puține documente media ne-au rămas despre aceste atitudini. Totuși, câteva dovezi s-au păstrat...

În septembrie 1945, guvernul Petru Groza declanșase, prin ziarele *Scânteia*, *România liberă* și prin *Jurnalele de actualități* ale Oficiului Național Cinematografic, campanii împotriva partidelor istorice. Jean Moscopol compune într-o noapte un cântec protestatar, pe care îl prezintă în cercul său de intelectuali anticomuniști. Cântecul se numea *Sluga Petru Groza* și a fost înregistrat la Casa de Discuri „Orfeu”. În mai puțin de o lună, mulți români achiziționaseră discul, fredonând versurile cântecului: *Ce frumoasă este viața! Când*

joci tenis dimineața/ Și la prânz te deranjezi/ Ce-ți dă rușii să zic semnezi!! Ce bine-i să-ți zică tie:/ Doctor în chin-zărie/ Și-n Prezidiul cel nou/ Petru Groza în loc de bou!! [...] Ce frumos e când servești/ Interesele rusești/ Iar în țară neamu-ntrég/ Îți zice Gheorghiu jeg!! [...] Ce frumoasă este viața/ Când lași foarfeca și aia/ Și din maister croitor/ S-ajungi Sovrom-dictator!

Ne dăm seama astăzi ce iritare a produs în rândul guvernanților Frontului Național Democrat acest cântec protestatar. La câteva zile după Revelionul 1945-1946, Jean Moscopol și-a găsit casa devastată. Atunci când a dorit să afle rezultatul anchetei, Poliția i-a răspuns: „nu au fost găsiți autorii acelei fapte“. La începutul anului 1947 Jean Moscopol a decis să emigreze în America.

Acolo a luat-o de la zero, angajându-se portar la un hotel de lux. Vorbea româna, greaca, franceza, engleza, italiana și germana. Frumos, elegant, în tiparul charismatic al anilor '40, Moscopol nu a stat mult în acel post inferior capacităților sale. A fost angajat recepționar și, ulterior, ajunge să conducă oficiul de relații publice al hotelului.

În 1955, închiriază pentru o zi un mic studio de înregistrări din Chicago și transpune pe disc de pick-up piesa *Gheorghiu-Dej și Hrușciov*. Récitind versurile acestui nou cântec, nu putem să nu remarcăm cât de bine informat era artistul despre ce se întâmpla în România anilor '50. Cântecul este conceput ca o suită de dialoguri telefonice între Gheorghe Gheorghiu-Dej și controlorul Primăriei Bucureștilor,

între Dej și prim-contabilul Casieriei guvernului, între Dej și Gheorghe Pintilie – unul dintre conducătorii Securității. Iată câteva dintre versurile cântecului: *Alo, alo! Dă-mi pușcăria, Direcția celor arestați/ Aici Gheorghiu, Președenția. Cum stăm cu cei amnistiați?*

Îi răspunde cu accent rusesc Gheorghe Pintilie, alintat cu apelativul „Pantiușa“ în cercurile comuniste: *Totu-i perfect, tovarășe ministru/ Doar un defect, tovarășe ministru/ S-a agravat și ca efect!/ De când dădurăți amnistie/ Nu mai e loc în pușcărie/ Încolo aici, tovarășe ministru, totu-i perfect, totu-i perfect!* În ultima parte a cântecului, însuși Hrușciov îl sună la telefon pe Gheorghiu-Dej: *Alo, alo! Dă-mi ministierul! Hrâsciov aici la aparat/ Dă-mi pi Gheorghiu, pi primieru'!/ Ascultă, bă, cum merge-n stat? Și Dej îi*

răspunde cu vocea tremurândă: *Totu-i perfect în R.P.R., stăpâne/ Dar uneori avem și noi, stăpâne, pe ici pe colo un defect/ Toți muncitorii fac sforțări/ Dar nu ne dau acumulări/ Tăranii dau cotele, dar/ În drum spre noi ele dispar/ Contribuabilii plătesc/ Dar perceptorii nu-i găsesc/ Și-n lagărele de arestați/ N-avem loc pentru amnistiați!/ Încolo aici, în R.P.R., stăpâne, totu-i perfect, totu-i perfect!* Hrușciov încheie întrebând siderat *Kak?! Kak?!*

La începutul anilor '70 Aristide Buhoiu reușește să îi aranjeze lui Jean Moscopol un contract, prin care artistul român putea să înregistreze o casetă cu șlagăre mai vechi sau mai noi. Pe acea casetă reapar cele două cântece, dar mai găsim și altele, precum *Țara în care m-am născut, Toi ce-i românesc nu pierde sau Ciocărlia* cântată la banjo și mandolină.

În 1985, la vârsta de 82 de ani, artistul român moare, fiind îngropat în țara unde a emigrat. Nicio publicație românească de la acea vreme nu dedică măcar un rând acestei întâmplări. În schimb, nenumărate reviste și ziare străine (inclusiv de limbă română) îi descriu biografia zbuciumată. Un astfel de demers face și publicația israeliană de limbă română *Revista mea*, care îi dedică un amplu articol, comentând inclusiv opera sa muzicală protestatară.

Jean Moscopol este unul dintre primii artiști anticomuniști ai României. Un solist de muzică ușoară al secolului al XX-lea silit să emigreze din țara în care s-a născut pentru că a scris un cântec... ■

Jean Moscopol (cu pălărie), alături de un alt artist vestit al vremii, Bulfinsky, la intrarea în localul Zissu

Valorificarea unei vechi descoperiri

1705. DIVANUL LUI DIMITRIE CANTEMIR ÎN LIMBA ARABĂ

IOANA FEODOROV, CARMEN CRIȘAN

La puțin timp după ce Dimitrie Cantemir tipărea la Iași prima sa carte, Divanul sau gălceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul (1698), ediție care cuprinde textul în limba română și, în paralel, traducerea greacă, Athanasios III Dabbas, patriarhul ortodox al Antiochiei, a tradus versiunea greacă în limba arabă vorbită de creștinii orientali. Nutrind ambiții politice a căror împlinire necesita o largă răspândire a faimei lui de tânăr și erudit cărturar, Cantemir și-a propus prin tipărirea Divanului, făcută pe cheltuiala lui, să demonstreze în cercurile înalte ale Istanbulului, dar și întregii Europe, bogăția și varietatea cunoștințelor sale. Educat în română, latină și greacă, el studiasse

turco-osmana, araba și persana în vremea exilului în capitala otomană, unde prin contactele cu ambasadorii străini și cărturarii locului adunase o impresionantă bibliotecă de literatură politică, filosofică, geografică etc. Nu este de mirare, așadar, că Gr. Tocilescu scria către 1880, în Raportul său către Academia Română privitor la manuscrisele cantemiriene aflate în Rusia, pe care le consultase la cererea Academiei Române: „A studia pe Cantemir este a retrasa starea Europei științifice la începutul secolului al XVIII-lea” (B.A.R., Ms. 5148, fila 70). Cunoscut societății stambuliote și datorită măiestriei sale în știința muzicii, el era unul dintre musafirii cei mai doriți în saloanele mondene.

Este probabil că patriarhul Athanasios III Dabbas a găsit cartea lui Cantemir în Valahia, poate chiar în biblioteca marelui cărturar Antim Ivireanul. Vizitele patriarhului Dabbas la București, la sfârșitul secolului al XVII-lea, s-au petrecut într-un moment dificil pentru Bisericele creștine din Orientul Apropiat, aflate sub dominația otomanilor începând din 1516, când sultanul Selim I cucerise teritoriile păstorite de patriarhiile răsăritene (Antiohia, Ierusalim și Alexandria). Birurile mereu mai mari, interdicțiile severe, precum aceea de a tipări cărți religioase sau de a construi biserici, i-au determinat pe creștini să se izoleze, trăind în anumite cartiere din marile orașe (Alep, Damasc și Mosul) ori în munții Libanului și ai Kurdistanului. Erau vremuri primejdioase chiar și pentru patriarhi, cum ar fi acela al armenilor, aruncat în temniță în 1702. Deși majoritari timp de mai multe sute de ani în Răsăritul Imperiului Otoman, creștinii au avut statutul unei minorități supuse unui sistem discriminator. Nu trebuie uitată în marea lor majoritate arabii creștini au trăit, de la cuceririle otomane și până acum, *pe pământ musulman*, în granițele a ceea ce se numește Dar al-Islam, „Casa Islamului”.

Sprijin românesc pentru Bisericele ortodoxe din Orient

Viața grea a creștinilor orientali era consecința hotărârii lor de a-și păstra rădăcinile istorice și spirituale. Potrivit tradiției, Patriarhia Ortodoxă a Antiohiei datează

din anul 38, când a fost întemeiată de Apostolii Petru și Pavel. Ea împarte această glorie străveche cu celelalte Biserici apostolice – Ierusalim, Alexandria și Roma. Deși a pierdut un mare număr de credincioși, care au îmbrățișat după anul 1700 alte confesiuni, Biserica ortodoxă antiohiană i-a păstrat timp de secole pe acei creștini numiți *rum* sau *rumi*: termenul trimite la Al-Rum, numele arab al Bizanțului. Reședința patriarhului ortodox al Antiohiei a fost mutată de mai multe ori: după cucerirea musulmană din secolul al VII-lea, până în 742,

la Constantinopol, unde patriarhul s-a refugiat din nou în 1185, în timpul cruciadelor; după căderea Antiohiei în mâinile mamelucilor, în 1268, patriarhul a revenit la Antiohia, dar din 1342 reședința a fost transferată la Damasc, unde a rămas până azi.

În aceste condiții, patriarhii Antiohiei, între care Makarios III Ibn al-Za'im (aflat în scaun între 1647 și 1672), Athanasios III Dabbas (1685-1694; 1720-1724) și Silvestru (1724-1766) și-au asumat aceeași misiune: să mențină viu spiritul creștin în expresia sa arabă. Relațiile Bisericii orientale cu Europa de Răsărit au constituit un factor important în cristalizarea sentimentului lor de apartenență la o civilizație cu rădăcini adânci în spiritualitate. Din informațiile care ajungeau în Levant prin călătorii și negustorii europeni, dar și din corespundența purtată de înalții ierarhi arabi, rezulta că în Europa ortodoxă viața religioasă și situația materială a Bisericii erau mai bune. Aflați în calea amenințării otomane încă din secolul al XIV-lea, românii reușiseră prin rezistență militară, diplomatie și compromis să obțină un statut special, care era răvnit de alte popoare cucerite de Înalta Poartă. S-a remarcat că situația românilor era similară, până la un punct, aceeaia a *foederati* în Imperiul Roman, întrucât relațiile Țărilor Române cu Înalta Poartă erau întemeiate pe convenții de pace (în turcoosmană: *ahd-name* ori *zimmet ahdî*). Românilor nu li se aplica statutul de *zimmi*, cetățeni ne-musulmani plători de taxe. Ei beneficiau de drepturi mult mai numeroase în ce privește viața politică,

socială și religioasă decât alte popoare supuse autorității otomane.

Ca urmare, încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea ierarhii Bisericilor orientale au călătorit în Europa de Răsărit pentru a stabili legături cu frații lor creștini. Răspunsul binevoitor al principilor români i-a determinat pe patriarhii răsăriteni să plece în lungi și primejdioase călătorii spre a susține cauza creștinilor levantini înaintea „binecuvântaților și triumfătorilor domni, principi și bei, vestiți pentru cucernicia lor adevărată și credința lor curată”, cum scria Paul din Alep în *Călătoria patriarhului Makarios Ibn al-Za'im al Antiohiei* (1652-1658). Domnii Țărilor Române erau renumiți pentru generozitatea și dorința lor de a ajuta comunitățile greco-ortodoxe din străinătate, fiind, după părerea lui Nicolae Iorga, patronii spirituali ai Creștinătății ortodoxe, moștenire a bizantinilor, care le-a îngăduit să-și extindă influența până în Antiohia și Cairo. Sprijinul domnilor români pentru Bisericele din Orient a îmbrăcat diverse forme: de la achitarea co-

avârșitoarelor datorii față de autoritățile otomane și finanțarea construirii și întreținerii lăcașurilor sfinte și a școlilor, până la daruri scumpe – cărți și odoare păstrate până azi, dar și domeniile întregi cedate bisericilor și mănăstirilor ortodoxe din Răsărit.

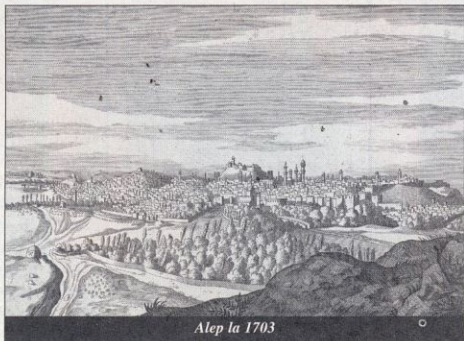
Tiparnița dăruită de Brâncoveanu

Primul oaspete arab, Ioachim Ibn Daou, patriarh ortodox al Antiohiei între 1580-1592, a traversat Țările Române în 1581, îndreptându-se spre Polonia. Au urmat un mare număr de înalți ierarhi ai Bisericilor răsăritene, care au găsit găzduire și sprijin la curțile domnilor români: Mitrofan Kritopulos, patriarhul Alexandriei, care studiasă la Balliol College, Oxford, a vizitat Țara Românească de două ori și a murit aici în 1639. Teofan III, patriarhul Ierusalimului (1608-1644), ajutat de Vasile Lupu,

domnul Moldovei, a cumpărat mănăstirea Sf. Sava din Palestina, păstrând-o în rit ortodox. În 1683 Partenie, patriarhul Alexandriei, se afla la Iași, unde a fost rugat să binecuvânteze noua ediție a Psaltirii pe care o tipărea Dosoftei, mitropolitul Moldovei, iar în 1688 Dositei II al Ierusalimului a compus o precuvântare pentru Biblia de la București.

În martie 1700, Athanasios III Dabbas a sosit la București cu intenția de a stabili legături benefice pentru ortodocșii din eparhia sa. Ca oaspete al lui Constantin Brâncoveanu, Dabbas a participat la numeroase evenimente din viața Curții, dar și a Bisericii: căsătoria fiicei domnitorului, Safta, cu Iordache Crețulescu, ceremoniile de confirmare la domnie a familiei Brâncoveanu, hirotoniri de preoți și înalți arhieriei. Născut Bulos (Paul) Dabbas în 1647, la Damasc, patriarhul era vâstarul unei vechi familii din Hauran, vatra creștinismului sirian, care dăduse deja doi patriarhi ortodocși: Athanasios II (1611-1618) și Kyrillos IV (1619-1628). Educația lui, predominant greacă, a cu-

prins de asemenea studii de siriacă, arabă, latină și italiană. Stareț al mănăstirii Sf. Sava din Betleem pentru o vreme, el a fost ales patriarh în 1685, cedând temporar tronul patriarhal în 1694, în urma unei înțelegeri cu un competitor înverșunat, menită să readucă

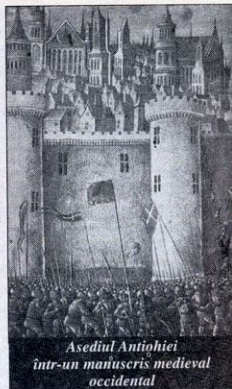
Alep la 1703

pacea în comunitățile siriene. Până în 1720, când și-a reluat misiunea de patriarh, Dabbas și-a păstrat titlul de mitropolit de Alep, călătorind după 1695 în Europa răsăriteană, în căutare de ajutor spiritual și financiar pentru credincioșii ortodocși.

Pe urmele ilustrațiilor predecesori, patriarhii Meletius Karma și Makarios Ibn al-Za'im, Dabbas a luptat pentru valorile ortodoxe, reflectate în numeroasele sale scrieri. Argumentând convingător nevoia creștinilor orientali de a avea cărți de cult în limba lor, Dabbas a obținut de la Brâncoveanu sprijin pentru tipărituri în arabă și greacă – primele tipărituri în caractere arabe de pe teritoriul Imperiului Otoman, care sfidau repetatele *fetva* ale sultanilor. Lucrând alături de Antim Ivireanul, gravorul matrișelor arabe, ei au tipărit la Snagov, în 1701, un Liturghier (*Al-Qondaq al-falahi*), iar în 1702, un Ceaslov (*Horologion*), la București. La plecarea lui Dabbas în Siria în 1705, principele Brâncoveanu i-a dăruit întreaga tiparniță, care a fost instalată la Alep și a tipărit între 1706-1711, în clădirea reședinței metropolitane, 11 cărți creștine în arabă, unele în ediții succesive (Psal-tirea, Evangheliarul etc.).

Contribuția lui Athanasios Dabbas

La cererea lui Brâncoveanu, Dabbas a scris în greacă, în 1702, *Istoria patriarhilor Antiohiei*, tipărită la București în același an, cu o dedicație către protectorul său român. Athanasios Dabbas a scris

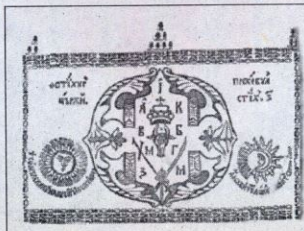
Asediul Antiohiei
într-un manuscris medieval
occidental

mai multe cărți despre semnificația mărturisirii, predici și comentarii ale ritualurilor bisericești și a tradus lucrări grecești canonice, ascetice, polemice și liturgice, preocupare ce explică și interesul său pentru opera lui Cantemir. Printre cărțile cu care patriarhul Athanasios Dabbas a plecat din Țările Române s-a numărat și *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, pe care s-a grăbit să-l traducă de îndată ce a ajuns în Siria (1705). Nu se știe nici până astăzi dacă Dimitrie Cantemir a aflat despre această surprinzătoare iradiere a operei sale.

În peregrinările prin Liban de acum aproape 40 ani, în căutarea manuscriselor și

cărților arabe privitoare la români, Virgil Cândea a insistat să viziteze și mănăstirea Deir el-Shuweir, despre a cărei bibliotecă citise că era una dintre cele mai bogate în scrieri ale înalților ierarhi antiohieni care călătoriseră în Țările Române în epoca otomană. Rugând să i se traducă în franceză începutul manuscrisului arab înregistrat în catalog drept *Salah al-hakim wa-fasad al-'alam al-dhamim*, o scriere a patriarhului Athanasios Dabbas din 1705, Virgil Cândea a recunoscut imediat cuvintele începătoare din Cartea I a *Divanului* lui Cantemir. Identificarea versiunii arabe a primei cărți a marelui cărturar român a fost anunțată publicului în 1970, mai întâi într-un cotidian bucureștean, apoi în *Revue des Etudes Sud-Est Européennes*.

Numele lui Dimitrie Cantemir nu este menționat nicăieri în versiunea arabă, din care lipsesc toate cele trei texte introductive, precum și Precuvântarea la Cartea a III-a. Ținând seama de informațiile existente până la identificarea textului de către Virgil Cândea, s-a presupus că acesta a fost scris fie de Sf. Vasile cel Mare, fie de patriarhul Dabbas însuși. Această lacună a fost interpretată de Virgil Cândea ca un gest de fidelitate față de Brâncoveanu, care era adversarul politic al lui Cantemir. Este posibil ca Dabbas să fi fost supus și altor constrângeri, încercând să evite cenzura autorităților otomane, nemulțumite de alianța proiectată de Cantemir cu țarul Petru I al Rusiei. Faptul că lipsesc și câteva pasaje disprețuitoare la adresa catolicilor

demonstrează și grija lui Athanasios Dabbas de a nu provoca nemulțumirea creștinilor uniți cu Roma, al căror număr era în creștere în provinciile levantine.

Puntea românească între creștinii din Apus și cei din Răsărit

Divanul arab a fost citit timp de 200 ani, nu numai în cercurile ortodoxe, ci și în cele greco-catolice, realizându-se noi copii până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Au fost identificate până în prezent 11 manuscrise, între care cele mai accesibile se află la Bibliothèque Nationale de France și Biblioteca Apostolica Vaticana.

Cea de-a treia parte a *Divanului*, care preia integral *Stimuli virtutum, freana peccatorum*, opera unitarianului polonez Andreas Wissowatius (unitarienii erau cei care respingeau Sf. Treime), a trezit interesul multor cercetători ai istoriei religiilor, fiind un caz puțin cunoscut și surprinzător sub aspectul circulației ideilor. Concepțiile antitrinitariene și puritane proprii Fraților Poloni, cu centrul la Raków (secolele XVI-XVII), au traversat astfel Europa Răsăriteană pe la Iași, intrând în patrimoniul literaturii arabe creștine pe o cale cu totul neobișnuită. Este probabil singurul caz în care o scriere tipărită la Amsterdam în 1682 a fost tradusă în română și greacă, tipărită în

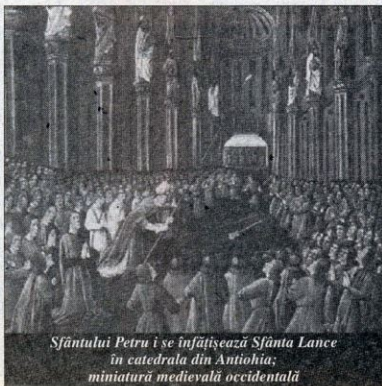
1698 în Moldova, după care a fost transferată în araba creștină în 1705, în Siria, provincie aflată sub stăpânire otomană. Un drum lung pentru o scriere, parcurs în numai 23 ani, fără mijloacele moderne de comunicare disponibile astăzi.

Lansat la 3 mai anul acesta la Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române, volumul Dimitrie Cantemir, *The Salvation Of The Wise Man And The Ruin Of The Sinful World* (Salah al-hakim wa-fasad al-'alam al-dhamim, Arabic Edition, English Translation, Editor's Note, Notes And Indices by Ioana Feodorov, Introduction and Comments by Virgil Cândea, Editura Academiei, București, 2006, 400 p.+23 ilustrații) cuprinde prima ediție critică și prima traducere engleză a acestei scrieri cante-miriene. Publicarea versiunii arabe a *Divanului* reprezintă așadar un eveniment cultural așteptat din momentul identificării scrierii, în urmă cu 36 ani. Volumul constituie un eveniment și sub aspect editorial, fiind prima ediție bilingvă arabă-engleză a unui

manuscris arab publicată în România. Opțiunea pentru traducerea acestui text în limba engleză s-a datorat în primul rând interesului manifestat de comunitatea științifică din afara granițelor României pentru această operă cante-miriană, care nu a mai fost tradusă niciodată după anul 1705 și care a rămas până acum în conul de umbră al studiilor medieviste europene.

Traducerea de către Athanasios Dabbas a *Divanului* lui Cantemir, care cuprinde o întreagă scriere a antitrinitarianului polon Andreas Wissowatius, reprezintă o dovadă în plus a rolului deosebit de important pe care l-au avut românii, de-a lungul timpului, în construirea unei punți culturale între creștinii din Apus și cei din Răsărit. Printr-o studiere atentă a textului arab propus de Dabbas, specialistul contemporan va înțelege mult mai bine schimbul dintre creștinii Europei răsăritene și Bisericele din Orient. Rămâne de văzut cât de departe au pătruns ideile moderne și liberale ale lui Cantemir, din sfera

politicii și a eticii, în comunitățile creștine din *Bilad al-Şam* (țările Levantului: Siria, Liban, Palestina). Este totuși evident că alegerea patriarhului Athanasios de a traduce în întregime această carte reflectă o consonanță de idei cu Dimitrie Cantemir – un adevărat ortodox născut și educat în spiritul studiilor clasice, cu respect pentru tradiția națională, dornic să-și facă auzită vocea în sfera culturii universale. ■

Sfântului Petru i se înfățișează Sfânta Lance în catedrala din Antiohia; miniatură medievală occidentală

Nu există, până acum, un consens între specialiști pentru a explica rațiunea pentru care sovieticii au furnizat egiptenilor și sirienilor, în mai 1967, informații false despre concentrări israeliene de forțe, ce se pregăteau să atace Siria și Egiptul. Toată lumea este de acord că aceste false informații au contribuit decisiv la declanșarea Războiului de 6 zile.

În cadrul seminarului bilateral româno-israelian de istorie militară, organizat la 16 aprilie, la București, de către Institutul pentru Studii Politice și Istorie Militară din București și Departamentul de Istorie Militară al Ministerului Apărării din Israel, cu tema Războiul de 6 zile (Magazin istoric, nr. 5/2007), subiectul a fost reluat. Vă prezentăm în continuare comunicarea susținută de colonel dr. Shaul Shay, mulțumind încă o dată autorului și organizatorilor pentru permisiunea de a o publica în revista noastră.

Pentru cititorul român sunt necesare câteva precizări. După războiul israeliano-arab din 1956, provocat de criza Suezului, au urmat 11 ani de pace. O pace marcată însă de numeroase ciocniri în zonele de frontieră și de dese momente de tensiune.

Un astfel de moment l-a constituit primul summit arab ținut la Cairo, între 13-17 ianuarie 1964, când s-a realizat o unitate a lumii arabe, sub conducerea Egiptului lui Gamal Abdel Nasser. Israelul a fost îngrijorat, iar pentru unii autori acesta este socotit momentul inițial al crizei ce a dus la Războiul de 6 zile.

Între Siria și Israel au existat numeroase conflicte provocate de controlul resurselor de apă și mai ales a cursului fluviului Iordan. În mai 1966, în timpul vizitei făcute la Cairo, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., A.N. Kosighin, l-a convins pe Nasser că trebuie să semneze un tratat de apărare cu Siria. Proiectul s-a realizat în noiembrie același an.

În primăvara anului 1967, ciocnirile siriano-israeliene s-au intensificat. La 7 aprilie s-a produs o confruntare aeriană majoră, în care au fost implicate 130 avioane. Aviația israeliană a doborât șase MiG-21, fără să sufere vreo pierdere.

La 12 mai, ziua Independenței Israelului, Yitzhak Rabin, șeful Statului Major General israelian, ar fi rostit un discurs amenințător la adresa Siriei, lucru pe care acesta l-a negat ulterior, punând totul pe seama citării incorecte de către agențiile de presă.

A doua zi, sovieticii livrează, egiptenilor mai întâi, informațiile false despre pregătirile israeliene de război. Și, la cererea Siriei, Nasser decide să reacționeze. Spre surprinderea serviciilor secrete israeliene de informații, care retragerea trupelor O.N.U. desfășurate în Sinai. Potrivit unei estimări a C.I.A., conducătorul egiptean nu s-a așteptat ca secretarul general al O.N.U., U Thant, să accepte atât de repede cererea sa și să o pună în aplicare. De aici încolo, lucrurile s-au precipitat.

Leonid Ilici Brejnev, primul secretar al partidului comunist din U.R.S.S., și Aleksei N. Kosighin, președintele Consiliului de Miniștri, cu câteva zile înainte de izbucnirea Războiului de 6 zile

Flota aeriană israeliană era alcătuită aproape în exclusivitate din aparate de zbor fabricate în Franța

EVALUAREA ISRAELIANĂ A POZIȚIEI SOVIETICE

Col. (rez.) dr. SHAUL SHAY, Israel

Inter-un document al serviciilor de informații israeliene din 18 mai 1967 se spunea: „Știm cu certitudine că sovieticii au avertizat Siria privind posibilitatea unei ofensive israeliene între 15 și 22 mai, incluzând și informații privind mobilizarea majorității rezervelor armatei israeliene și concentrarea a până la 15 brigăzi la granița siriană.” Se poate ca avertismentul să fi urmărit să-i determine la reținere pe liderii sirieni. Dar dacă aceasta a fost intenția, ea a reușit contrariul, din moment ce informația respectivă a contribuit direct la sporirea tensiunii deja existente.

Este interesant de notat că, după ce, la scurtă vreme, sirienii au făcut publică informația primită de la sovietici, reprezentanții acestora în zonă au răspuns diverselor interpelări arabe afirmând că nu aveau cunoștință despre mișcări și concentrări de forțe israeliene, nici nu știau ceva despre vreo intenție a Israelului de a iniția un atac contra Siriei. Se prea poate ca scopul unor astfel de

declarații să fi fost acela de a-i calma pe sirieni, după ce sovieticii au realizat că erau mult prea agitați. Sau poate că încercau să ascundă faptul că informația inițială provenise din surse sovietice.

Kremlinul le promisese probabil sirienilor, prin canale diplomatice, la Moscova și la Damasc, că sovieticii vor fi alături de ei și că vor avertiza Israelul să nu inițieze vreo acțiune belicoasă. Se pare că aceste asigurări nu i-au

mulțumit pe sirieni, care doreau ca sovieticii să trimită un avertisment clar. În acest sens (probabil și cu dorința de a testa până unde se poate conta pe sprijinul sovietic), ministrul de Externe sirian, Ibrahim Makhus, a lansat – prin canalele diplomatice din Damasc – ideea că acțiunea contra Siriei era parte a unui plan imperialist dirijat de către Statele Unite contra U.R.S.S. și, pe această bază, cerea ca sovieticii să abandoneze atitudinea pasivă.

Generalii Rabin și Dayan
(primul din stânga și centru)

Pe măsură ce tensiunea sporrea, devenea important pentru sirieni să-și asigure sprijinul egiptean. Au cerut acestui stat să le vină în ajutor, conform Tratatului de apărare egipteano-sirian. Cererea siriană a fost transmisă pe canale secrete de către ministrul sirian al Informațiilor, Muhammad Zu'bi, la 12 mai, și de către șeful Statului Major, la 13 mai, apoi și printr-o declarație publică, prin care Siria afirma că „Israelul doarește să dovedească că nu se poate pune bază pe Acordul comun de apărare”.

Un moment important în evoluția crizei, care a dus apoi la Războiul de 6 zile, a fost decizia egipteană de a trimite trupe în Sinai și de a renunța la Forța de Urgență a Națiunilor Unite (UNEF), staționată la granița egipteano-israeliană și în Fâșia Gaza.

Cererea formală pentru retragerea UNEF a fost trimisă de către ministrul egiptean de Externe, Mahmud Riyad, printr-o scrisoare adresată secretarului general al O.N.U., U Thant, la 18 mai 1967. Națiunile Unite au acceptat și, la 19 mai 1967, comandantul UNEF a anunțat că trupele respective nu mai erau operaționale. Desfășurarea trupelor egiptene în Sinai și retragerea UNEF au sporit tensiunea dintre Egipt și Israel.

Propaganda antiisraeliană a sovieticilor s-a accentuat. Din 16 mai 1967, Radio Moscova a început să transmită, pe de o parte, propagandă și interpretări proisraeliene și, pe de altă parte, mesaje care condamnau și denunțau statul Israel. Dar, în același timp, determinarea sovieticilor de a sta ferm alături de Siria nu a fost explicit menționată. Excepție făceau editorialele Agenției Novosti, care nu era oficial asociată cu guvernul. Acestea lămurau că U.R.S.S. nu putea sta deoparte dacă Israelul ataca Siria. În mod semnificativ, propaganda

Blindate israeliene pătrund în Sinai

sovietică nu făcea vreo mențiune despre concentrările de forțe egiptene din Sinai.

Evenimentele au intrat pe un făgaș final marți, 23 mai 1967. La ora 03.45, șeful Statului Major General israelian a fost informat că președintele egiptean Nasser anunțase închiderea Strâmtoarei Tiran pentru orice navă care purta drapelul israelian sau transporta materiale strategice pentru Israel. Membrii Statului Major General s-au reunit de îndată. În cursul discuției, s-a aflat că închiderea strâmtoarei se aplica în mod deosebit tancurilor petroliere care aprovizionau Israelul. S-a ajuns rapid la concluzia că pasul întreprins de egipteni împunea Israelului să declare război imediat, fără să mai aștepte alte evoluții.

Pe baza premisei că războiul era inevitabil, serviciile de informații militare au fost solicitate imediat (chiar la 23 mai) să evalueze reacțiile superputerilor față de deschiderea ostilităților de către Israel. Evaluarea lor a fost că

dorința fundamentală a americanilor era să nu fie implicați într-un conflict direct cu Uniunea Sovietică și să nu fie obligați să deschidă un al doilea front, pe lângă cel din Vietnam.

Estimările israeliene privind acțiunile pe care sovieticii le puteau

întreprinde erau următoarele. U.R.S.S. va insista pentru un ultimatum adresat Israelului cu prima ocazie, cerându-i să înceteze ostilitățile imediat și necondiționat și să se retragă din orice teritoriu ocupat. Ultimatumul va include probabil o amenințare implicită cu o intervenție sovietică, în cazul în care Israelul nu se supune. Severitatea unei asemenea amenințări va depinde de poziția și răspunsul american. Flota sovietică din Mediterana își va dispune navele în apropierea zonei de conflict, demonstrând prin prezența sa că este o forță de care trebuie să se țină cont în conflictul aflat în desfășurare.

U.R.S.S. avea să ceară ca Statele Unite să distingă între pașii „politici și legitimi” făcuți de egipteni și cei „ostili și agresivi” ai Israelului. Logica din spatele unei asemenea cereri era că egiptenii își masaseră forțele pe propriul teritoriu, fără să declanșeze vreo violență, spre deosebire de israelieni, care atacaseră Egiptul. Nu era așteptată vreo intervenție militară sovietică directă

contra Israelului, decât dacă Israelul insistă cu ofensiva (în ciuda avertismentelor sovietice) și doar dacă forța militară egipteană se afla în pericol iminent de colaps total. Chiar și atunci intervenția sovietică se producea doar dacă nu exista un mijloc american eficient de descurajare pentru a contracara amenințarea sovietică.

Decizia lui Nasser de a închide strâmtoarea nu a fost coordonată cu sovieticii. Aceștia o considerau chiar o mișcare periculoasă. Totuși, se pare că sovieticii au înțeles potențialul ei pe termen lung, cu condiția să fie capabili să consolideze reușita egipteană fără să izbucnească războiul.

Moscova nu a dat vreo declarație oficială privind

închiderea strâmtoării, după cum decizia luată de Nasser nu a fost menționată nici în relatările mass-media sovietice privind Orientul Mijlociu. În același timp, sovieticii au justificat în mod indirect concentrările de trupe în Sinai și retragerea UNEF. Trebuie că aceste ocultări erau intenționate și derivau fie din dorința Moscovei de a-și exprima poziția asupra problemei după cum îi convenea, fie din îndoieli care nu puteau fi făcute publice.

Cu alte cuvinte, la Tel-Aviv se credea că U.R.S.S. nu avea vreun interes în deteriorarea situației, din cauza potențialului transformării ei într-un conflict armat scăpat de sub control. Teama sovieticilor față de o posibilă înfrângere a egiptenilor și de implicațiile acestora a jucat, desigur, un

rol. În același timp, Uniunea Sovietică era interesată să administreze o lovitură prestigiului american în regiune, cu o extindere a impactului și asupra altor zone ale lumii. Era de așteptat ca presiunea sovietică să sporească, atâta vreme cât nu întâmpina contramăsuri americane. U.R.S.S. s-a ferit să producă vreo declarație care să nege dreptul la existență al Israelului ca stat independent.

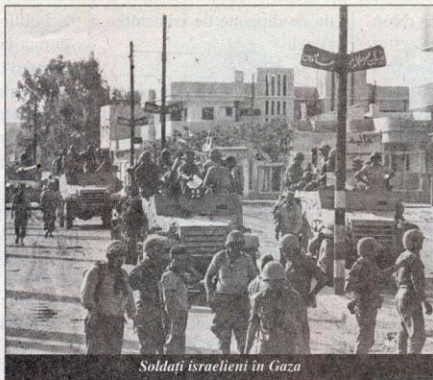
Temându-se că un posibil atac israelian asupra Egiptului ar fi putut pune în pericol realizările arabe, U.R.S.S. a inițiat o „campanie pentru pace”, al cărei scop era să lege mâinile Occidentului și să impună constrângeri asupra Israelului. Această poziție nu a produs vreo schimbare de politică; era

Primul ministru al Israelului, Levi Eshkol

mai curând o mișcare tactică, cu un succes temporar. În paralel, sovieticii căutau modalități pentru a întări capacitatea militară a egiptenilor.

U.R.S.S. nu dorea să se confrunte militar cu S.U.A. De aceea, spera să prevină un război. Cea mai bună șansă de succes o reprezenta înfrânarea arabilor, sporind în același timp capacitatea lor de descurajare și angajându-se simultan într-o

intensă activitate diplomatică pentru garantarea câștigurilor arabe.

Acțiunile sovieticilor constituiau o manevră menită să consolideze noul *statu-quo* și nu izvorau din vreo dorință reală de a promova libertatea de navigație prin mijloace pașnice. Într-adevăr, notele adresate Israelului și Occidentului nu făceau vreo mențiune despre închiderea strâmtorii.

La 27 mai 1967, primul ministru israelian Levi Eshkol a primit un mesaj de la pre-

Există și o altă explicație pentru gestul sovieticilor de a furniza informații false sirienilor și egiptenilor, pe care un număr din ziarul *Jerusalem Post* din luna august pare să o confirme.

Potrivit unui articol publicat de Isabelle Ginor, în 2003, furnizarea informațiilor false făcea parte dintr-un plan elaborat la cel mai înalt nivel al conducerii sovietice, prin care se urmărea provocarea Israelului. Ar fi fost pretextul pentru U.R.S.S. să atace Israelul. Ideea este reluată și dezvoltată de autoare, împreună cu Gideon Remez, într-o carte publicată la Yale University Press, în iunie acest an. U.R.S.S. dorea să obțină un pretext ca să atace Israelul pentru a pune capăt programului nuclear al acestuia, desfășurat la reactorul de la Dimona. Ca dovadă sunt prezentate zborurile efectuate de piloți sovietici deasupra Dimonei în mai 1967, cu avioanele ultrasecrete pe atunci, MiG-25, „Foxbat” potrivit codificării NATO. Autorii citează și mărturii care vorbesc despre prezența unor submarine cu armament nuclear sovietice în apele din jurul Israelului, despre pregătirea unui desant naval pe coasta acestui stat, despre planul ca bombardierele strategice staționate în Ucraina să atace Dimona. Sunt citate documente din arhiva STASI, care arată colaborarea dintre sovietici și est-germani pentru a obține, prin dezinformare, înrăutățirea relațiilor dintre Germania de Vest și statele arabe.

Ziarul *Jerusalem Post* a reluat, de pe site-ul oficial al Ministerului Apărării al Rusiei, declarația purtătorului șef de cuvânt al Forțelor Aeriene ruse, colonelul Aleksandr V. Drobișevski, care, vrând să reliefeze pregătirea de luptă a pilotilor sovietici, citează misiunile efectuate de colonelul, pe atunci, azi general-maior în retragere Bejeveț, care a efectuat misiuni de luptă deasupra Israelului, cu un avion MiG-25 RB. Întrebat de mass-media rusă, Bejeveț a negat afirmațiile lui Drobișevski. *Komsomolskaia Pravda* a găsit însă alți veterani, care au confirmat că au efectuat asemenea misiuni. Iar generalul în retragere Vasili Reșetnikov, fostul comandant al aviației de bombardament strategic, afirmă că li se distribuiseră hărți de zbor pe care erau marcate obiective de pe teritoriul Israelului.

Planurile sovietice par să fi fost date peste cap de riposta rapidă și zdrobitoare a israelienilor. Războiul de 6 zile a izbucnit la 5 iunie 1967, între Israel și Egipt, Siria, Iordania, Liban și Irak. A durat 130 ore și 30 de minute, până în data de 10 iunie. În prima zi, aviația israeliană a distrus la sol 300 avioane ale forțelor militare arabe. În data de 8 iunie, Israelul controla Peninsula Sinai, Fâșia Gaza și Vechiul Ierusalim. La 10 iunie, după încetarea ostilităților, U.R.S.S., urmată și de celelalte state din Tratatul de la Varșovia, mai puțin România, au rupt relațiile diplomatice cu Israelul.

ședintele S.U.A., Lyndon Johnson, în care era citat mesajul primului ministru Aleksei N. Kosîghin ce sublinia „hotărârea [sovieticilor] de a obține abținerea tuturor părților [de la recurgerea la forță] și punctul de vedere sovietic potrivit căruia soluțiile trebuie găsite fără a se ajunge la un conflict armat”. Dar Kosîghin afirmase că în cazul în care „Israelul începe acțiuni militare, sovieticii vor acorda sprijin țărilor atacate”. Johnson trăgea concluzia că „Israelul nu trebuia să întreprindă vreo acțiune militară preventivă și să devină astfel responsabil pentru inițierea ostilităților”.

U.R.S.S. reușe să obțină, din punct de vedere politic, rezultate mult peste așteptări, ca urmare a mișcărilor făcute de Nasser. Sovieticii erau interesați să mențină ceea ce, pentru ei, reprezenta o poziție puternică în regiune, care să fie folosită ca bază pentru extinderea sferei lor de influență în viitor. Americanii, care pierduseră mare parte din prestigiu în regiune în fața sovieticilor, în urma acțiunilor întreprinse de Nasser, aveau obiective mult reduse. Ceea ce doreau de fapt era revenirea la situa-

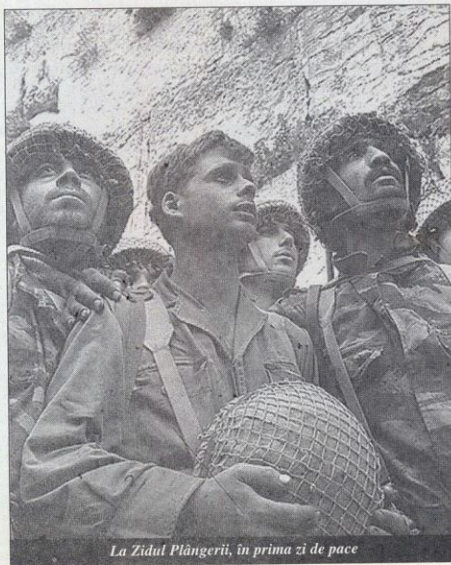
ția de dinainte de izbucnirea crizei.

In concluzie, în ciuda timpului scurs de atunci, încă nu putem stabili rațiunile care s-au aflat în spatele deciziei sovieticilor de a-i informa pe sirieni și pe egipteni despre „masarea forțelor israeliene” la granița cu Siria. Aproape sigur, U.R.S.S. a sperat ca, printr-o „criză controlată”, să își sporească prestigiul regional și global și să stabilească o prezență puternică în Orientul Mijlociu. Este, de asemenea, sigur că dezinformarea sovietică a accelerat agravarea crizei, care a dus la Războiul de 6 zile. U.R.S.S. a jucat un rol decisiv în dezvoltarea conflictului, scăpat, până la urmă, de sub control.

Politica dusă de sovietici pe durata crizei a fost una pre-caută și consistentă. U.R.S.S. i-a sprijinit pe arabi din punct de vedere politic și propagandistic, furnizând chiar material militar Egiptului, astfel încât să descurajeze Israelul să întreprindă acțiuni militare. În același timp, Moscova a făcut clar faptul că nu dorea un război și că în cazul unui conflict ar fi stat deoparte, fără să intervină militar.

De la debutul crizei, în mai 1967, guvernul israelian a încercat să convingă Uniunea Sovietică, fără succes, că nu avea intenția să atace Siria. Factorii de decizie israelieni au interpretat eșecul lor în această direcție ca o indicație că U.R.S.S. era interesată în furnizarea către arabi a unei dezinformări care să genereze o criză. În momentul crizei, rațiunea care stătea în spatele strategiei sovietice era neclară.

Problema unei intervenții militare sovietice a devenit una majoră din nou după înfrângerea lui Nasser. Ea a constituit punctul culminant al dilemei israeliene privind un atac al armatei israeliene contra sirienilor de pe înălțimile Golan. ■

La Zidul Plângerii, în prima zi de pace

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea China imperială, depozitara unei civilizații materiale și culturale remarcabile și întinsă pe o suprafață aproape egală cu cea a Europei, a cunoscut schimbări dramatice. Elementul declanșator al acestora – afirmă istoricii chinezi – l-a constituit confruntarea țării cu puterile occidentale, aflate în plină expansiune colonială. Prin intermediul tunurilor și al comerțului cu opiu – metode brutale încă necunoscute de ea în relațiile cu alte țări – aceste puteri „au forțat” porțile „dinastiei cerești”. În acel moment, China adoptase politica „porților închise”, cea a izolării față de puterile occidentale.

Deși neînsemnate în raport cu dimensiunile Chinei, contactele au declanșat – apoi au accelerat, pe măsura înmulțirii lor – dezintegrarea societății feudale chineze. Țara a ajuns o semicolonie, economia sa naturală s-a destrămat, iar viața socială și politică au înregistrat crize în lanț. Suita de crize și-a găsit expresia în marea răscoală țărănească Taiping (1851-1864), apoi s-a adâncit, odată cu semnarea de către reprezentanții Curții Imperiale a fiecărui tratat înegal și cu pierderea influenței și prestigiului Chinei în țările vecine, ca arhipelagul Ryu Kyu (azi teritoriu japonez), Coreea, Vietnam, Birmania, și în cele din zona Asiei Centrale. Pentru prima oară în istoria Chinei relațiile sale cu străinătatea au exercitat o influență nefastă asupra întregii societăți.

Guo Songdao...

... regina Victoria...

PRIMII DIPLOMAȚI CHINEZI ÎN OCCIDENT

Dr. ANNA EVA BUDURA

A fost afectat și sistemul tradițional de legături cu alte state practicat de China Imperială de-a lungul mileniilor – *chaogong*. În tratatul semnat în anul 1861, Marea Britanie și Franța au impus țării prevederea de a înființa un organ administrativ special, echivalent cu ministerele de

Externe din toate țările occidentale: Oficiul de Administrare Generală a Treburilor cu alte State (cunoscut în documente ca Zongliyamen). Acest Oficiu, care – în opinia istoricilor chinezi – „a reflectat în mod obiectiv evoluția aparatului de politică externă a Chinei în direcția

modernizării”, s-a ocupat în următori 40 de ani de relațiile Chinei cu 15 țări de pe continentele europene și americane, ce stabiliseră legături cu ea în noile condiții, și a rezolvat toate problemele privind prezența misiunilor lor diplomatice în China. Totodată, începând din 1877,

Zongliyamen s-a ocupat de înființarea de oficii diplomatice ale Chinei în străinătate.

„Cazul Margary“

Primul asemenea oficiu, în concepția modernă a unei asemenea instituții, a fost creat în ianuarie 1877, în Marea Britanie. Guo Songdao, ministrul Legației Chinei, a înmănat atunci reginei Victoria scrisorile de acreditare.

Trimiterea primei misiuni diplomatice de către China imperială nu a fost hotărârea ei suverană; i-a fost impusă de Marea Britanie pentru „a-și asuma vinovăția“ în „cazul A.R. Margary“, unul dintre multele pretexte pentru obținerea de avantaje de către Marea Britanie, pe seama Chinei.

În anul 1874, o armată expediționară britanică a pătruns din Birmania în provincia Yunnan, cu intenția de a face cercetări pe teren. În ajutorul ei a fost trimis (în ianuarie 1875) A.R. Margary, traducător la Legația Marii Britanii la Beijing. Într-o ciocnire cu localnicii, care au

... și președintele Franței, Patrice de Mac-Mahon

opus rezistență activității militarilor britanici, acesta și câțiva soldați au fost uciși. În iulie 1875, ministrul Legației britanice a cerut părții chineze să trimită de urgență un înalt demnitar la Londra, pentru a cere scuze autorităților britanice în numele Curții imperiale chineze. Sub presiunea părții engleze, cererii i s-a dat curs și, în august, Guo Songdao, atunci vicepreședinte al Consiliului Armatei, a fost desemnat ca „înalt demnitar reprezentant al suveranului în Marea Britanie“ (ambasador).

Cine era Guo Songdao, care și-a înscris numele pe prima filă a istoriei moderne a diplomației chineze?

S-a născut în anul 1818, în provincia Hunan, în casa unui moșier cu venituri modeste, dar cu dragoste și respect pentru carte. A deprins primele cunoștințe îndrumat de părintele său, apoi și-a continuat studiile în școlile din capitala provinciei, Changsha. La 17 ani, a trecut cu succes primul examen pentru ocuparea unui post în ierarhia de stat și, la 29, a promovat ultimul examen, fiind admis la Academia Imperială.

Asemenea multor tineri din generația sa, profund afectat de înfrângerea țării în războiul opiumului (1840), a căutat să înțeleagă cauzele care au determinat-o. Și-a îndreptat atenția spre studierea istoriei și a realizărilor țărilor occidentale. Totodată, a folosit posturile administrative pe care le-a ocupat în provincie, pentru a se documenta cu privire la starea țării.

Guo Songdao s-a remarcat ca un bun cunoscător al culturii tradiționale și un poet sensibil. Începând din luna martie 1875, a devenit magistrat al provinciei Fujian, apoi vicepreședinte al Consiliului Armatei. După

Prin tratatul de la Nanking, din 1842, Marea Britanie obține Hong Kong și accesul în cinci porturi ale Chinei

numirea ca reprezentant al suveranului în Marea Britanie, a funcționat în Zongliyamen și, din august 1876, ca vice-președinte al Consiliului Riturilor.

Audiență la împărăteasa Cixi

Numirea în postul diplomatic a declanșat o campanie vehementă împotriva lui. Multe demnitari, educați în mod tradițional, robi ai înșuririi mecanice a cărților clasicele filosofiei chineze, au considerat că acceptarea acestei numiri constituie un act de trădare a idealurilor strămoșești. S-a ajuns până acolo, încât candidații la examenele imperiale la nivelul provinciei Hunan au incendiat, în semn de protest, o mănăstire ctitorită de Guo Songdao. Puțin a lipsit să dea foc și reședinței sale.

Prietenii apropiați ai diplomatului, care îi apreciau performanțele intelectuale, îngroziți de cele întâmplate, l-au sfătuit să renunțe la post. Frământat și descurajat, Guo Songdao nu s-a putut hotărî totuși să facă acest pas. El a cerut audiență la împărăteasa-mamă Cixi. Plină de înțelegere, suverana l-a încurajat: „Nu puneți la inimă cuvintele nesăbuite ce se spun despre domnia voastră. Cei ce clevetesc nu înțeleg situația în care ne aflăm: nu-dispunem de o armată bine înzestrată și, în aceste condiții, cum am putea lăsa țara de izbeliște? Gândiți-vă la un singur lucru: să vă serviți țara cu credință. Măria Sa Împăratul vă cunoaște situația. Fiți liniștiți.” Încre-

Împărăteasa-mamă Cixi
l-a îndemnat să nu pună la inimă
cuvintele clevetitorilor

zător în importanța misiunii sale, Guo Songdao a dat curs recomandării imperiale. La 2 decembrie 1876, împreună cu soția și întregul personal al ambasadei, compus din zece persoane, s-a îmbarcat, la Shanghai, cu destinația Londra.

Din acel moment, el și-a luat în serios munca de diplomat și sarcina ce i se încredințase de a informa cu regularitate Zongliyamen despre activitatea sa. În tot timpul călătoriei, care a durat mai bine de 50 de zile, și-a făcut însemnări despre țările prin porturile cărora a trecut vaporul, a înregistrat tot ceea ce i s-a părut a fi folositor pentru propășirea țării. Până să ajungă la Londra, însemnările au fost redactate, pentru a putea fi trimise la Zongliyamen și pentru a fi publicate sub titlul *Shixi Jicheng* (Solie în Occident. Note de drum).

În luna ianuarie 1877, a pus piciorul pe pământul Marii Britanii, apoi și-a prezentat scrisorile de acreditare reginei Angliei, în calitate de ministru al Legației Imperiului Qing.

Un an mai târziu a fost acreditat și în Franța.

Guo Songdao a înțeles dificultățile impuse de activitatea diplomatică și a desfășurat-o cu spirit de răspundere. Acomodarea i-a cerut un mare efort. A trebuit să se obișnuiască cu condițiile climatice, cu modul de trai și alimentația specifică, cu comportamentul și stilul de viață din Anglia și Franța secolului al XIX-lea, țări în plină industrializare și expansiune colonialistă. A trebuit să-și perfecționeze zi de zi și cunoștințele de limbă engleză. Dar, în ciuda condițiilor total diferite de cele în care se născuse și crescuse, Guo Songdao s-a adaptat foarte repede. A notat și a sistematizat informațiile în fiecare zi, însoțindu-le cu propriile-i observații și comentarii. La încheierea misiunii, însemnările lui însumau 500.000 de ideograme. Foarte curând a devenit o personalitate cunoscută și respectată în cele două capitale pentru activitatea neobosită, fiind mereu prezent alături de regina Angliei sau președintele Franței la parade militare și alte acțiuni protocolare.

Convins că în Anglia și Franța viața politică poate oferi surse de inspirație pentru China, Guo Songdao a audiat dezbaterile parlamentare, a vizitat campusuri universitare, instituții de învățământ și de cercetare, s-a informat despre sistemele politic, juridic și financiar și s-a documentat în ce privește noile descoperiri științifice. A vizitat, de asemenea, muzee, biblioteci, redacții de ziare, fabrici de

armament, șantiere navale, monetăriile statului, mine, porturi, închisori; a vrut să înțeleagă sistemul de transport feroviar și cum funcționează rețeaua de telegraf; a vizionat spectacole de teatru și operă, a audiat concerte de muzică europeană clasică.

Prea multe invidii

Guo Songdao a înțeles foarte repede avantajele oferite de un stat modern, funcționând în conformitate cu legile și în care existau pârghii legale pentru rezolvarea diferendelor. De altfel, a știut să se folosească de ele pentru a apăra interesele statului și pe cele ale cetățenilor chinezi. Ca reprezentant al Imperiului Qing s-a implicat în rezolvarea cazurilor în care cetățeni britanici rezidenți în China încălcaseră drepturile la viață și proprietate ale unor cetățeni chinezi. Bun negociator și abil organizator, a știut să recurgă la serviciile unor avocați pricepuți, cu care a obținut câștig de cauză pentru partea chineză.

Guo Songdao era convins de importanța consulatelor în apărarea intereselor și drepturilor conaționalilor săi emigrați în America și în coloniile engleze. Zongliyamen a acceptat propunerea lui de a se crea consulate, după modelul țărilor occidentale. În 1878, s-a deschis primul consulat al Chinei la Singapore, urmate de cele din San Francisco, Yokohama și Kobe, ceea ce însemna modernizarea diplomației chineze.

Guo Songdao a înaintat propuneri și pentru reformarea

comerțului exterior, dar funcționarii conservatori ai Curții Imperiale au refuzat să le dea curs.

Diplomatul a acționat în condiții neprielnice lui. Primul său colaborator, Liu Xihong, un individ ros de frustrări și invidie, însărcinat să-și spioneze șeful și să raporteze fiecare mișcare a lui, a făcut totul ca să-i submineze autoritatea. În rapoarte îl eticheta drept trădător al intereselor țării, al cutumelor strămoșești, îl învinovătea de prea multă apropiere de autoritățile și personalitățile britanice, de prea mult zel în însușirea limbii engleze etc. La început, Guo Songdao a încercat să se justifice, să se explice, dar până la urmă a renunțat și și-a dat demisia.

După doi ani de activitate a părăsit postul, cu sănătatea subrezită și cu iluziile spul-

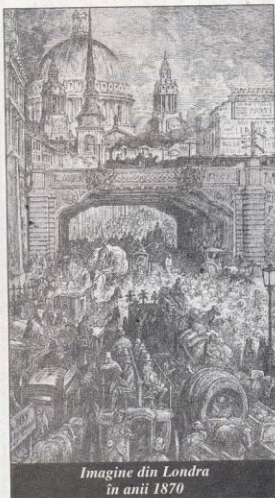
berate. La 60 de ani, el a ajuns la concluzia că nu mai are ce să aștepte de la viață. S-a retras în locurile natale și acolo și-a petrecut, în singurătate și uitat de toți, ultimii ani de viață. La 18 iulie 1891, la vârsta de 74 de ani, s-a întors la strămoși. Dușmanii nu l-au iertat nici după moarte. Au respins propunerea ca biografia sa să figureze în istoria oficială a dinastiei Qing și au impus ca *Notele de drum și Jurnalul din Londra și Paris* să fie retrase de pe piață, iar reeditarea lor să fie interzisă.

Mulți au fost însă și cei care au apreciat activitatea lui Guo Songdao, înțelegând că „după ce distinsul domn Guo a plecat în străinătate, a cucerit respectul străinilor față de chinezi”, că datorită „blândetei și onestității sale, discernământului său, s-a impus străinilor și i-a făcut să înțeleagă că China nu mai este cea din trecut”. Diplomații britanici l-au considerat „un adevărat gentleman, cu vederi foarte largi și un caracter puternic”, „devotat țării sale, pe care a servit-o cu credință”. Ziarul *The Times* considera plecarea lui de la post „regretabilă” și „o mare pierdere pentru țara sa”.

Într-o discuție cu Zeng Jize, care urma să-l înlocuiască, împărăteasa-mamă Cixi afirma: „Guo Songdao este un om bun. După numire, a făcut o treabă foarte bună; din păcate, prea mulți l-au denigrat”.

Azi biografia sa figurează în volumul *Biografiile celor 100 de patrioți ai Chinei*. ■

(Va urma)

Imagine din Londra
în anii 1870

ALBUM ISTORIC

O clipă de pace

Vă prezentăm în cadrul Albumului istoric din acest număr câteva imagini surprinse de artiști ce au însoțit trupele române pe fronturile Primului Război Mondial și care pot fi admirate în cadrul expoziției temporare *Pe aici nu se trece! 1917-2007*, organizată în perioada iulie-decembrie la Muzeul Militar Național.

Sic transit gloria mundi, desen de I. Bednarik

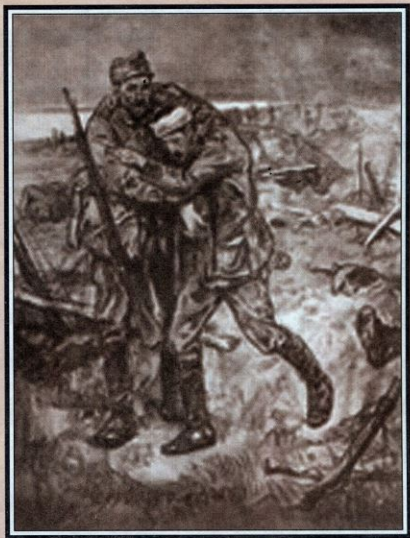

Patrula româno-rusă, desen de I. Bednarik

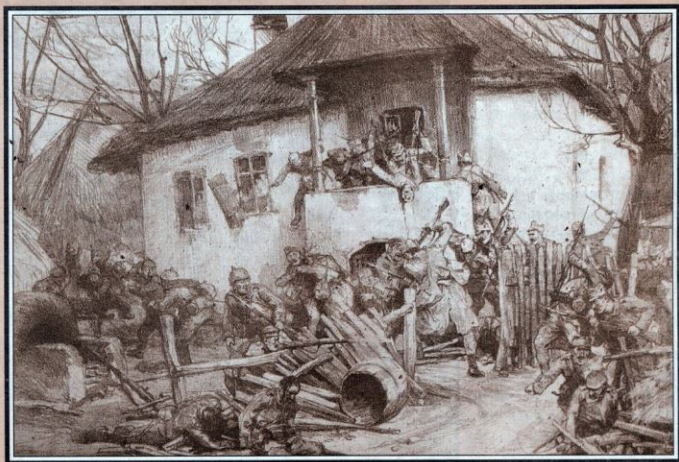
În refacere, deparazitare, desen de I. Bednarik

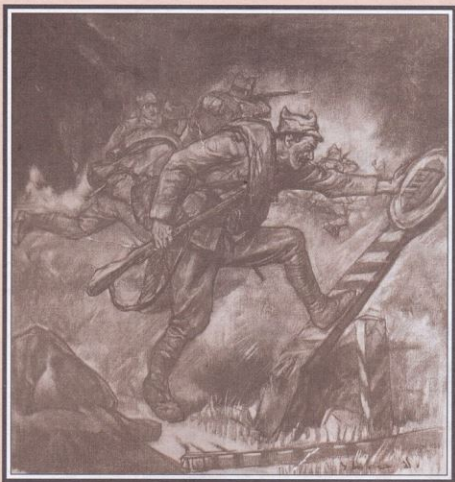

*După bătălie, fotogravură după un desen
de D. Stoica*

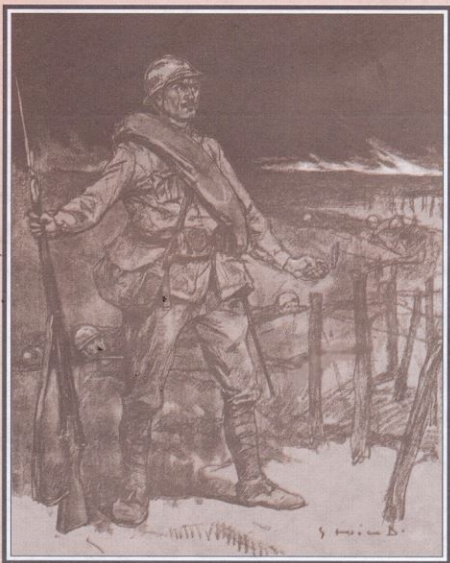
Lupte dintre români și germani, 1917, litografie după D. Stoica

Trecerea graniței 1916, heliografie

*Pe aici nu se trece! Mărășești,
august 1917, heliografie*

INTERVIU CU TREI EROI: ALEXANDRU LEȘCO, ANDREI IVANȚOC ȘI TUDOR POPA

Andrei Ivanțoc, Tudor Popa și Alexandru Leșco în fața Ambasadei României de la Chișinău

În 1989, la Chișinău ia ființă Frontul Popular Moldovenesc (F.P.M.), organizație ce reunea partide politice și societăți culturale care susțineau introducerea limbii române în instituțiile publice și în domeniul educației. La începutul anului 1990, Frontul Popular a fost recunoscut de autoritățile sovietice și a participat, la 25 februarie, la primele alegeri democratice pentru Sovietul Suprem al R.S.S.M., câștigând peste jumătate din mandatele parlamentare. F.P.M. devine adversarul direct al Partidului Comunist și promotorul obținerii independenței față de Moscova, solicitând condamnarea consecințelor pactului Ribbentrop-Molotov.

În acest timp, la Tiraspol, în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, a fost creată Mișcarea „Edinstvo“, ce se afla în opoziție directă cu programul Frontului Popular, iar în regiunea de sud a Republicii Moldova, locuită compact de populație găgăuză, vorbitoare de limba turcă, a fost

creată Mișcarea „Gagauz Halkı“ (Poporul găgăuz), care susținea aceleași revendicări pro-ruse.

La data de 23 iunie 1990, Sovietul Suprem al R.S.S.M. a proclamat suveranitatea republicii, acesta fiind un prim pas spre obținerea independenței față de Moscova.

În acest context, la Tiraspol, autoritățile separatiste au proclamat, la 2 septembrie 1990, înființarea Republicii Moldovenești Nistrene (R.M.N.). Mai târziu, cu sprijinul Armatei a 14-a rusești, separatiștii reușesc să impună controlul asupra întregului teritoriu din stânga Nistrului, inclusiv asupra orașului Bender (Tighina), aflat în partea dreaptă a fluviului. Scenariul privind desprinderea raioanelor de la estul republicii era o încercare a Moscovei de a bloca procesul obținerii independenței.

La Tiraspol, la fel ca și în celelalte raioane ale Republicii Moldova, filiala Frontului Popular era promotorul schimbărilor și singura mișcare politică ce combătea

deschis revendicările separatiștilor. Pentru autoritățile separatiste, românii care făceau parte din Frontul Popular au devenit un pericol ce trebuia înlăturat.

Situația va deveni tot mai dificilă în momentul în care Sovietul Suprem al Republicii Moldovenesti Nistrene declară independența nerecunoscutei republici, la data de 25 august 1991. La doar două zile, 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat declarația de independență a Republicii Moldova, al cărei teritoriu cuprinde și raioanele din stânga Nistrului.

În acest context tensionat, la Chișinău se discuta tot mai deschis despre posibilitatea reunificării cu România, iar în cadrul Congresului Frontului Popular din 15-16 februarie 1992 se adoptă o rezoluție specială prin care se afirmă dreptul populației Republicii Moldova de a participa la alegerile generale și prezidențiale din țară.

În Transnistria, autoritățile separatiste, încurajate de autoritățile ruse, încep primele provocări armate împotriva populației pașnice din stânga Nistrului, atacând la 1 martie 1992 secția de poliție din orașul Dubăsari, aflat în partea stângă a Nistrului, după care vor pătrunde în comuna Cocieri, situată în apropierea orașului Dubăsari, unde vor omorî doi țărani și o mamă ce se afla pe stradă împreună cu fiul ei.

Au urmat o serie de atacuri armate asupra cetățenilor ce nu recunoșteau autoritatea separatiștilor, iar la 19 mai 1992, Igor Smirnov – președintele autoproclamatei republici transnistrene – emite un decret prin care Armata a 14-a trece în subordinea R.M.N. Terorizarea populației se accentuează, iar pentru a suprima orice rezistență este înscenată o diversiune împotriva filialei Frontului Popular de la Tiraspol. Astfel, în data de 2 iunie, sunt arestați sub pretextul unor acte de „terorism” membrii F.P.M.: Ilie Ilașcu, Alexandru Leșco, Andrei Ivanțoc, Petru Godiac și Ștefan Urătu – prodecanul Institutului Pedagogic din Tiraspol –, iar în data de 4 iunie a fost arestat Tudor Popa.

Ștefan Urătu va fi eliberat după 82 de zile și alungat din Transnistria. În schimb, pentru ceilalți cinci români din grupul numit „Ilașcu” a fost înscenat un proces prin care se urmărea descurajarea tuturor celor ce se împotriveau mișcărilor separatiste și declararea Frontului Popular drept organizație teroristă.

În cadrul unui proces ce a durat aproximativ un an, ținută în condiții inumane, Ilie Ilașcu, Andrei Ivanțoc, Alexandru Leșco, Tudor Popa și Petru Godiac au fost introduși în cuști metalice și duși în sala de festivități a uzinelor Kirov, unde au fost condamnați de un tribunal nerecunoscut de vreo autoritate internațională.

Pentru Ilie Ilașcu a fost pronunțată sentința cu pedeapsa capitală, schimbată în urma unui val de proteste al comunității internaționale. Petru Godiac a fost condamnat la doi ani de închisoare, pe care i-a ispășit, după care s-a stabilit în România. Alexandru Leșco, condamnat pentru acte de terorism, a primit 12 ani de închisoare, iar Andrei Ivanțoc și Tudor Popa au primit o condamnare la 15 ani de închisoare.

Ilie Ilașcu a fost eliberat din închisoarea transnistreană în luna mai 2001, fiind apoi ales senator în Parlamentul României și membru în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Alexandru Leșco a fost eliberat din detenție după 12 ani de temniță, la data de 2 iunie 2004, și a putut participa la sentința Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) de la Strasbourg, care a decis că Rusia a fost stat agresor în conflictul transnistrean, iar Moldova a fost acuzată de nerespectarea dreptului la un proces corect, dreptul la libertate și securitate, dreptul de a nu fi supus tratamentelor inumane și degradante, dreptul pentru viață privată și dreptul la proprietate. Tot în data de 8 august 2004, CEDO a solicitat eliberarea de urgență din închisorile transnistrene a lui Andrei Ivanțoc și Tudor Popa. În ciuda acestui verdict, autoritățile Federației Ruse, dar și ale Republicii Moldova nu au întreprins niciun demers pentru a-i elibera înainte de termen din închisoarea ilegală pe Ivanțoc și Popa. Abia după 15 ani de detenție grea, la data de 2 iunie, respectiv 4 iunie, ultimii deținuți politici din Europa au fost eliberați.

În luna august, Parlamentul European le-a adresat o invitație la Bruxelles domnilor Leșco, Popa și Ivanțoc pentru a cunoaște direct situația din autoproclamată republică transnistreană și modul în care sunt respectate drepturile cetățenilor moldoveni din stânga Nistrului. Am profitat de prezența lor la București pentru a le solicita un interviu în exclusivitate.

E. T.

- Cum a început povestea deținuților politici de la Tiraspol?

- *Alexandru Leșco*: Eram grupați în Frontul Popular, secție legală la Tiraspol, și luptam pentru limba română, pentru școală românească, pentru grafia latină. Chiar am avut și câteva întâlniri cu tovarășul Smirnov, pentru a deschide Școala nr. 20, școală cu predare în limba română din Tiraspol. Lucrurile s-au precipitat însă, când autoritățile transnistrene și-au dat seama

reprezenta o forță în Basarabia și, prin urmare, trebuia anihilat cumva, măcar pe malul stâng, pentru că în Chișinău nu prea aveau cum.

La Tiraspol se ardea tot ce era carte românească, presă. Prin 1988, apăruse carte românească la Tiraspol. Toată lumea cumpăra. Când autoritățile au observat că acest fapt ia amploare, au luat măsuri. Și noi am trecut la acțiune: lipeam pe geamurile magazinelor proclamații, afișe, arboram tricolorul,

noaptea, pe cele mai înalte clădiri, chiar și pe teatru, unicul, din Tiraspol. Când am arborat tricolorul pe teatru, am stat acolo aproape o noapte întreagă. Căutam clădiri înalte. În oraș era un bloc cu 16 etaje și l-am arborat și acolo. Știam că îl vor da jos imediat. Vizavi de blocul cu 16 etaje era un bloc cu nouă etaje și exista un cablu de televiziune tras între cele două clădiri, prin mijlocul străzii. Ne-am gândit că nu-l vor da jos imediat, însă ne-am înșelat. Într-o oră, autoritățile au tăiat firul cu totul, lăsând un cartier fără cablu tv. Mai găseam coșuri înalte pe la uzine, unde arboram tricolorul. Aceasta era activitatea noastră.

Se organizau atunci mitinguri împotriva limbii române și ne amestecam și noi printre ei, de fapt mai mult Ilie, și luam cuvântul. Aceasta era lupta noastră, mai mult pentru deschiderea școlilor, căci nu aveau copii unde învăța. Aceasta a fost ceea ce transnistrenii au numit genocid

că vrem prea multe. Adunările pe care le făceam în incinta Institutului Pedagogic și alte reuniuni românești se aflau sub supravegherea lor.

Apoi a început conflictul militar, au apărut victime omenesti. Ne-au adus acuzații cuse cu ață albă, cum că aduceam bombe în Transnistria, deși toate drumurile erau sub controlul lor. Cu toate acestea, ne acuzau că intenționam să plasăm o bombă în Tiraspol și să aruncăm în aer Casa Sovietelor sau baza de petrol din apropierea Tiraspolului. Atunci, Frontul Popular

„Grupul Ilăscu” în cușcă și „militenii” transnistreni

împotriva poporului transnistrean.

– **Tudor Popa:** Și de fapt noi am fost victime ale genocidului...

– Cum reacționa lumea la astfel de acțiuni?

– **Alexandru Leșco:** În general, cam așa erau acțiunile noastre. Lumea reacționa bine, dar autoritățile interveneau ferm. Într-o noapte am lipit afișe pe un semn rutier, în cartierul în care locuiam eu. Semnele rutiere, după cum știți, sunt bine înfipite în

fericit. Mai târziu s-a pornit mișcarea. Am început să luptăm cum puteam, pentru că pe vremea aceea se vedea clar că era implicată Rusia, total, Armata a 14-a, că securitatea rusească era infiltrată activ. Eram urmăriți, eram intimidați. Ne scoteau din serviciu și ne spuneau că dacă renunțăm, ne dau ce dorim noi. Nu am renunțat, ci am mers mai departe. Majoritatea au procedat așa. Continuam să arborăm tricolorul, așa cum a spus și Alexandru, însă acțiunile noastre erau imediat

combătute de securitatea rusească. Autoritățile moldovene, în loc să ne ajute, poate mai mult ne descurajau, nesustținându-ne.

– **Alexandru Leșco:** Vreau să zic că tot ce făceam noi în Tiraspol era, totuși, legal. Dar alții au considerat altfel.

– **Tudor Popa:** Lumea se temea. Sustinere din partea Chișinăului nu era. Separatiștii îi alungau de acasă și le era frică. Nimeni nu se interesa de ei și atunci, oamenilor simpli le era foarte frică. La proces au adus oameni simpli, cărora le-au spus minciuni despre noi. Veneau femeile ălea, aduse acolo, și ne loveau, când ne duceau la proces.

– **Andrei Ivanțoc:** Rusia vroia să demonstreze că noi, Frontul Popular, constituim o grupare teroristă și a încercat să ne distrugă dinăuntru. Asta a și făcut – arestări, condamnări, intimidări. Eram un grup de 32 de băieți. Pe unii i-au eliberat. Am rămas doar noi cinci. Ne-a eliberat doar sentința CEDO. Autoritățile transnistrene încercau să demonstreze că nu avem susținere de la Chișinău. De la

Demonstrație organizată în fața Ambasadei Rusiei din Chișinău pentru rămânerea Transnistriei în cadrul Republicii Moldova

pământ. A doua zi dimineată, au scos semnul cu totul din pământ, pur și simplu, pentru că nu au putut dezlipi afișul! Noi aveam un lipici special și nu le puteam dezlipi foarte ușor. Autoritățile interveneau foarte ferm, dacă ne prindeau, imediat ne rețineau, ne închiideau, ne băteau...

– **Andrei Ivanțoc:** Eu îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că mi-a dat tărie și am reușit să am o viață obișnuită: lucrăm, aveam familie și eram

Un polițist instruieste voluntari care vor pleca pe front ca să lupte contra forțelor separatiste de la Tiraspol

Chișinău nici nu ne-am așteptam la nimic. Lumea bineînțeles că se speria. Dacă nu ai susținere de la conducerea Republicii Moldova, atunci la ce să te mai aștepți de la rușii care ne-au adus tristețea asta? Intenția lor era să ne distrugă, să demonstreze că suntem teroriști...

– **Alexandru Leșco:** Populația este mult mai rusificată în Transnistria, încă din 1924, când a fost formată Republica Moldovenească (*Magazin*

exemplu, au venit la o familie și au arestat tatăl și copilul. Dumnezeu le-a dat minte și au eliberat, după ceva timp, copilul. Pe tată însă l-au omorât și aruncat într-o fântână. Asta e realitatea. Oamenii când au văzut că vin aceleași persoane și fac fărâdelegi, neavând nici o susținere, și-au făcut bagajele și au plecat, lăsându-și casele. Ceilalți au aplecat capul sau trăiesc și astăzi cu frica în sân. Eu știu oameni care vor să facă ceva. Ajungem

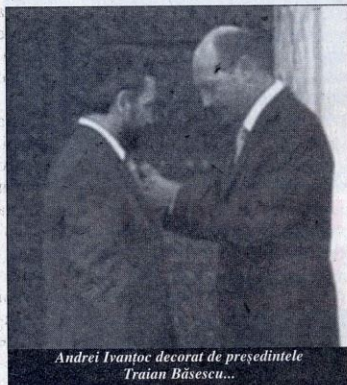
însă la aceeași întrebare: „Cum?“. Căci de la Chișinău, după cum vedeți, nu au nicio susținere. Chișinăul e gata să facă Basarabia cadou Rusiei. Școlile nu au fost susținute niciodată și exemplu ne stă situația din 2004. Autoritățile moldovene nu fac și nici nu au făcut nimic. Spun asta din 1990, pentru că

atunci când s-a început mișcarea națională, Voronin era ministru de Interne al Republicii Moldova. Nu pot să îi învinovățesc pe toți. Sunt și oameni bine intenționați, dar tot așa, pur și simplu sunt nevoiți să aplece capul. Chiar ieri am vorbit cu o tânără originară din Tiraspol, care studiază în România. Mi-a zis că atunci când au încercat să spună lucrurilor pe nume, să își afirme identitatea, imediat au fost intimidăți, urmăriți, părinții au rămas fără serviciu... Mi-a povestit câtă nevoie de carte românească este acolo.

Din păcate, nimeni nu vrea să facă nimic! Dacă fiecare student care învață în România ar duce câte două cărți în Basarabia, ar fi deja 4.000 de volume. Rusia subvenționează masiv tipărirea de cărți în limba rusă, iar noi nu facem aproape nimic.

(Va urma)

**A consemnat:
Eugen TOMAC**

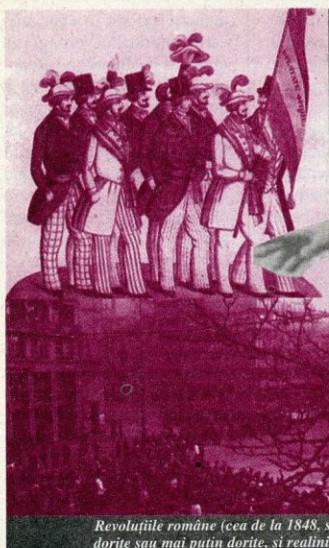
Andrei Ivanțoc decorat de președintele Traian Băsescu...

istoric, 11/2005). Cei mai în vârstă poate mai țin minte ceva din istorie. Cei tineri nu mai știu nimic.

– **Andrei Ivanțoc:** Locuitorii de acolo sunt foarte speriați și încă o dată repet: au simțit că nu au susținerea autorităților de la Chișinău. Bineînțeles, au fost băieți pe care îi știu, care au ridicat capul și arborau tricolorul prin sate, cereau limba română, grafie latină. Au început să vină gardiștii, să îi sperie cu arma. De la Chișinău nu s-a auzit nicio voce. În Mălăiești, de

... și refuzând la Tighina „expulzarea“ din Transnistria

Continuăm analiza
începută în numărul
trecut a „partidei”
istorice ruse și a di-
verselor ei manifestări
în istoria noastră.

Revoluțiile române (cea de la 1848, sus, și cea din 1989, jos) au avut, printre consecințele, dorite sau mai puțin dorite, și realinierea la Europa, prin ruperea de sub dominația Rusiei

„PARTIDELE” IMPERIALE ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ. „PARTIDA” RUSĂ

Dr. MIHAIL E. IONESCU

În 1891, Dumitru Papazoglu, ofițer al oștirii regulamentare, care recunoștea deschis că aparține „școlii” ruse de ofițeri, scria următoarele: „Țara noastră, cea totdeauna păzită de Dumnezeu, avea și apărătorul ei, și acesta era drept-credinciosul și creștinul rus, protectorul nostru. Bravele și disciplinatele oștiri ale marelui țar al Rusiei numai atunci veneau în țară când era trebuință ca să ne proteje, căci domnii și boierii țării după vremuri înșiși le invitau, prin deputațiuni și prin petiții către țar, cerându-le ajutorul...”

Dacă așa scria un fost ofițer al oștirii regulamentare, atunci devin de înțeles memoriile marilor boieri adresate Curții de la Sankt Petersburg în cursul secolului al XVIII-lea, prin care chemau pe țar să-i elibereze de ocupația otomană. Sau ceea ce scria Mihail Kogălniceanu, la 1837: „De-a lungul veacurilor, în Moldova și Valahia exista o tradiție potrivit căreia mântuirea noastră vine dinspre Nord. Totul ne leagă de Rusia, ea este mama noastră. A trecut vremea când ne puteam apăra singuri de turci, polonezi, unguri, tătari; suntem prea slabi, nu putem face nimic fără Rusia, care totdeauna a fost binefăcătoarea noastră [...]”.

Practic, o astfel de percepție a Rusiei în ansamblul elitei politice românești datează din vremea când Imperiul Romanovilor a început înaintarea către Constantinopol, adică din timpul domniei lui Petru I. Atunci, în 1711, prin semnarea tratatului de la Luțk cu Rusia, Dimitrie Cantemir inaugura o opțiune politică de durată în efortul de emancipare a Principatelor. Motivația confesională predominantă a acestei opțiuni – alternativa era alianța cu Imperiul Habsburgic, pe care a tatonat-o o vreme Constantin Brâncoveanu – nu poate scăpa ochiului de azi. De altfel, elitele politice românești nu erau unice în această privință. Cele grecești au mizat pe aceeași carte confesională.

Revoluția franceză din 1789 are rolul, considera Pompiliu Eliade în *Influența franceză asupra spiritului public în România*, de a înfîrîpa o „partidă” națională sau franceză, Franța revoluționară și napoleoniană zdruncina din temelii vechea ordine, iar acest lucru are impact până la București și Iași. Se înfîrîpă nădejdi de eliberare atât de sub turci, cât și de sub ruși, care devin după instalarea primilor consuli în Principate, la 1781, tot mai insistenți în a controla evoluția lor politică.

Politica europeană a găsit, într-o primă etapă, Franța alături de Imperiul Otoman, ceea ce a făcut Rusia suspicioasă față de acțiunea franceză în Principate. Un grup de boieri munteni și moldoveni năzuiesc la independență și-și pun nădejdiile în Franța. Ei trimit în 1800 un mesager la Paris, pe boierul Nicolae Dudesco, cel ce va uimi orașul cu extravagantele sale, pentru a-l încredința pe Napoleon de revendicările românești, inclusiv unirea și independența. Este reprezentantul unei „partide” naționale sau franceze, așadar occidentale, care se ridică împotriva perspectivei ocupației rusești.

După 1822, Principatele intră, prin târg între marile puteri, la „schimb” cu Grecia, în sfera de influență exclusivă a Rusiei. Regimul regulamentar nu este altceva decât o pregătire a anexiunii rusești. În asemenea condiții intervine contrareacția,

*Pentru o lungă perioadă,
istoria noastră
a fost dominată
de „partide” imperiale.
Doar arareori s-a încercat
dublarea sprijinului solicitat
în exterior cu un serios efort
„prin noi înșine”*

tradusă prin consolidarea „partidei” naționale și întărirea orientării filooccidentale. Eliberarea de protectoratul țarist, instituit prin pacea de la Adrianopol (1829), a devenit o revendicare tot mai puternică și de largă audiență socială. „Anul 1848 a devenit un punct de referință, în care a fost înmormântată orientarea spre Rusia”, spune istoricul rus V.N. Vinogradov. Iar Eugen Lovinescu afirmase înaintea acestuia că Revoluția de la 1848 a răsturnat „axa vieții noastre de la Răsărit la Apus”.

*Napoleon III, un împărat care a sprijinit
reinserarea noastră între valorile europene*

Simplificând lucrurile, farul călăuzitor devine Apusul, Franța pentru Principate, Austria și Germania pentru românii din Transilvania. Opțiunea lui Canteмир de la 1711 părea abandonată definitiv.

O mențiune specială trebuie făcută pentru românii transilvăneni. Spre deosebire de elitele din Principate, cele din Transilvania nu au fost defel grevate de orientarea pro-rusă, situație explicabilă atât prin apartenența la Imperiul Habsburgic, cât și prin diferența confesională (procentul de greco-uniți în rândul elitei ardelenice era semnificativ). În Transilvania, așadar, nu a fost nevoie de eforturi de abandonare a unei orientări seculare spre Răsărit și asumarea azimutului Vest, întrucât practic românii se aflau în „interiorul” acestuia.

Dacă 1848 a marcat „decesul” orientării răsăritene a elitelor românești, acest lucru nu a însemnat dispariția ei definitivă. Două motive explică rezistența remarcabilă a „partidei” rusești, practic până azi.

Primul, deja menționat, ține de realitățile geopolitice. Rusia este singura mare putere, dintre cele vecine odinioară spațiului politic românesc, ce nu a dispărut până azi. Influența ei asupra evoluțiilor politice din Estul Europei a continuat să se exercite foarte puternic, mai ales pe direcția Sud, tradițională pentru înaintarea imperială a Rusiei. Așa se explică atât faptul că independența

României a putut fi obținută în strânsă alianță cu Rusia împotriva Imperiului Otoman, în 1877-1878. Tot de atunci, în mod aparent paradoxal, datează și o puternică resurgență a rusofobiei elitei politice românești. La fel se explică faptul că elitele naționale au putut să gândească realizarea Marii Uniri în alianță cu gruparea care avea ca pilon continental estic Rusia și au decis intrarea în războiul mondial din 1916. Dar, la fel ca și în cazul precedentului război în alianță cu Rusia, și după Primul Război Mondial este constatabilă o resurgență a rusofobiei elitelor politice românești. Dacă la 1878 ea era motivată de comportamentul discreționar al unei mari puteri față de un aliat minor, depozat prin forță de o parte a teritoriului național și ocupat în disprețul legalității internaționale, în 1917-1918 a intervenit o motivație ideologică semnificativă. Victoria bolșevismului în Rusia în 1917 a adus ca *challenge* (provocare) conducerii politice a României perspectiva bolșevizării țării și deci a unei noi schimbări a axei istorice a țării.

Al doilea motiv ține de inerția și reproducerea/constituirea elitelor politice. Pe de o parte, în marile evenimente naționale post-1848 au continuat să existe (se

Rusia a cumpărat oameni și tribune de influență a opiniei publice, pentru a-și menține influența în politica românească

pare că mai există și azi, devoalați de cererile megalomane de restituire a proprietăților) „înfrânții” anului 1848, cei împotriva cărora se ridicase tineretul revoluționar, reacționarii din perspectiva socială, adepți ai „vechiului regim” și ai perpetuării propriilor privilegii. Această parte a elitelor naționale a găsit în Rusia autocratică un reazem de împotrivire și de supraviețuire a propriilor idealuri politice și nu a ezitat să acționeze în consecință, de pildă, în timpul evenimentelor premergătoare Unirii Moldovei și Țării Românești de la 1859. După această dată, epuizarea biologică a vechii „partide” ruse și acomodarea reprezentanților vechiului regim la „partida” Vest a făcut, din această perspectivă, „partida” rusă o prezență secundară.

Pe de altă parte, Rusia nu a pregetat să-și mențină un rol important în politica românească și, în acest scop, a cheltuit fonduri însemnate, cumpărând oameni și tribune, mai ales după izbucnirea Primului Război Mondial.

După victoria revoluției bolșevice în Rusia, formarea partidului comunist din România în mai 1921 a fost un pas uriaș în crearea unor elite alternative obediente modelului sovietic și care a întrupat „partida” rusă reînviată. Ea a fost consecventă țelurilor rusești/sovietice până la a cere dezmembrarea țării în 1924 și a lupta împotriva regimului legal intern până la răsturnarea lui, în numele unei ideologii împrumutate. La 23 august 1944, pe fondul prezenței armatei sovietice și al ocupării țării, această elită alternativă și-a asumat treptat frâiele puterii și a început sovietizarea societății românești.

Elita comunistă subordonată Moscovei era „rulată” la conducerea țării în funcție de voința centrului imperial. Era o deosebire între această nouă „partidă” rusă și mai vechile sale formule. Spre deosebire de ea, cele precedente erau recrutate din sânul celor tradițional naționale, și nu construite – dar, este drept, sprijinite puternic – și întreținute ca sim-

Adrianopol, locul unde s-a semnat un tratat ce ne-a adus libertatea comerțului și protectoratul rusesc

ple prelungiri ale celor imperiale propriu-zise. Această evidentă lipsă de legitimitate națională, care ține de supraviețuirea la conducere, este și unul dintre motivele revoltei elitei comuniste românești la începutul anilor '60, care a culminat în primii ani ai lui N. Ceaușescu. Ea nu putea să fie pronunțată decât împotriva întemeietorului ruso-sovietic pentru a dobândi credibilitate națională.

In pofida acestei revolte, încurajată și extern – China, Occident – din diverse motive, legătura omibilică cu centrul imperial a fost prezentă până la sfârșit. Ea era determinată de modalitatea menținerii la putere și de țelul ideologic al „construcției socialismului și comunismului”, singurul care motiva perpetuarea elitelor pro-sovietice sau comuniste. Prăbușirea comunismului de tip sovietic a însemnat și pierderea puterii de către aceste elite.

Pierderea puterii, dar nu și dispariția istorică definitivă.

În absența unor documente credibile, nu vom da atenție speculațiilor că prăbușirea regimului comunist din Decembrie 1989 a fost instrumentată de Rusia. În logica „partidei” ruse de existență îndelungată o asemenea speculație ar avea sens, întrucât Ceaușescu se împotriva „perestroikăi” liderului de la Kremlin, M.S. Gorbaciov, iar acțiunea strategică a acestuia avea

Gorbaciov a provocat valul de schimbări în blocul comunist, de care n-a scăpat nici el; împreună cu cel care l-a înlăturat de la putere, Boris Elțin

nevoie de liniște și obediță în imperiul sovietic. Dar opoziția lui Ceaușescu la „perestroika” era conformă aceleiași logici a „partidei” ruse, argumentându-se că astfel este distrus comunismul, adică liantul indestructibil ideologic și geopolitic între România și Rusia Sovietică. Așadar, era un protest rațional al „partidei” ruse din România, care era astfel condamnată la dispariție istorică în timp.

Indiferent pe care dintre aceste speculații ne-o asumăm, este clar că o „partidă” rusă a continuat să existe. Pe

de o parte, nu se poate contesta că a continuat să existe, chiar să prospere economic, tocmai datorită asemănării între România și Rusia în privința căilor de trecere la capitalism, un segment compozit (foști nomenclaturiști, intelectuali, idealisti comuniști, stângiști nostalgici, politicieni marginali sau telegidați, oameni de afaceri etc.) legându-și speranțele de menținerea Rusiei ca pol mondial de putere. Astfel, acest segment considera că își va putea menține locul deținut, dacă nu să-și optimizeze rolul în societate. Întrebarea este dacă această miză geopolitică determină o atitudine pasivă sau activă.

Orientarea geopolitică a României este poate un indicator slab al atitudinii acestei „partide” ruse difuze, pentru că efortul de aderare la NATO, în secundar la Uniunea Europeană, a fost concommitent unei poziții de apropiere a Rusiei de Occident. Pentru a nu mai adăuga faptul că în primul deceniu după prăbușirea U.R.S.S., până către 2000-2002, Rusia a fost în stare de slăbiciune cronică, în retragere imperială și într-o acțiune deliberată de apropiere de NATO. Încheierea Actului Fondator Rusia-NATO în 1997 și sprijinul acordat Occidentului după 11 septembrie 2001, inclusiv prin acceptarea unor baze militare americane în fostul spațiu sovietic sud-asiatic, sunt

*„Partida” rusă
putea fi interesată să îl dea jos
pe Ceaușescu,
dar și acesta avea dreptate
când afirma că
„perestroika” lui Gorbaciov
distrugea comunismul,
decî implicî și „partida” rusă*

doar două probe ale afirmației precedente.

Ceea ce poate să fie un indicator valid al acțiunii acestei „partide” ruse este reacția ei la procesul de renaștere economică și politică a Rusiei, care a dobândit un ritm accelerat în ultimii ani. Deja, în ultimele luni a început să se vorbească deschis despre o amplificare a prezenței economice ruse în România, iar pe această bază s-au făcut auzite la cele mai înalte niveluri chiar afirmații privind existența unei orientări pro-ruse în spectrul politic național.

În final, în acest context, o evaluare a situației din Republica Moldova. Aici se fac auzite cele mai multe acuzații de acțiunea unei „partide” rusești, care obturează drumul Moldovei către structurile euro-atlantice. Aici intelectualii „unioniști” sau euro-atlantici acuză o „partidă” rusă de aservire a țării la interesele Moscovei. În ziarul *Timpul*, de pildă, de orientare unionistă, se afirmă deschis: „De la 1991 încoace, R. Moldova e sfâșiată de două tendințe antagoniste, reprezentate de forțe politice antagoniste: pe de o parte, partida rusofilă și comunistă încearcă menținerea Republicii Moldova în sfera de influență a Rusiei, pe de alta, partida națională proromânească încearcă apro-

Evoluțiile din Republica Moldova, turnesolul „partidei” ruse de azi din România

pierea de România. În 2001, partida rusofilă comunistă revine la putere și, sub acoperirea unor lozinci stataliste, încearcă să anihileze orice acțiune de afirmare a identității românești a populației majoritare românești [...]”. În citatul de mai sus este redată esența concepției unei părți a spectrului politic moldovenesc actual în legătură cu „partida” rusă. Așadar, aceasta, practic reprezentată de Partidul Comunist, se împotrivesc mișcării de eliberare națională, reînvie simbolurile erei sovietice și mitologia acesteia – popor și limbă moldovenești, amenințarea românească. Dar ea este parte a spectrului politic moldovenesc, într-o alinție temporară cu alte expresii politice, inclusiv de orientare națională. Așadar, „partida” rusă are în Republica Moldova

un drept de cetate, pentru că descinde din vechile structuri ale erei sovietice și, fiind o parte a elitei moldovene – poate cea mai însemnată –, este educată și orientată spre Răsărit.

Situația din Republica Moldova, datorită particularităților istorice și evoluțiilor post-independență, nu putea să nu aibă un impact asupra României, după cum și reciprocă este la fel de valabilă. În câmpul nostru de interes, al existenței și acțiunii „partidei” rusești, influența moldovenească în România se manifestă, subtil și dinamic, prin sinusoida relațiilor la nivel statal, când „calde”, când încordate, conducerea comunistă de la Chișinău străduindu-se să obțină recunoașterea nu atât a independenței, care este indiscutabilă, cât a orientării sale răsăritene. Pe de altă parte, „partida” națională din Republica Moldova incriminează drept trădare națională orice fle-

xibilitate a Bucureștilor în relația cu Chișinăul și îl condamnă la o atitudine rigidă și definitiv anti-„partida” rusă.

Așadar, situația Republicii Moldova și evoluția ei au un impact implacabil asupra puterii „partidei” rusești din România în viitorul previzibil. ■

Intrarea noastră în NATO s-a produs în contextul unei apropieri a Rusiei de Occident; secretarul general al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, Lordul Robertson (dreapta) și ministrul Apărării din Federația Rusă Serghei Ivanov

MOȘTENIREA JUANEI LA LOCA

Fernando și Isabela (personajele din stânga), părinții Juanei, căsătorită cu Filip cel Frumos

MĂDĂLINA NICOLAU

Când Isabela a Castiliei a hotărât să-i îndepărteze pe toți pretendenții la mâna sa (portughezi, francezi, englezi) și să se căsătorească (1469) cu Fernando, fiul și moștenitorul lui Juan al II-lea de Aragon, puțini au fost cei care au crezut în viitorul dinastic al alianței lor. La început sortii au fost potrivnici acestui matrimoniu care – fapt aproape singular în epocă – nu a fost impus din rațiuni de stat ci, în primul rând, de puternica voință a infantei.

Regele Castiliei, Enrique al IV-lea, poreclit „el Impotent“, s-a opus din răspuțeri căsătoriei. Nici Papa nu-și dăduse aprobarea pentru căsătoria Isabellei cu Fernando, cei doi fiind rude prea apropiate. Regatele pe care urma să le moștenească erau măcinate de lupte interne și, pe deasupra, erau diferite ca organizare, dușmănindu-se între ele, având fiecare alți aliați tradiționali, alți potențiali inamici. Și totuși, această căsătorie, ce a adus laolaltă Castilia și Aragonul, a fost piatra unghiulară pe care s-a construit, treptat și cu multe eforturi, viitorul Spaniei.

Papa Alexandru al VI-lea, născut Rodrigo Borja la Jatin (Valencia), mai cunoscut cu numele italianizat Borgia, este cel care, inspirat, i-a numit pe Isabela și Fernando regii catolici. Titlul acesta îi făcea deplin egali și responsabili în misiunea lor, ceea ce, evident, îi convenea Isabellei, care insista ca acțiunile și deciziile, chiar dacă îi aparțineau doar ei, să fie privite ca rodul colaborării „regelui și reginei“. Era atât de insistentă în a impune această formulă,

încât, în epocă, au apărut comentarii ironice de genul: „în cutare zi și la cutare oră majestățile lor au născut“.

La început au fost Regii catolici

Și totuși, cu tot respectul pe care și l-au purtat și cu toată atenția de a nu-și știrbi reciproc autoritatea, viața cuplului regal a fost

departe de perfecțiune, dacă ne luăm după măturile unor contemporani vizând discretele, dar repetatele, scene de gelozie ale Isabellei, provocate de infidelitățile lui Fernando.

În ciuda celor semnalate, familia regală a rămas unită și deosebit de activă în „a-și distribui” urmașii la diverse curți europene. Era, de fapt, un comerț diplomatic, prin care se păstrau sau se primeau noi teritorii, se garantau păci, se întăreau alianțe. Uneori, în aceste tranzacții matrimoniale, se stipulau până și aspecte ce vizau, în termenii de azi, politica internă a țării respective.

De exemplu, când Regii catolici au expulzat între 40.000-50.000 de evrei (edictul din 30 martie 1492; *Magazin istoric*, nr. 6/1995), ei au pretins Portugaliei, care primise o parte dintre refugiați, să-i expulzeze, ca o condiție *sine qua non* pentru căsătoria fiicei lor Isabela cu regele Manuel I. Având nevoie de o alianță puternică în Nord, Isabela și Fernando au găsit că ar fi foarte potrivit ca mire pentru o altă fiică a lor, Catalina de Aragón, fiul lui Henric al VIII-lea al Angliei, viitorul Henric al VIII-lea. Viața Catalinei nu a fost deloc ușoară la curtea Angliei. După ani de umilințe și frustrări, la refuzul Papei de a anula căsătoria, Henric și-a repudiat soția. Conflictul religios declanșat în urma divorțului au dus la schisma dintre catolici și protestanți, Henric al VIII-lea proclamându-se șeful suprem al bisericii din Anglia.

Fiica lui Henric și a Catalinei, Maria Tudor, nepoată a regilor catolici și adevărată urmașă a lor în ale credinței, i-a persecutat cu înverșunare pe protestanți, atrăgându-și porecla de „bloody queen” („regina sângeroasă”). Ea s-a căsătorit cu Filip al II-lea, regele Spaniei, descendent și el al aceluiași regii catolici și mare ghinionist în ale legăturilor matrimoniale. După moartea primei sale soții, s-au îndreptat prematur spre cele veșnice și Maria Tudor, a doua soție, și apoi și cea de a treia, Isabela de Valois.

Dar, în 1554, când s-a oficiat căsătoria, viitorul acesta sumbru nu se putea prevedea. Portretele în care sunt înfățișate cele două regine, Catalina de Aragón și Isabela Tudor, sunt adevărate fișe psihologice. Pictorul a surprins pe fața Catalinei oboseala, resemnarea, abandonul. În schimb, Maria Tudor ne privește piezish, cu ochi pătrunzători, fermi. Personalitatea ei puternică răzbate din această privire ca și din gura cu buze subțiri și bine strânse, fără pic de feminitate. Se vede în acest tablou,

Căsătoria Isabellei de Castilia
cu Fernando de Aragon

expus la Prado, mâna de bun portretist a pictorului olandez Antonio Moro, care a fost ani buni în serviciul curții spaniole, dar și al celor portugheze și engleze.

Stranie cerere în căsătorie

Cea mai importantă alianță matrimonială realizată de regii catolici este, fără îndoială, cea dintre fiica lor, Juana, și arhiducele Filip cel Frumos, fiul împăratului Maximilian, din Casa de Austria. Această căsătorie va da Spaniei o nouă dinastie (1516-1700) și o va propulsa în rol de mare putere continentală, legându-i soarta, pentru câteva secole bune, de destinul Țărilor de Jos și de Europa Centrală.

La moartea Isabellei, care nu a admis dreptul soțului la coroana Castiliei (1504), și printr-un concurs de întâmplări (decesul descendenților, căsătoriile riguros planificate), singură moștenitoare a tronului Castiliei a rămas Juana împreună cu soțul ei, Filip cel Frumos. Numai că Juana avea o serioasă problemă de sănătate, motiv pentru care a și fost poreclită Juana la Loca (Juana Nebuna). Obiceiul clanurilor nobile de a admite căsătoriile endogame chiar și între rude de sânge foarte apropiate nu a întârziat să-și pună stigmatul și pe familia regilor catolici. Morțile premature ale infanților, bolile cronice, ca și infirmitățile mentale erau semne sigure ale degenerescenței. Din

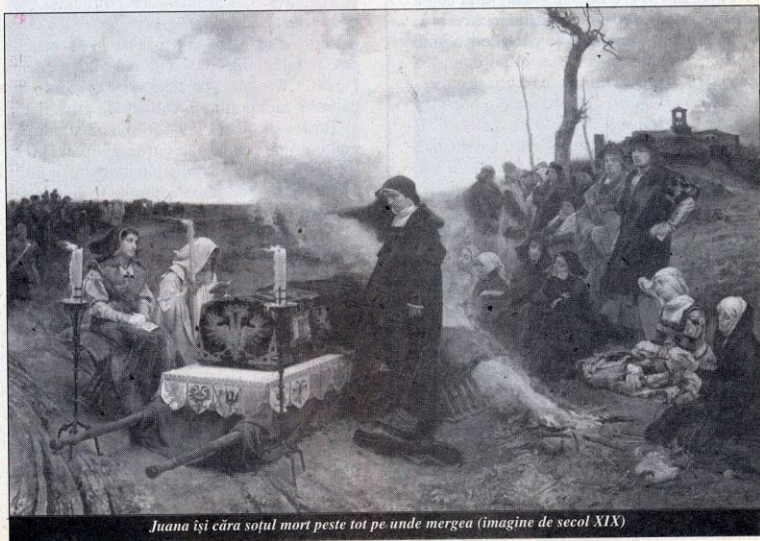
fragedă tinerete Juana a avut un comportament ciudat, care s-a accentuat cu trecerea anilor. Avea accese de furie, stătea nopți la răpd afară în frig și ploaie, aproape dezbrăcată, refuza zile întregi să mănânce.

După căsătorie suspiciunile, angoasele, crizele publice de gelozie, isteriile s-au ținut lanț. E drept că au fost și zvonuri care vorbeau despre înțelegerea dintre tatăl și soțul ei de a o declara nebună în mod abuziv, incapabilă deci să guverneze. Dovada incontestabilă însă a demenței sale (dacă mai era nevoie de încă o dovadă) a fost modul cum se spune că s-a comportat după moartea mult prea iubitului și infidelului soț. Dorind să se bucure în tihnă de compania lui, să nu-l scape din ochi nici un moment, a ordonat să fie însoțită în toate drumurile mai lungi sau mai scurte, pe la diverse castele, de sicriul în care odihnea răposatul, gărzile având indicații stricte să nu lase nici o femeie să se apropie de coșciug. E de la sine înțeles că, oricât de bine ar fi fost „pregătit” pentru aceste călătorii, frumosul Filip se descompunea văzând cu ochii, răspândind în jur mirosuri pestilențiale, greu de suportat. A fost nevoie de multă diplomatie pentru a-l smulge de lângă văduva îndurerată, ca să poată fi, în sfârșit, înhumat.

Nebunia nu i-a scurtat zilele Juanei. A trăit 76 de ani, izolată în nebunia ei, asistând la decesul rudelor mult mai tinere. Și, lucrul cel mai straniu (dar ce nu este permis în politică!), în starea ei a fost cerută în căsătorie de regele Angliei, Henric al VII-lea. Ne amintim că fiul acestuia, Henric al VIII-lea, a fost căsătorit cu sora Juanei, Catalina de Aragon.

Ciudata pereche regală a avut șase copii, doi băieți și patru fete. Urmărind destinul fiecăruia dintre ei, ajungem la concluzia că zestrea genetică tarată a Juanei la Loca a fost răspândită, cu generozitate, la multe dintre curțile regale importante ale Europei. Astfel, Fernando (Ferdinand I), împărat germanic, a fost fondatorul monarhiei austriece. Isabela a devenit regina Danemarcei, Maria a Ungariei, Catalina a Portugaliei iar Eleonora, după un popas la curtea Portugaliei, se va căsători cu Francisc I, regele Franței. Despre Carlos și urmașii lui, vom vorbi mai pe larg în cele ce urmează.

• Punându-se problema succesiunii la tronul Castiliei și Aragonului, s-a constatat din nou că morțile premature din familia regală și căsătoriile dinastice au rărit simțitor numărul pretendenților legali. Sorții au făcut ca fiul cel mare al Juanei și al lui Filip, Carlos, să fie numit moștenitor. Acesta se născuse la Gent, în Țările

Juana își căra soțul mort peste tot pe unde mergea (imagine de secol XIX)

Papa Adrian al VI-lea

de Jos (1500), fusese crescut în Flandra de două mătuși și l-a avut preceptor pe Adrian de Utrecht (viitorul papă Adrian al VI-lea) și pe Guillaume de Croy, mai târziu primat al Spaniei și arhiepiscop de Toledo.

Când, în 1517, o flotă de 40 de vase, ce i-a înspăimântat pe localnici, făcându-i să o ia la goană în munți, îngroziți de perspectiva unui conflict, l-a adus în Asturia, el nu cunoștea limba țării. Urma să primească o uriașă moștenire prin mamă, prin bunicul matern și prin tatăl pe care-l pierduse pe când avea șase ani. E cunoscut în istorie ca regele Carlos I al Spaniei și va fi apoi ales, sub numele de Carol al V-lea, drept împărat al Germaniei (*Magazin istoric*, nr. 7/1973, 11/1975, 4/2001). Avea de ce se mândri episcopul de Badajoz în fața Cortesurilor când declara: „acum Imperiul, vine să își caute împăratul în Spania și regelu nostru este făcut, prin grație divină, rege al romanilor și împărat al lumii”.

Onorabilitatea bastarzilor...

În 1526 Carol al V-lea se căsătorește cu verișoara lui, Isabel de Portugalia, subrezind și mai mult ereditatea – și așa încărcată de tare – a casei regale. Peste un an se naște viitorul Filip al II-lea. Dar el avea deja frați vitregi și numărul lor va crește cu trecerea anilor.

Căci Spania nu a făcut excepție de la regula nescrisă în mare cinste la familiile domnitoare europene. Cu toată austeritatea și reglementările stricte de la curțile prea apostolicilor regi, nu o dată aceștia aveau relații extraconjugale, sporadice sau de durată, în urma cărora apăreau numeroși urmași nelegitimi, dar cu anumite drepturi de care trebuia să se țină seama.

În rândurile de mai jos ne oprim doar la câteva exemple. Alfons al XI-lea, de pildă, rege al Castiliei și Leonului (1312-1350), a avut un singur fiu legitim, pe Pedro I el Cruel, și cinci bastarzi din legătura de peste 20 de ani cu favorita sa, doña Leonora de Guzman. Unul dintre aceștia, Enrique Treстамare, a condus o îndelungă rebeliune armată împotriva fratelui său vitreg, Pedro I. Regelui i se reproșă, printre altele, amoralitatea, duritatea, comportamentul necavaleresc față de propria soție, Blanche de Bourbon. Pedro îndrăznise să-și instaleze favorita, pe María de Padilla, în frumoasele încăperi mudejar din palatul construit de el în 1362 în complexul Alcazarului sevillan. După asasinarea lui Pedro și victoria asupra armatelor sale, Enrique, deși fiu nelegitim, va fi încoronat rege.

Carol Quintul, mare admirator al frumuseții feminine, împătimit al festinelor copioase, dar și mănăitor abil al intrigilor politice și bun comandant militar, a avut, la rândul său, o serie de copii nelegitimi. Dintr-o legătură de tinerețe cu o nobilă flamandă s-a născut Margareta de Parma. Cu o educație aleasă, ea a dovedit un deosebit tact politic în calitate de guvernator al Țărilor de Jos (1559-1567). L-a sfătuit de multe ori pe fratele său vitreg, Filip al II-lea, la concesiuni în încleștările religioase din nord și a încercat să diminueze acțiunile Inchiziției în Flandra.

Mai dificilă a fost relația de colaborare între Filip al II-lea și fratele lui vitreg, mai tânăr, cu aproape 29 de ani, și ambițiosul Don Juan de Austria (*Magazin istoric*, nr. 4/2001), fiu natural al lui Carol Quintul. Filip, prudent și suspicios din fire, nu-l agreea pe tumultuosul frate, nu avea încredere în discernământul și hotărârile, prea pripite, după el, luate în diverse campanii militare. Totuși, nu a putut ignora curajul, abnegația în luptă ale lui Don Juan și, la 24 de ani, l-a numit căpitan general al armatei spaniole. Victoria contra maurilor la Granada l-a determinat pe suveran să-i încredințeze și comanda supremă a forțelor ligii constituite pentru a lupta împotriva otomanilor. Victoria

de la Lepanto (1571) i-a adus lui Don Juan recunoștința și admirația Occidentului. Pentru cel ce trăia cu complexul inferiorității specific fiilor nelegitimi, simțindu-se frustrat în aspirațiile lui îndreptățite din plin, aprecierea unanimă s-a dovedit a fi o binevenită recompensă. Ar fi dorit să aibă titlul de Alteță, pe care însă cu obstinație i-l refuza regesul frate, ar fi dorit să conducă un regat din vastul imperiu spaniol. A fost numit doar guvernator general în Flandra și a murit, neglorios, de tifos, la numai 33 de ani.

Catalina de Aragon, căsătorită cu Henric al VIII-lea, mama nefericitei Maria Tudor

... și debilitatea unor urmași legitimi

Din prima căsătorie cu vara sa, Maria de Portugalia, Filip al II-lea a avut un fiu, pe Don Carlos, cu o sănătate subredă încă de la naștere. Nici nu-i de mirare: ambii părinți erau nepoți ai Juanei la Loca și rude foarte apropiate între ei. Mama a murit la câteva zile de la nașterea copilului, iar dese plecări ale regelui în străinătate și îndelungile sejururi în Anglia și în Țările de Jos au făcut ca, până la 14 ani, Don Carlos să nu-și fi văzut tatăl. Temperamentul dificil al băiatului, ca și aspectul său fizic dizgrațios (corp fragil ce cu greu susținea un

cap enorm, tremurând de dese accese de febră, bătăit) au făcut ca nepotul să nu fie agreat de Carol Quintul în preajma sa.

A crescut ca atare vegheat doar de tutori, care îl avertizau pe Filip al II-lea că fiul său dă semne de nebunie, că e anormal din punct de vedere fizic și mental. Și totuși, în 1560, Cărtesurile Castiliei l-au recunoscut pe Don Carlos drept moștenitor al tronului. Imediat a început să fie educat și instruit conform noului său statut. Totul a fost însă în zadar, pentru că regesul vâstar nu putea asimila și reține nimic. În schimb, înșela vigilența gărzilor și se întâlnea, pe ascuns, cu fiica unui slujitor de la palat. Într-una dintre aceste plecări precipitate a alunecat pe scări, lovindu-se foarte grav la cap. A supraviețuit și s-a recuperat greu după o trepanație și după un tratament îndelungat.

Filip, sperând în maturizarea lui, l-a numit președinte al Consiliului de Stat. Dar aici nu făcea decât să-și insulte colegii (înalte fețe bisericești și oameni de stat), avea accese de furie și încăpățănări acerbe. Când nu i s-a îndeplinit dorința de a fi numit guvernator al Țărilor de Jos, frustrarea i-a întunecat și mai rău mințile, trecând la critici virulente la adresa tatălui. Și ca tabloul dezaxării sale să fie complet, trebuie adăugată și înclinarea către violență și sadism sexual.

Din păcate, a început să se implice tot mai des în politică, subminând, cu orice prilej,

Pictor oficial, Velázquez nu a putut face abstracție de realitate atunci când a zugrăvit pe fiecele lui Filip al IV-lea

autoritatea regală. A intrat în contact cu capii revoltei din Țările de Jos, cărora le-a cerut ajutorul pentru a putea ajunge acolo. Plănuia o acțiune de anvergură pentru care trimitea scrisori nobililor, solicitându-le sprijinul, uneori și mari sume de bani, ca în cazul principelui Éboli. A apelat chiar și la Don Juan de Austria, cerându-i să-l ducă în Italia, iar, drept recompensă pentru serviciul făcut, îi promitea Napoli și Milano. Leal coroanei, Don Juan, ca și alții cărora se adresase anterior, l-au informat pe rege, despre proiectele moștenitorului.

În cele din urmă, Filip al II-lea a fost nevoit să intervină și să ia o decizie. Grea decizie! Don Carlos, incapabil să guverneze, trebuia împiedicat să ajungă la tron. În același timp, sub nici o formă, nu trebuia să i se îngăduie să se căsătorească și să aibă urmași. În această situație ar fi urmat sau îndepărtarea definitivă din țară (exilul), sau moartea. În noaptea de 18 ianuarie 1568 a fost încarcerat în mica închisoare din Alcazarul madrilen. Regele s-a sfătuit cu o serie de teologi și a comunicat decizia principalilor colaboratori. A dat instrucțiuni privind modul de viață al principelui în închisoare, dar, înainte de a se hotărî unde să-l trimită, Don Carlos a murit, în circumstanțe neelucidate până azi, la 25 iulie 1568.

E de la sine înțeles că au existat tot felul de zvonuri referitoare la moartea sa, care îl indicau pe Filip drept autor moral. Fie pentru că Don Carlos se îndrăgostise de mama sa vitregă, fie pentru participarea la un complot internațional contra regelui, fie pentru ajutorul dat protestanților. Dovezi categorice nu au putut fi aduse. Unii istorici au vorbit de sinucidere, alții de excesele din timpul detenției, care l-ar fi dus, în cele din urmă, la moarte: greva foamei, urmată de îngurgitarea unor cantități mari de mâncare, consum masiv de gheață.

Monarhii ce au urmat, Filip al III-lea, Filip al IV-lea și Carol al II-lea, prin comportamentul lor, au adus fiecare alte dovezi ale efectului nefast al căsătoriilor consangvine. Toți au fost conducători slabi, abandonându-și responsabilitățile. Specialiștii în statistici afirmă că Filip al III-lea ar fi fost cel mai apatic și mai lenș dintre regii Spaniei. În schimb, Filip al IV-lea s-a dedicat cu pasiune artei, cailor și femeilor. Se spune că ar fi avut 53 de copii (legitimi și nelegitimi), deși unii cercetători le-au redus drastic numărul, la maximum 12.

Cu Carol al II-lea, hidrocefal, cu dese crize de epilepsie, ce au dus la ideea că este posedat de demoni – de unde și porecla de „el Hechizato” (posedatul) –, se încheie în Spania domnia Casei de Austria, începută cu nunta dintre Juana la Loca și arhiducele Filip cel Frumos. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

AFACEREA FOKKER

LIVIU ȚĂRANU

În mai 1970, Nicolae Ceaușescu, în ședința de lucru a Consiliului Apărării al R.S.R. (avea ca atribuții examinarea, coordonarea și soluționarea principalelor probleme din domeniul apărării țării și asigurării securității statului atât în timp de pace, cât și de război; președintele Consiliului era comandantul suprem al forțelor armate ale R.S.R.; hotărârile Consiliului erau obligatorii; Consiliul Apărării răspundea în fața Consiliului de Stat), a hotărât ca în România să se construiască un avion de tip scurt-curier, destinat traficului de pasageri, intern și extern.

Pg baza acestor indicații s-au obținut mai multe oferte pentru realizarea în comun a unui asemenea avion. Ofertele veneau din partea firmelor: BAC din Marea Britanie, pentru un avion ce urma să fie proiectat și dezvoltat la cererea părții române; a firmei Hawker Siddley din Anglia, pentru avionul HS-748, fabricat deja în varianta militară, cu condiția obținerii aprobării guvernului englez; a firmei SNIAS din Franța, pentru avionul Nord-262, care nu răspundea însă cerințelor românești; în fine, de la firma vest-germană VFW-Fokker, pentru avionul F. 98, fabricat în

Olanda, și avionul ambele

apoi pentru VFW-614, fiind prezentate la București în septembrie 1972 și, respectiv, în mai 1973.

Învo-cându-se faptul că avionul VFW-614 ar fi mai silențios, singurul din clasa avioanelor scurt-curier cu motor turbo-reactor și posibi-

lități de transformare în varianta cargou, pentru nevoile armatei, în anul 1973 au început tratativele cu firma VFW-Fokker din R.F. Germania pentru cooperarea în fabricarea avionului VFW-614. Prin acordul încheiat la 29 iunie 1973 între Grupul aeronautic București și firma VFW-Fokker, cele două părți au convenit să coopereze la fabricarea și vânzarea avionului VFW-614 prin constituirea unei societăți mixte pentru producție și desfacere, cu sediul în România. Tratativele au fost greoaie, de ambele părți manifestându-se neîncredere, numeroase reveniri, tergiversări etc.

Avionul VFW-614 (sus) avea să iasă din competiție, înlocuit de BAC 1-11

Imagini surprinse în timpul prezentării avionului la București; al patrulea de la stânga la dreapta, I.M. Pacepa...

In consecință, abia la 2 iulie 1977 au fost semnate la București documentele de constituire a societății mixte româno-vest-germane, având ca obiectiv principal fabricarea unei serii de 100 avioane VFW-614, din care 50 urma să fie comercializate pe terțe piețe.

Din cauza prețului ridicat al avionului fabricat în R.F.G. (din datele cunoscute de autoritățile române, guvernul vest-german subvenționa cu 1,3 milioane de mărci fiecare avion), precum și din cauza dificultăților financiare ale firmei, producția avionului a fost oprită în luna decembrie 1977 și, în consecință, firma nu a mai fost în măsură să asigure condițiile pentru funcționarea societății mixte.

La numai două zile după luarea acestei hotărâri, Constantin Stanciu, din partea Ministerului Comerțului Exterior și a Cooperării Economice Internaționale (M.C.E.C.E.I.), și H. Schäffler, din partea VFW-Fokker, au semnat protocolul „Asupra rezultatelor tratatelor din 22-23 decembrie 1977 între reprezentanții guvernului român și ai firmei VFW-Fokker privind cooperarea în cadrul programului

VFW-614”. În acest protocol, printre altele, se menționează că partenerii societății mixte „Romavia” au hotărât elaborarea unui concept în care să fie definite mijloacele și căile pentru a asigura intrarea în vigoare a cooperării, ținând cont de condițiile modificate prin hotărârea luată de guvernul federal și de acordul acestuia să se examineze continuarea programului prin prezentarea unor premise comerciale corespunzătoare.

La elaborarea conceptului au participat Constantin Stanciu și Mihai Pacepa, iar discuțiile cu partenerul vest-german au avut loc în 12 ianuarie 1978, la București. Cu această ocazie s-au luat în discuție două variante: fabricarea avionului concomitent la Bremen (Germania) și în România sau realizarea lui pe o singură linie în România. Firma vest-germană a pus părții române o serie de condiții dezavantajoase, unele dintre ele chiar acceptate de către Mihai Pacepa: garanții pentru acoperirea costurilor de producție la firma VFW-Fokker ce nu puteau fi acoperite prin vânzări, cumpărarea de către TAROM a unui număr de avioane etc. Ulterior, s-a renunțat la prima

variantă și discuțiile s-au axat pe ideea transferării în totalitate a programului VFW-614 în România, prin cumpărarea pieselor și subansamblelor rămase, pe bază de contract cu fiecare firmă participantă la construcția avionului. Ele nu își asumau însă rolul de furnizor unic și nici nu acordau garanții asupra calității bunurilor transferate părții române, care își asuma riscul întregii afaceri.

Specialiștii români consultați ulterior defectării lui Mihai Pacepa (*Magazin istoric*, nr. 3/2007) au susținut că și chiar dacă s-ar fi achiziționat aceste piese și întreaga documentație la un preț convenabil, fără sprijinul și garanția proiectanților germani sau ale firmelor producătoare nu se putea construi avionul la termen și nici obține certificarea de zbor. De altfel, era cunoscut de către partea română că toate cele 16 avioane construite de VFW-Fokker, model 614, aveau unele neajunsuri tehnice, pe care firma vest-germană nu reușise să le înlăture în totalitate, dată fiind seria mică de producție.

Guvernul federal, sub conducerea cancelarului Helmut Schmidt, a fost de acord cu reluarea fabricării avionului în R.F.G., numai în cazul în care firma germană VFW-Fokker va prezenta condiții comerciale corespunzătoare și nu va prelua riscuri suplimentare, deoarece și firma suporta o parte dintre pierderile rezultate prin stoparea programului avionului VFW-614.

Prin protocolul încheiat cu partea germană la 23 decembrie 1977, s-a stabilit un program de elaborare a unui concept privind continuarea cooperării în fabricarea acestui

avion care să țină seama, în afară necesităților de producție pentru România, și de dorințele exprimate de firma Federal Express din S.U.A. pentru cumpărarea unor avioane de tipul VFW-614 modificate.

Ulterior elaborării conceptului, firma germană a informat partea română că Federal Express nu mai dorește respectivele avioane și, ca urmare, în luna mai 1978 s-a discutat posibilitatea preluării întregului program pentru a se fabrica avionul VFW-614 exclusiv în România.

Firma Fokker a condiționat tratativele pentru transferul producției avionului în România de negocieri directe între partea română și fiecare dintre furnizorii de componente pentru acest gen de avion: cu firma Fokker-Bremen, pentru fuselaj, echipare și montaj general, cu firma Fokker-Amsterdam, pentru aripa avionului, cu firma Messerschmitt-Bölkow-Blohm-Hamburg, pentru fuselajul posterior al avionului, cu firmele Fairey și Sabca-Belgia pentru spoilere, eleroane și flapsuri, cu firma Rolls-Royce, pentru motorul M-45 H, ce echipa avionul. Erau în total peste 85 de furnizori principali de echipamente care participau la construcția avionului; partea română trebuia să negocieze cu fiecare achiziția documentației și a componentelor.

La finele anului 1978 nu mai exista nici un presupus beneficiar extern pentru acest tip de avion, deși inițial fusese câteva cereri concrete. Atât firma americană Federal Express, cât și Ministerul

Aparării Naționale de la București solicitau o variantă modificată a avionului, ceea ce presupunea lungirea fuselajului cu doi metri și construirea unui model cargou. În final, chiar și M.Ap.N. a transmis că nu are nevoie de acest tip de avion.

Totuși, negocierile au fost continuate de către generalul Mihai Pacepa, Constantin Stanciu și Vasile Pungan (șef al grupului de consilieri al președintelui R.S.R. și ministru la Președinția R.S.R.), în condițiile nefavorabile amintite, în cadrul acestora un rol important avându-l cetățeanul vest-german de origine română Rolf Spitra, om de afaceri și, se pare, agent de influență al Direcției Generale de Informații Externe (D.G.I.E.) în spațiul german. Pacepa l-a prezentat la București pe Rolf Spitra drept persoana cea mai influentă, prin care statul român putea obține proiectul și tehnologia de fabricație a avionului VFW-614. Ulterior, în documentele

D.G.I.E. se spune că acesta era un vechi agent al serviciilor de informații și contrainformații vest-germane, proprietarul unei mici firme de construcții și a unei agenții imobiliare în R.F.G. Pacepa a fost cel care l-a introdus în tranzacția Fokker, cu toată opoziția reprezentanților firmei VFW-Fokker. După defectarea lui Pacepa, lui Rolf Spitra i s-au interzis de către statul german deplasările în România.

În luna mai 1978, cu avizul direct al lui Mihai Pacepa, o delegație de cinci specialiști de la VFW-Fokker, în care intra și Rolf Spitra, a vizitat toate obiectivele industriei aeronautice românești spre „a se convinge” de potențialul tehnic al părții române de a prelua fabricația avionului VFW-614.

În toamna aceluiași an, pe baza indicațiilor lui Nicolae Ceaușescu, o delegație formată din reprezentanți ai M.C.E.C.E.I. și ai Grupului Aeronautic București (G.A.B.) a plecat în R.F.G., la Bremen, pentru continuarea discuțiilor cu VFW-Fokker.

... iar aici, al treilea

Potrivit mandatului, delegația română trebuia să obțină cumpărarea bunurilor și documentației necesare pentru realizarea avionului VFW-614 în România, la jumătate din prețul care se stabilise în documentele de înființare a societății mixte. Plata urma să se facă numai după inventarierea și recepția bunurilor. Avioanele ce ar fi urmat să fie cumpărate de TAROM trebuia să fie certificate și bune de zbor, iar plata ultimelor rate din contractul de 500.000 DM trebuia să se facă doar după inventarierea bunurilor și a documentației.

Invocând condițiile contractuale convenite, conducerea VFW-Fokker a refuzat să acorde vreo garanție bunurilor cedate părții române, nerăspunzând nici de calitatea acestora. De asemenea, firma nu garanta că în custodia sa mai erau toate documentațiile și componentele cuprinse în listele întocmite la sistarea programului 614. Firma condiționa continuarea discuțiilor pe marginea proiectului de contract de plata imediată a celei de a treia rate de 100.000 DM din contractul de 500.000 DM. Finalizarea contractului trebuia să aibă loc până la finele lunii octombrie a anului 1978. Pentru a amâna sau a evita plata celei de a treia rate, partea română a cerut conducerii firmei VFW-Fokker rediscutarea unor articole din contract negociate la finele lunii august 1978 și asupra cărora reprezentanții vest-germani au revenit atunci când, între 9-17 octombrie același an, o delegație română a participat la tratative în R.F.G. Aceasta a creat iritare

Cancelarul Helmut Schmidt

la nivelul conducerii VFW-Fokker, al cărei director Schäffler a transmis un telex generalului V. Bucur, responsabilul român pentru industria aeronautică desemnat la negocieri, în care pe lângă uimirea părții vest-germane legată de faptul că „la București nu s-au acceptat niciodată principiile” prezentate de către firma germană, se anunța că din punctul de vedere al acesteia tratativele puteau fi considerate eșuate.

În aceeași zi, 26 octombrie 1978, conducerea firmei Rolls-Royce, producătorul motorului pentru avionul dorit de români, anunța printr-o scrisoare autoritățile de la București că nu va relua producția motorului pentru VFW-614. Analizând „posibilitatea cumpărării de către România de la Rolls-Royce a documentației, echipamentelor și know-how-ului pentru a permite preluarea fabricației motorului [...], dificultățile ar fi greu de depășit”, din cauza condițiilor improprie din industria românească. În ce privește consultanța în construcția motorului, firma britanică nu avea posibilitatea să o asigure, VFW-614 fiind un model ieșit din fabricație.

Unul dintre principiile susținute de partea germană era că se vinde totul: ma-

terialele și echipamentele necesare construcției urma să se livreze în starea existentă atunci, indiferent dacă mai erau sau nu în garanție sau dacă aveau defecte. Nu era livrat nici un motor (de aici suspiciunea că partea germană se temea de un furt de tehnologie), VFW fiind obligată să restituie firmei Rolls-Royce orice motor produs de aceasta. Mijloacele de producție erau reținute de firma germană pentru propriile nevoi, iar componentele și piesele primare erau livrate selectiv. În ce privește documentația, firma germană se angaja să livreze numai o copie, nefiind de acord cu predarea originalelor și nici a microfilmelor. Nici avioanele deja existente în diverse stadii de asamblare nu puteau fi livrate din varii motive, ci doar avioanele noi finalizate. Avioanele, din momentul care se aflau pe teritoriul României, își pierdeau certificatul de navigație LBA (ceea ce le restrângea dreptul de zbor). În plus, dreptul exclusiv de a fabrica avionul de către partea română era pe timp de doar trei ani (reprezentanții români ceruseră minim 10). Toate acestea arătau, dacă mai era necesar, că firma VFW-Fokker, și prin aceasta statul vest-german, nu dorea să vândă programul 614 unei țări socialiste, dar că, din rațiuni politice care țineau de bunele relații cu regimul de la București, era tergiversat un răspuns negativ în acest sens.

Până la urmă, România avea să producă, sub licență, o versiune numită ROMBAC a avionului britanic mediu curier extrem de performant. ■

POVESTEA ULCIORULUI DE NUNTĂ

Dr. GEORGETA ROȘU

● Mirele însoțit de doi „mânji“, mireasa de două „iepe“ ● Numărul ulcioarelor păstrate în grindă arăta numărul perechilor cununate ● Șarpele din Pomul lui Adam din Paradis ● Pomana din timpul vieții pentru odihna de dincolo

Ulcioarele de nuntă sunt semne distinctive pentru participanții cu rol activ în acest ceremonial al nunții tradiționale. Le întâlnim în mai toate zonele țării. Astfel, la pețire (sau „împetire“) în Oltenia, viitorul mire își trimite starostii, pețitorii, la părinții fetei, să-și încerce norocul. El dă acestora o ploscă sau un șip (ulcior) cu vin sau rachiu. Dacă părinții fetei beau din ulcior, este semn că au primit pețirea, dar „dacă nu sunt înțeleși sau fata nu voiește odată cu capul să se mărite după feciorul pentru care sa starostit, fac ce fac și, pe nesimțite, aduc îndată atâta rachiu pe cât s-a băut și umplând iarăși... șipul (ulciorul) îl pun dinaintea starostilor...“, scria, la sfârșitul secolului al XIX-lea, folcloristul Simion Florea Marian.

Tot ca semn distinctiv pentru participanții la nuntă apare ulciorul la „chemarea la nuntă“, secvență care se petrecea joia, în săptămâna nunții, când era purtat de către fratele (cumnatul) de mână pentru invitații socrului mare ori ai nașilor. Acesta putea fi recunoscut după plosca sau ulciorul și prosopul așezat fie de-a curmezișul pieptului (în zona Teleorman), fie la gât, cu capetele atârând liber (în satele din Olt și Dolj). Un alt

fecior îl purta prin sat, din partea miresei, pentru „chemarea“ rudelor ei și a invitaților socrului mic: „Bună ziua, gospodari/ Să știți că avem nuntă mare cu lăutari/ Și vecinul Ion, socrul mare/ Vă invită, să nu vă fie cu supărare/ La dumnealor acasă la masă mare“. Cei ce acceptau invitația trebuia să guste din ulciorul cu rachiu sau vin.

O altă formulă era: „... am venit cu carte de la domnia sa împăratul cel mare să vă poftesc la nuntă, la nuntă mare, cu la fel de multă suflare“.

Dar ulciorul de nuntă, plin cu rachiu sau vin, nu era folosit numai pentru a invita nuntășii, ci și pentru a alege nașii. „Ca paharul cu vin în ritualul pețitului, când primirea sau refuzarea lui înseamnă acceptarea sau nu a căsătoriei, ulciorul cu rachiu sau vin capătă valențele unui limbaj codificat de comunicare – primirea sau refuzarea lui înșemnând acceptarea sau nu a calității de naș“ – arăta într-o lucrare aflată în manuscris Silvia Zderciuc.

La Oboga și Româna făceau invitații la nuntă atât mirele, cât și mireasa. Mirele era însoțit de doi „mânji“ (aleși dintre prietenii necăsătoriți), iar mireasa de două fețe, „iepele“. După nuntă, când fata pleca de la părinți, ulcioarele (numite aici

și „ibrice“) erau umplute cu rachiu sau vin roșu, din care erau cinstiți toți nuntașii. Aceasta simboliza cinstea miresei.

Ulciorul de nuntă se înscrie și în secvențele ce fac parte din structura actului propriu-zis al nunții (și care se încadrează în schema obișnuită a ritului de trecere), prin utilizarea lui la petrecerea de sâmbătă seara (din prețuia cununiei) și la petrecerea de la masa mare, menită să consfințească unirea mirelui și a miresei, precum și înrudirea neamurilor lor. În aceste momente ale nunții ulcioarele se umpleau cu vin (deoarece vinul, ca și apa, este simbolul belșugului; prin însușirile lui putea influența viitorul tinerei familii, fiind folosit ca mijloc de purificare). Din ulciorul plin cu vin trebuia să bea mai întâi mirii. Fratele (sau cumnatul) de mână duce în dar a doua zi după nuntă socrului mic un ulcior plin cu rachiu și o salbă.

O categorie aparte a ulcioarelor de nuntă o constituie „olul de nănaș“ din Vama. Această piesă este prezentă în două momente importante ale vieții tinerilor nuntași. În primul rând, în vizita la nași, la câțva timp după nuntă (o săptămână), secvență care marchează integrarea tinerilor în viața comunității, unde au de acum anumite îndatoriri față de unii dintre membrii săi, dar mai ales față de nași, ca părinți spirituali. După ce se consumă conținutul, ulciorul

este atârnat de grindă. Se cunoaște numărul perechilor de tineri cununați de gospodarii casei după numărul ulcioarelor păstrate la grindă. Cu această ocazie ei duc în dar nașilor un „ol de nănaș“ plin cu rachiu, manifestându-și

astfel recunoștința față de ajutorul ce le-a fost dat de către părinții spirituali, ajutor grație căruia mirele și mireasa își vor dobândi mai ușor noul statut social.

Apoi, prezența „olului de nănaș“ este semnalată și în obiceiul „mărului de cununie“, practicat în diferite zone ale Transilvaniei, la împlinirea unui an de la căsătorie, în apropierea sărbătoririi Adormirii Maicii Domnului. Tinerii însurăței cumpără 12 vase de pământ cu 12 lumini de ceară, un scaun de brad, felurite turte și poame și fac din ele 12 parastase. Cheamă apoi 12 oameni săraci și, după slujba de duminică, perechea, nașii, preotul și oamenii sârmani se strâng în șura așezată cu mese. În capul mesei stă preotul. Lângă el se așază un brad încărcat cu poame. Din luminile de ceară se împletește un șarpe mare cu un măr în gură.

Șarpele împletește o bucată de

pânză albă și arnici roșu se pun în brad. Acesta simbolizează Pomul lui Adam din Paradis. Lângă pom se pune un scăunel. Pe masă, în dreptul fiecărui mesean, este așezat un parastas alcătuit din olul cu vin sau rachiu, o lumânare, turte, poame. Nașul nu are parastas. Al lui e tot pomul. Pentru masa aceasta se taie o oaie. Pielea ei este dăruită preotului. Dată pe din două, pielea este așezată sub picioarele preotului în timpul mesei. După ce preotul a slujit pomenile, tânărul bărbat, ținând pomul cu mâna dreaptă, rostește către nănaș: „Nașule! Pe lumea asta să fie al Domniei tale, pe lumea cealaltă al meu!“ Evenimentul semnifică pomana dată încă din timpul vieții pentru odihna sufletelor în lumea de dincolo.

Aceleași oluri pline cu „jinars“ se dau și de Paști, în fiecare an, în dar nănașilor, de către fini. În cursul anului aceste ulcioare se folosesc pentru apă sau pentru borcut (apă minerală), care se găsește din abundență în

zonă la izvoarele de la Lunca, Tur și Bixad.

Mirele avea obligația să comande ulcioarele pentru nuntă. Era nevoie de șase până la 12 asemenea piese. Dacă tinerii erau săraci, împrumutau ulcioarele de la rudele sau vecinii care avuseseră nunta înaintea lor. ■

Pastila cu cuvinte

Cuvântul împărat m-a fascinat încă de când eram la liceu și când am aflat că face parte din grupul de termeni latinești care s-au păstrat numai în română. În această situație mai sunt circa 100 de cuvinte: ajutor, cântec, creștin, a ierta, întâi, a legăna, lingură, mărgea, oaie, ospăț, plăcintă, a urî etc. În celelalte limbi romanice, cuvântul imperator, „împărat” nu a fost moștenit, ci împrumutat ulterior din latină; în franceză, de exemplu, cuvântul a intrat în timpul lui Carol cel Mare (768-814).

ÎMPĂRAT, DOMN, REGE

Academician MARIUS SALA

Mi-am pus mereu în trebarea: de ce s-a păstrat în română acest cuvânt? Este greu de răspuns. Aș începe prin a spune de ce a dispărut cuvântul în Occident. Este evident că vechiul francez *empereur* este un împrumut din latină, pentru că îl conservă pe *p*, care în cazul cuvintelor moștenite a devenit *b*. Probabil că termenul *imperator* a dispărut fiindcă Imperiul Roman de Apus cade la anul 476, iar Odoacru, general de neam germanic, îl înlătură pe ultimul împărat roman din Apus. Imperiul Roman de Răsărit, devenit Imperiul Bizantin, a continuat să aibă împărați, cel puțin până la împăratul Heraclius (secolul al VIII-lea), care a declarat greaca drept limbă oficială; unul dintre rezultatele acestui act a fost acela că pentru denumirea conducătorului Imperiului s-a folosit de atunci *basileu*, cuvânt de origine greacă.

Păstrarea lui *imperator* în română a putut fi deci urmarea faptului că în Bizanț au existat împărați. Să nu uităm că Dobrogea a aparținut Imperiului Bizantin și că termenul există și în albaneză: *mbret*. De remarcat că, în limba veche (în literatura religioasă) și populară, termenul *împărat* este întrebuințat pentru tot felul de conducători de imperii, în loc de *rege*, *rigă*, *sultan*, *crai*, *țar*, *șah*. În limbajul bisericesc este folosit și pentru *Dumnezeu*. A

fost un cuvânt important. Apare în folclor, uneori însoțit de calificativele *Verde*, *Rosu*, *Galben*, *Negru*, *Alb*. Are diverse semnificații: face parte din denumirea unor pești sau păsări, în orațiile de nuntă înseamnă *mire*, în obiceiurile populare de la anumite sărbători (Crăciunul) are sensul de *vătăf*. De la el s-au format multe derivate ca *împărăteasă*, *împărățel*, *împărătesc*, *împărătește*, a *împărăți*, *împărăție*, *împărățuș*.

Domn este un cuvânt moștenit din latinescul *dominus*, transmis tuturor limbilor romanice: it. vechi *donno*, sp. *dueño*, port. *dono*; exista și în vechea franceză *dam(p)*, dar a fost înlocuit de *monseigneur*, un compus din *mon* + *seigneur* = „stăpânul meu”. În latină, *dominus* este un derivat de la *domus* „casă”, deci *dominus* însemna „stăpânul casei”. În limbajul Bisericii, *dominus*

Împăratul Napoleon

traducea grecescul *kirios* „Dumnezeu”; îl avem și în românescul *Domn* „Dumnezeu”.

În română *domn* apare din primele texte cu sensul de „persoană care are autoritate asupra altora” (secolul al XVI-lea). Era deci sinonim al lui *stăpân*, cuvânt foarte vechi, cu origine mult discutată (nu este exclus să facă parte dintre primele cuvinte vechi slave pătrunse în latina orientală, la fel ca *șchiau*, *jupân*, *smântână*, *stândă*). De la acest sens s-a dezvoltat cel de „persoană care guvernează un oraș, o țară” și a fost titlul oficial al domnitorilor Țării Românești și ai Moldovei. Cu acest ultim sens a avut sinonime pe *domnitor* (provenind din (a) *domni* + sufixul *-(i)tor*) și pe *voievod* (din slavul *vojevoda* format din *voj război*+*voda* „care conduce” (*vodă* este forma abreviată, curentă a lui *voievod*); amândouă aceste cuvinte erau termeni oficiali. Pe lângă acestea există și sinonimul, mai rar, *stăpânitor* (din (a) *stăpâni*+*-(i)tor*). *Domn* este, de asemenea, un cuvânt cu multe derivate: *doamnă*, „soție a unui domnitor” și apoi „termen de politețe pentru o femeie căsătorită”, *domnesc*, a *domni*, *domnie*, *domnișor*, *domnitor*, *domniță* și altele.

Spre deosebire de *domn* și *împărat*, care sunt cuvinte moștenite din latină, *rege* este un cuvânt relativ recent în limba română, unde există din

Maharadjah

secolul al XIX-lea; din secolul al XVII-este dubletul său *rigă*, învechit, împrumutat din neogrecescul *rigas* (care provine din lat. *rex-gis*) *Rigă* se mai folosește acum mai ales la jocurile de cărți, având ca sinonime pe *crai* și *popă*.

Celelalte limbi romanice au moștenit cuvântul latinesc *rex-gis* „rege, cel care conduce afacerile statului”, care a devenit fr. *roi*, sp. *rey*, port. *rei*. Încă Cicero făcea legătura dintre *rex* și verbul *rego*, -ere „a conduce (drept înainte)”. *Rex* este un cuvânt indo-european, înrudit cu rădăcina *raj-* din sanscritul *raja*, hindi *raja*.

Rajah este denumirea unui suveran brahman din India antică și feudală, devenit ulterior titlu princiar. *Maharadjah* este un compus sanscrit din *mahâ* „mare” și *râjâ* „rege”. Latinescul *rex* este înrudit și cu rădăcina celtică -*rik* prezentă în numele lui *Vercingetorix*, conducător gal învins de Caesar.

Continuatorii neologici ai latinescului *rex* în limbile romanice sunt foarte variați, dacă ținem seama și de derivatele latinești; am reținut exemple de cuvinte care se găsesc și în română (unde au fost împrumutate fie numai din franceză, fie din franceză, din italiană, din latină ori din germană). Este vorba despre derivate cu sufixe ca *regim* împrumutat în română din fr. *régime* (din lat. *regimen*); *regiment* din fr. *régiment*, sau/și din germ. *Regiment* (din lat. *regimentum* „conducere”); *regulă* din it. *regola*, lat. *regula*; *regie* din fr. *régie* (format de la *régir* din lat. *regere*); *regizor* din fr. *régisseur* (format tot de la *régir*), sau/și din germ. *Regisseur*; *rector* din

Crai, rigă sau popă

fr. *recteur*, lat. *rector* „conducător”. La fel sunt și unele derivate cu prefixe ca (a) *corija* în română din fr. *corriger* (din lat. *corriger*); *corect* din lat. *correctus* (participiul trecut al lui *corriger*); (a) *dirija* din fr. *diriger* (din lat. *dirigere* „a îndrepta”; lat. *dirigere*, moștenit direct, a dat în română (a) *drege*, de unde *dres*, *dregător*). Lista este foarte mare. ■

Concursul Magazin istoric, ediția 2007

40 DE ÎNTREBĂRI DIN ALBUMUL CELOR 40 DE ANI

RĂSPUNSURILE

Prima serie de întrebări

1. Trecerea Dunării de către armata română
2. *Cronica pictată de la Viena*
3. a
4. Richard al III-lea
5. c
6. Ion Câmpineanu
7. Delfi
8. Cetatea Hotin
9. b
10. Marea Unire de la 1 Decembrie 1918

Seria a doua

1. Căpriană
2. b
3. George Washington
4. a
5. Varlaam
6. Arcul de triumf
7. Palatul Teremnoi
8. Chineză
9. Conrad Haas
10. Preoteasa Henutmehyt

Seria a treia

1. c
2. Ruxandra
3. *Ilustrațiunea română*
4. c
5. Gavril Uric
6. 4.000
7. Tiganca
8. Medici
9. „Dreptatea”, „Înțelepciunea”
10. Steaua României

Seria a patra

1. a
2. b
3. b
4. b
5. c
6. b
7. a
8. a
9. a
10. a

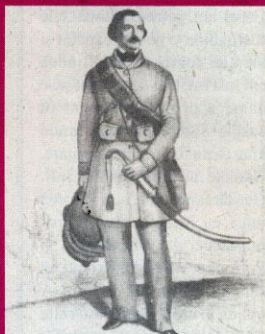

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

În pachetul ce s-ar putea numi „scrisori oltenesti”, înșirat pe jumătate de secol, se oglindește admirabil vioiciunea spirituală a acestei părți de țară românească. Fiica revoluționarului de la 1848, Christian Tell, Polina, îi scrie acestuia, la câteva luni după Unire, într-o ortografie inspirată de Eliade Rădulescu, despre frământările politice de la Tg. Jiu. Prietena ei, Maria Ferensis, îi istorisește vizita principelui Carol în orașul Turnu Severin, în 1867, la un an de la venirea în România. Tot Polinei (căsătorită acum Măcescu) i se adresează poetul Al. Macedonski, rugând-o să-i achiziționeze operele. Polina însăși, măritată prima oară cu Nițu Magheru, poartă un lung și istovitor proces cu familia fostului soț pentru moșia Cojani. Ecouri ale lui răzbat din ciorna scrisorii nedatate pe care o publicăm mai jos.

Scrisorile Polinei Tell Magheru Măcescu (primate și expediate de ea) provin din arhiva Al. Tell de la Biblioteca Națională (fond St. Georges). Cele ale lui Al. Macedonski au fost traduse de noi din limba franceză.

Generalul Magheru
în tabăra revoluționară de la Troianu;
gravură de Petre Mateescu

Polina Tell către tatăl ei
Tîrgu Jiului, 1859
Aug[ust] 24

Scumpului nostru Taica,

Amu receputu epistola Dv și ne-amu bucuratu foarte multu quo esci sănătosu. Noi glorie D-lui suntem toți sefetoși, Aurelu este tare și mare.

Maica nu poate să-ți scrie fiindquo sunt boieri și D-ne [doamne] la noi astă seară.

D-nu Petrescu aru. fi voitu să-ți scrie, dar fiindquo avea prea multe, împrejurarea nu-l iartă cu astă expedițiune. Societatea toată te așteaptă cu mare impațiență și-ți trimite amicitțiile lor.

Orașulu întregu ferbe din cauza quelor que se petrecură aste trei zile și Boerii au trimisu pe D-nu Bosueceanu qua să se facă administratoru aici și-lu aseptă cu quea mai mare nerăbdare, avându speranță în D-nu Boerescu quare i-a promis quo-lu face înco de quind era în Bucuresci și elu a refusat, dar acumu primesce numai qua să scape pe orașu de D-nu Miculescu.

Copiii-ți trimitu toții respectelle lor și te dorescu cu quea mai mare nerăbdare.

Aspetându eu quea mai mare nerăbdare te a vedea erași între noi, remăiu a D-le supusă fiică

P. Tellu

Maria Ferensis
către Polina Tell
[1]867 mai 11, Severin

Scumpă și adorabilă
Polino,

Doresc din suflet și-mi place a crede că n-am căzut în dizgrația atât a tă, cât și a întregii familii din cauza întârzierii ce nu v-am scris. Poli dragă, te rog să nu mă acuzi și să nu-mi atribui această întârziere că este provenită din răceală de amicitie, cele mai palpabile dovezi ti le pot da prin prea iubita ta verișoară și amica mea ce sântem zi și noapte împreună, crede că în tot momentul nu avem alt decât a ni aduce aminte și a-i

detalia frumoasele petreceri ce am avut împreună. După sosirea noastră aici am fost câteva zile bolnavă. Nae asemenea a fost tot pe drumuri cu afacerile serviciului până să se reguleze în fine mai mulți turnamenți. Altceva nou și mai frumos d'aici din Severin nu am a-ți descrie decât la venirea lui Carol am petrecut două zile foarte bine și ne-am căpătat și inemici foarte mulți, fiindcă am fost invitate de prefect șase dame a primi pe Prințul în casele Sâmboteanului, unde erau toate foarte bine aranjate. Damele invitate au fost Juli, Gărdăreanca cea mare și cea mică, eu, Miculeasca și Potropopeasca, dar Miculeasca și Potropopeasca, pretextând că sânt în doliu, au refuzat. A trebuit în urmă să găsească alte două dame în locul lor, abia a găsit pe a lui Scafeș și Bilciu-reasca, celelalte erau indignate că nu le-au invitat de la început și că le-au invitat în lipsa celor două ce n-au vrut să meargă. La primirea Prințului i-am oferit câte un buchet și am rămas foarte încântate de amabilitatea și maniera sa cea frumoasă către noi, singurele buchete, cele mai frumoase ce le-a primit Prințul, a fost al lui Juli și al meu, care erau tot un fel de toată frumusețea. Dupe primirea ce i-am făcut, am fost invitați la masă, masa a ținut de la șapte ore seara până la nouă și jumătate, muzica ne chiuia la ferestre și tot poporul român și catolic cu facile aprinse în mâini au ținut un discurs [sic!] și strigând ura, astfel încât a rămas foarte încântat și Prințul

de primirea ce a avut în Severin, cum n-a avut nici într-un district. A doua zi ne-a invitat pe toate damele la grădină și-n urmă ne-am dus de l-am petrecut până la vapor, felicitându-l și urându-i bun voiaj. Cea mai mare parte din bărbați și negustori l-a petrecut până la Calafat. Erau două vapoare, unu era cu negustori toți și într-unul era Prințul împreună cu bărbații noștri, prefectul Sâmboteanu și alți mai mulți gorjeni deputați. Sfârșesc, dragă Polino. Ași avea foarte multe să-ți descriu de venirea Prințului aici, sânt sigură că Juli ți-a detaliat tot. Mi-a zis că i-a trebuit trei zile să-ți descrie toate frumusețile de atunci. Prin urmare, îți trebuie trei zile să ne citești scrisorile.

Prea iubită Poli, arată stimabilele cucoane Tarsiții respectuoase sărutări de mâini din

parte-mi și tot deodată rugându-o să mă iubească, să nu mă schimbe pe alta, asemenea pe scumpa Lila întreab-o dacă nu ne-a uitat, sărut-o din parte-mi de trei ori în guriță, spunându-i că noi în tot momentul ne gândim la dansa și facem vorbă despre dibăcia lucrului și toalete voastre. Pe draga Ecaterina, Aristița, Felicia și Ștefan sărută-i asemenea din parte-mi, spunându-le complimentele noastre. Pentru Alexandru, tovaroșul meu de loton, ne pare prea mult rău gândindu-ne la înfristarea ce trebuie să aveți că a plecat la Iași. Poli dragă, te rog oricând îi vei scrie, comunică-i din parte-mi sincerele mele complimente, rugându-l să nu-și uite tovaroș de loton și dorim revederi în curând, asemenea și tu primește cele mai tandre și sincere îmbrățișări din parte-mi, fiind a ta pentru todeauna a mai sinceră amică,

Marie Ferensis

P.S. Arată lui Leca, de a fi în București, complimentele noastre și-l dorim prea mult.

M.F.

Alexandru Macedonski
către Polina Măcescu

[post 1897]

Doamnă,

Volumul meu de versuri franțuzești *Bronzes* a apărut și a fost pus în vânzare la Paris. Ați avut bunătatea să subscrieți la un alt volum al meu, acela în românește, în curs de apariție. Dar cunoscându-vă imensa bunăvoință și interesul manifestat pen-

Polina Magheru născută Tell,
soția lui Nițu Magheru

tru literatura română, îmi iau libertatea să vă trimit două exemplare și, cum mai datorez bani editorului, v-aș fi recunoscător dacă le-ați păstra.

Am onoarea să vă prezint, odată cu întreaga mea grațitudine, omagii profund respectuoase,

A. Macedonski

Prețul de 20 franci pentru amândouă e de înmănat aducătorului.

Alexandru Macedonski către Polina Măcescu

[ante 15 iunie] 1901

Doamnă,

Nu în zadar v-am numărat printre puținele mele cititoare, căci mi-ați făcut nemăsurata favoare de a asista la serata mea de la Ateneu și îndrăznesc să sper că v-ați dat seama în-deajuns ce înseamnă publicul nostru și ce sentimente s-au născut în anume cercuri cu privire la artă și literatură. De aceia pot declara, fără teamă de a fi contrazis, că țara noastră, pe care Eliade, Tell, Bălcescu și atâția alții au făcut-o să pășească spre viitor cu pânzele sus, la ora actuală dă înapoi și se cu-fundă în tenebre, pe cât de triste pe atât de neprevăzute.

Totuși, datoria noastră, a generațiilor venite imediat după cele care au format epoca istorică și liberală a României, categorică și ineluctabilă, este ca nici un sacrificiu, nici un apostolat, așa cum am spus la Ateneu, să nu ne poată opri. Spre acest țel îmi continui lupta

de peste 30 de ani, punându-mi speranța mai ales în gingășia și frumusețea sentimentelor acelor femei cu inima bărbată spre a putea împlini, la un moment dat, înalta menire ce ne revine nouă celor cărora le sângerează inima în fața decăderii morale cu care ne confruntăm prea adesea.

Doamnă, adresându-vă aceste rânduri știu că le îndrept către fiica celui care a fost marele și neuitatul patriot, neclintit în a-și face datoria dar care a rămas tânăr până la adânci bătrâneți și pe care am avut onoarea să-l cunosc. Sunt, prin urmare, convins că veți voi să vă înscrieți printre cititoarele noii mele publicații *Studii politice și literare* [în limba română, în text], lucrare ce va apărea în fascicule începând cu 15 iunie și care, după părerea mea, va arunca o lumină clară asupra sacrificiilor făcute de marii

noștri înaintași, de cei care într-adevăr au făcut revoluția de la 1848 și, la fel, asupra sacrificiilor și îndatoririlor ce ne rămân nouă de făcut. Alăturând prezentei o chitanță pentru abonament, nu trebuie să vă ascund că în această vreme de lipsuri materiale și morale, orice obol și orice sentiment își încincește valoarea.

Prezentându-vă omagiile mele profund respectuoase, rămân, Doamnă, umilul Domniei voastre șerv,

Al. Macedonski

Polina Măcescu către Romul Magheru

Domnul meu (Romul Magheru)

Redusă la ultima extrem-tate de reprezentanții D-tale din Cojani (așa subsemnă ei pe petițiui), regret că mă văd nevoită să fac appel la onoarea D-tale de om și de militar, pentru a face să înceteze cu amenințările ce D-nii Ion Dănătoiu și Ion Bodon îmi făcu de a mă împușca, de a nu-mi mai resvreti în van pe locuitorii de pe moșia mea, de a-i consilia să renunțe pentru totdeauna de a mai spera și dori să mănânce din moșia mea în numele D-niei tale.

D-ta știi negreșit că în urmă nenorocitului procesu dintre un Unchiu cu un nepot al său, adică dintre D-nul Părintele D-tale [generalul Gheorghe Magheru] și Nițul, tatăl copilului meu Jorită, există un act de pace prin care se regulează pentru eternitate dreptul fiecăruia

Colonelul Romulus Magheru cu soția Ana, născută Ghica

de posesiune pe curelele de moșii. În virtutea actului de pace a stăpânit Nițu, tot în virtutea acelui act, în urma unui lung proces cu Părintele D-tale, am obținut dreptul de a lua în posesiune averea Părintelui copilului meu.

Se vede că soarta voiesce ca între noi să nu se termine procesele, căci slugile D-tale din Cojani, în numele D-tale Propriu (al D-lui Major Magheru) îmi tot fac la procese pe la supt Prefecturi, pe care eu le prefac în pulbere, căci sunt în dreptul meu. Tot Dănătoiu, îngrijitorul D-tale, care a manifestat intențiunea de a mă împușca, a cutezat a arenda ilegal din averea mea două curele, cu suma de 60 franci una și 40 franci cealaltă. Suma este uo miserie! Da, D-nul meu, dar dreptul de a arenda este mare și eu l-am plătit destul de scump acel drept pentru a lăsa să mi-lu usurpe cineva, de aceea te înștiințez că eu voi lua acea mică arenda de una sută franci.

Sper, D-nul meu, că vei avea echitatea ce caracterizează pe orice om în pozițiunea D-tale și vei ști a ordona slugilor D-tale ca să înceteze a-mi face miserie, căci te asigur, D-lu meu, că cu dreptul meu stint decisă a merge până la extremitate. Dacă D-ta vei neglija de a da atențiunea cuvenită reclamei [sic!] mele, sunt decisă a reclama M.M.L.L. [Maiestăților Lor], pentru ca, prin arbitrajul lor moral, să decidă mai înainte decât pe terenul juridic cine are dreptate dintre noi, eu care-mi appăr, micuța mea proprietate

Luncherul Nițu Magheru, portret de Barbu Iscovescu, 1848

sau D-ta, în numele căruia se fac încercări de a mi se răpi. La ultima întrevedere pe care am avut onoarea a o avea cu Majestatea Sa Regina, plină de compătimire și cu lacrimile în ochi, dânsa mi-a zis: „Oh, cât regret cele ce ți se întâmplă! Se vede că ești uă ființă destinată numai a suferi!” Cât de adevărate sunt aceste aprecieri ale M. Sale! Da! Sunt destinată numai a suferi, căci D-zeu mi-a luat omul suflului meu și D-ta îmi dispuți puținul dobândit prin durerile maternității. Soarta îmi este tristă în adevăr, dar eu sunt datoare să mă lupt și mă voi lupta.

În ziua de 13 curent, 9 din oamenii de pe moșia D-tale Cojani, armați cu reteveie cu măciucă în mâni, au venit să culeagă via de pe moșia numai a mea. Te rog să-ți imagini puțin situațiunea belicoasă a acelor individe și dacă poți să-mi explici în ce țară, în ce

timpi și slugile cui și în numele cui fac aceasta? (Petițiunea lor către sub Prefectură o precizează).

Îmi tremură mâna, D-le Magheru, când scriu aceste infamii. Sunt indignată! Nu-mi este destulă suferința suflului meu, a trebuit să-i pue culme oamenii D-tale, cu ordine preținse emanate de la D-ta, după zisa lor. Am tăcut până astăzi, sperând că acele dorințe răpitoare se vor potoli, dar nu, elle cresc cu timpul anului și cu felul recoltei. Ei bine, să luptăm dar! Eu cu dreptul accordat prin compecta justiție a țării noastre și autorizații, D-tale prin ne-sațiu, prin dorința de a hrăpi!

Dacă îți cauzez desagrămentul de a te face să citești asemenea fapte din partea reprezentanților Familiei Magheru, cauza, zău, nu sunt eu! Jur, D-le Magheru, că-mi voi susține dreptul meu, cu orice precu, chiar cu acela de a fi împușcată de oamenii D-tale (căci omul nu moare decât o dată!)

Sunt femeie, D-nul meu, și adăst cu impaciență răspunsul D-tale, care va decide între noi felul luptei, cu toate că dânsa nu poate fi egală între un bărbat forte și o damă debilă, dar fie! Dacă o vofiești și M.M.L.L. vor ști cât sunt de juste și echitabile persoane dintre acelea care-i înconjoară!

Acu, te rog ca, împreună cu regretul meu de aceia ce fuseiu nevoită să-ți scriu, să primești și expresiunea vechii mele amicii.

P.[olina] M.[ăcescu] ■

Autorul și câteva dintre personajele sale (de la stânga la dreapta, în sens invers acelor de ceasornic): Salvador Dali și soția, Gala...

Avanpremieră editorială

... președintele Mobutu cu soția

... împăratul Bokassa...

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR

OVIDIU POPESCU

În numărul din luna iunie al revistei am publicat fragmente din cartea intitulată *Diplomat pe trei continente*, ce urmează să apară la Editura „România în lume”. Revenim acum cu alte pagini din volum. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat întreruperile din text.

Activitatea de atașat cultural al Legației române la Washington mi-am început-o, într-un fel, la New York. Era spre sfârșitul sesiunii Adunării Generale a O.N.U., în decembrie 1963, când fusesem deja anunțat din țară că am fost numit la ambasada din Washington, ca prim-secretar cu problemele relațiilor culturale și științifice.

Întâlnirea cu Salvador Dali

Cu ocazia unei recepții, am cunoscut pe proprietarul unei galerii de artă de pe Strada 42.

I-am spus că aș fi interesat să prezint în S.U.A. creații ale pictorilor români. Mi-a spus că și el ar fi interesat să expună lucrări de pictori „din acea parte a Europei, din care pictorii contemporani sunt total necunoscuți în Statele Unite”. Să-i aduc vreo 50 de tablouri de pictori români contemporani, noi să suportăm transportul și asigurarea. El le va expune și va suporta toate cheltuielile legate de vernisaj și expoziție, cu două condiții: el să facă selecția tablourilor pe care le va expune și el să fixeze prețul fiecărui tablou, iar tablourile pe care nu le va

selecționa sau nu se vor vinde să le înapoiem în țară, pe cheltuiala noastră. Pentru tablourile ce se vor vinde, conform uzanței, jumătate din preț va reveni pictorului, iar jumătate lui.

În spiritul concepțiilor de atunci, i-am spus că noi nu aducem tablouri în scop comercial, ci dorim să arătăm americanilor realizările pictorilor români. A răspuns: „dacă aveți bani de cheltuit”, putem să organizăm și în acest fel expoziția, suportând toate cheltuielile: transportul dus-întors și asigurarea, costul vernisajului (aproximativ

Corneliu Mănescu dansând perinița în Republica Malgașă

2.500 dolari), chiria sălii pentru două săptămâni (aproximativ 5.000 dolari), alte cheltuieli legate de organizarea expoziției (aproximativ 2.000 dolari), deci în total minimum 9.500-10.000 dolari, o sumă mare pe vremea aceea.

Bineînțeles că afacerea noastră nu s-a încheiat, din păcate.

Muzeul de Artă Modernă Huntington Hartford, zvelta construcție făurită în stilul operelor pe care le adăposteste, așezată în Columbus Circle din New York, a găzduit o retrospectivă Salvador Dali. Vizitasem expoziția însoțit de dr. Saul Colin, directorul unui studio teatral newyorkez, născut pe meleagurile noastre, un mare admirator al teatrului românesc, despre care a scris un capitol special pentru o antologie a teatrului mondial. Dr. Colin, care, din nefericire, a murit la scurt timp după aceea, era unul dintre prietehii apropiați ai lui Dali.

La propunerea dr. Colin, am mers să îl cunosc pe Dali, la cafeneaua hotelului „St. Regis”, unde maestrul avea „primiriile de la ora 12”. Iată-mă în fața uneia dintre cele mai puternice și controversate personalități artistice ale contemporaneității, a omului ale cărui opere erau violent atacate sau admirate cu pasiune.

Am făcut mai întâi cunoștință cu celebra mustață, ale cărei vârfuri vibrează ca antenele unui bondar, și apoi cu afabilul catalan, cu „rebelul” care la vârsta de 19 ani a fost exclus din Institutul San Fernando pentru incitarea studenților împotriva autorităților școlare;

cel care la 21 ani își prezenta prima expoziție personală, iar la 26 se revolta împotriva suspendării spectacolelor cu filmul *Epoca de aur*, pe care îl realizase împreună cu Luis Bunuel, film care fusese etichetat ca bolșevic.

Discuția cu Dali decurgea lin, întreruptă doar de tresăririle maestrului la aparițiile feminine întâmplătoare sau premeditate. Artistul iubea frumosul și nu îl lăsa să treacă neobservat nici la peste 60 ani. Era un regalist convins, care credea că numai monarhia poate salva Spania lui. Mi-a vorbit despre proiectul de a traversa Alpii călare pe elefanți, urmând traseul parcurs de Hannibal, proiect realizat ulterior. M-au surprins oarecum cunoștințele lui Dali despre artiștii noștri. Admira pe Brâncuși și cunoștea operele lui Grigorescu, Luchian, Țuculescu și Ciucurencu. Un mare artist, spunea el cu „modestia” ce îl caracteriza, trebuie să cunoască tot ceea ce este valoros în arta mondială. La despărțire, o mărturisire: spera ca odată să viziteze România. Îl atrăgea această parte a Europei, pe care încă nu o văzuse, și pentru faptul că soția lui, Gala, fosta soție a poetului Paul Eluard, care apare în multe dintre tablourile și scrierile lui Dali, era de

origine rusă. Dali mi-a făcut un desen cu dedicație, pe contracoperta catalogului expoziției pe care tocmai o vizitasem. După despărțire, i-am trimis albume cu reproduceri ale lucrărilor pictorilor români pe care mi i-a menționat.

Dar, în cei patru ani în care am fost diplomat la Ambasada noastră din Washington, am cunoscut și alți valoroși oameni de știință artă și cultură, dintre care unii de origine română. Menționez câțiva dintre aceștia: dirijorii Ormandy, Stokovsky și Ionel Perlea, laureatul Premiului Nobel George Palade, Mircea Eliade, dublul laureat al Premiului Nobel Linus Pauling, profesorul de artă André Racz, prof. Stephen Fischer-Galați, prof. Nicholas Georgescu-Roegen etc.

Am însoțit și asistat mulți muzicieni, care ne-au reprezentat cu cinste – Nicolae Herlea, Elena Cernei, la Opera Metropolitan, pianistii Valentin Gheorghiu și Radu Lupu, dirijorul Mihai Brediceanu, dramaturgi și scriitori – Radu Beligan, Horia Lovinescu, Lucian Giurchescu, Zaharia Stancu, Alexandru Balaci și mulți alții.

„Tovarășa” se supără

În primăvara anului 1970 a început să se pregătească vizita ministrului Afacerilor Externe Cornelii Mănescu în Africa. Pe parcursul pregătirilor, ministrul s-a prezentat la Nicolae Ceaușescu să îl informeze despre stadiul acestora. În finalul discuției, i-a arătat lui Ceaușescu cât de greu era turneul și cât de mult va dura, din cauza dificultăților de deplasare de la o țară la alta, cu avioanele compa-

niilor locale, care nici nu sunt prea sigure. Un avion special românesc, a menționat Mănescu, ar prezenta siguranță și ar scurta simțitor vizita, astfel că s-ar putea face și economii. Ceaușescu a spus doar: „Ve-deți cum e mai bine“. Ieșind de la Ceaușescu, Corneliu Mănescu a anunțat că „tovarășul a aprobat să se facă deplasarea cu un avion special“. S-au dat dispoziții să se amenajeze un avion BAC 1-11.

Din delegația propriu-zisă, pe lângă Corneliu Mănescu, au mai făcut parte trei reprezentanți ai Ministerului Comerțului Exterior și doi ai Ministerului de Externe, printre care și subsemnatul. Mai erau incluși și patru experți, iar ministrul a dorit ca vizita să fie „imortalizată“, urmând să fie însoțit de doi redactori de la ziarul *Scânteia*, unul de la agenția de presă *Agerpres*, un redactor TV, doi operatori de la televiziune și unul de la studioul de filme documentare *Alexandru Sahia*. Erau în total 17 persoane, la care se adăugau șase membri ai echipajului. Gazdele africane urma să primească 23 de persoane. Era o mini-vizită de șef de stat. La întoarcere, „tovarășul“ a aflat acest lucru și s-a supărat teribil. Cam de atunci a început căderea în dizgrație a ministrului Corneliu Mănescu.

Vizita lui Corneliu Mănescu era prima acțiune politică de anvergură pe continentul african, având și scopul de a pune bazele unor acțiuni de cooperare economică, fiind într-un fel o pregătire pentru turneul în opt state africane pe care urma să îl facă Nicolae Ceaușescu în 1972. Corneliu Mănescu se prezenta și cu aureola de fost președinte al celei de a XVIII-a Sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., în 1967.

Turneul african a inclus R.P. Congo (Brazaville), R.D. Congo-Zair (Kinshasa), Nigeria, Burundi, Tanzania, Republica Malgașă. Pe parcurs s-au aranjat scurte vizite și în Gabon și Camerun, prilej de a stabili relații diplomatice cu aceste țări. Câteva cuvinte despre vizita în R.D. Congo.

La aeroportul din Kinshasa – primire deosebită; aeroportul pavoazat cu tricolorul nostru. Ministrul de Externe și alți demnitari congolezi l-au primit pe Corneliu Mănescu cu mult respect și căldură. Întreg personalul ambasadei, în frunte cu ambasadorul Tujon și copiii personalului ambasadei, îmbrăcați în costume naționale și cu buchete de flori, l-au îmbrățișat pe ministru, care era vădit impresionat. Fiecare membru al delegației noastre a fost cazat în câte o vilă, cu un valet la dispoziție și frigider bine garnisite.

Intră Balcanii, iese Balcanii

Convorbirile au durat puțin. Mănescu având un stil deosebit. Cum nu stăpânea foarte bine limba franceză, începea o frază, se oprea la mijlocul ei și nu mai știa cum să o continue. Interlocutorul avea impresia că Mănescu a vrut să-și spună ceva mai deosebit, dar s-a răzgândit și s-a oprit la mijlocul frazei.

După dineul oficial oferit de ministrul congolez, peste noapte acesta a făcut un infarct cardiac grav și a fost transportat cu avionul în Elveția. Practic, nu mai aveam un interlocutor, deoarece ministru interimar

de Externe a fost numit ministrul Justiției, care nu cunoștea problemele. Atunci, Mănescu a hotărât să rămânem până se întoarce președintele Mobutu, că doar ministrul de Externe îi spusese că sigur Mobutu „vrea să afle anumite lucruri de la el“. Și așa am mai stat încă patru zile pline la Kinshasa.

În timpul celor patru zile, noi, experții, negociam la Ministerul de Externe proiectele acordurilor de colaborare între cele două țări și textul comunicatului final, iar Corneliu Mănescu se odihnea pe marginea piscinei. După-amiaza, ne prezentam la el cu textele documentelor „negociate“. În proiectul comunicatului comun, pregătit din țară, figura și inițiativa președintelui Ceaușescu privind transformarea Balcanilor într-o „zonă a păcii, lipsită de arme nucleare“. Când a citit proiectul de comunicat, Mănescu a zis: „Ce e cu ideea Balcanilor, ce-i interesează pe congolezi zona asta, să scoateți din comunicat paragraful respectiv“. Nu am mai îndrăznit să îi spunem că proiectul de comunicat, conținând această idee, a fost aprobat în țară chiar de el.

A doua zi dimineața, la întâlnirea cu colegii congolezi, am propus eliminarea respec-

Imagine din timpul vizitei în Insula Zanzibar

tivului paragraf și lor le-a fost „implicit”. După-amiaza ne-am prezentat la Corneliu Mănescu cu noul text. Citindu-l, a sărit în sus: „Dar unde este inițiativa tovarășului Ceaușescu privind zona Balcanilor?”. Am încercat să-i spunem că el ne-a zis să scoatem respectivul paragraf, la care s-a înfuriat și a început să ne arunce diferite invective. Seara, la masă, m-am așezat la celălalt capăt al mesei, departe de el. La un moment dat s-a sculat și a venit la mine: „Ce e, doctore, te-ai supărat? Nu vrei să bei un pahar de vin cu mine?”. Și așa, incidentul s-a încheiat.

Ceartă între Corneliu Mănescu și Ștefan Andrei

Cea de a cincea țară din periplul nostru african a fost Lagos (Republica Federală Nigeria). La aeroport, o primire oficială mai simplă, fără steaguri, fără copii îmbrăcați în costume naționale, fără flori, ca la Kinshasa. Am ajuns la hotel foarte obosiți, după ziua plină în care ne-am mai oprit în două țări și, în special, după drumul de la aeroport la hotel. Instalați în camere, Corneliu Mănescu ne-a invitat pe membrii delegației în apartamentul său, pentru a discuta programul vizitei. A spus secretarului său personal, expert al delegației (și traducător de limba engleză), George Petricu, să pregătească câte un whisky. Stupoare! Frigiderul era gol. Și atunci Mănescu s-a dezlințuit împotriva ambasadorului nostru, Iason, folosind invective foarte dure. Ambasadorul nu a mai fost bun de nimic pe toată durata vizitei și, puțin după încheierea acesteia, Mănescu l-a rechemat în țară.

Peste mai puțin de doi ani de la periplul african al

ministrului Corneliu Mănescu, au început pregătirile pentru o acțiune diplomatică de mai mare anvergură – vizita președintelui Nicolae Ceaușescu în opt țări africane: Algeria, Africa Centrală, R.P. Congo, R.D. Congo, Zambia, Tanzania, Sudanul și Egiptul. Ne aștepta o vizită grea și obositoare. Și aceasta nu atât din cauza viitoarelor gazde, cât a pretențiilor și capriciilor cuplului prezidențial.

Împreună cu alți doi colegi din Ministerul de Externe, ne-am împărțit țările în care să pregătim vizita și documentele ce urma să fie semnate, respectiv, să facem parte din delegație în aceste țări. Mie mi-au revenit Africa Centrală, Zambia și Egiptul.

În Africa Centrală, vizita a debutat cu o mare recepție oferită de președintele Bokassa în grădinile Palatului Guvernului, la care au participat 1.000 de persoane, toate așezate la mese. Când, la ora 22.00, Ceaușescu s-a sculat și a plecat, întreaga delegație a trebuit să meargă la culcare. A mai fost un moment „jenant”. Fetele din grupurile folclorice nu aveau suțiene și „tovarășa” a cerut să nu se mai repete așa ceva. Într-adevăr, când a vizitat un liceu, toate fetele care au primit-o dansând aveau suțien, dar purtau fuste mici cu franjuri și nimic pe sub ele...

În Zambia, cel mai important moment, cel puțin pentru mine, a fost vizitarea cascadei Victoria. S-a făcut deplasarea cu cele două avioane românești, decalate ca orar, ca să nu vadă

cuplul Ceaușescu că și noi, membrii delegației, vizităm cascada.

În timpul vizitei din Egipt, în fiecare dimineață, toți membrii delegației mergeam la palatul Kubbeh, reședința Ceaușestilor, și într-un salon așteptam ca aceștia să ia micul dejun și apoi să vină la noi, să se analizeze ziua precedentă și să se dea „indicații prețioase” pentru programul din acea zi. Bineînțeles că în aceste discuții nu puteau să își spună părerea decât primii cinci-șase membri ai delegației. Era o atmosferă de tensiune. Se vedea că N. Ceaușescu era obosit, de aceea se enerva ușor. Pe fondul acestei stări de oboseală și tensiune, în așteptarea lor, a izbucnit o ceartă între ministrul Corneliu Mănescu și Ștefan Andrei, care era șeful interimar al Secției relații internaționale a C.C. al P.C.R.. Cearta a fost pe tema „cine răspunde de politica externă a țării – partidul sau Ministerul de Externe”. S-a ajuns până acolo, încât Ștefan Andrei l-a amenințat pe Corneliu Mănescu că nu va mai sta mult la conducerea ministerului. Și, într-adevăr, în luna octombrie 1972 a fost numit ministru de Externe George Macovescu, care era pe atunci primadjunct al ministrului. ■

Cei doi miniștri de Externe semnează documentele oficiale, în Congo Brazzaville

BRUTĂRELE

6

1959. După ce l-a primit pe actorul britanic Alec Guinness, recent convertit la credința catolică, Papa Pius al XII-lea suferă un atac cerebral. Vestea se răspândește și ziaristi se îmbulzesc în fața grilajului reședinței papale. Fiecare vrea să fie primul care anunță moartea Papei. Pentru asta încearcă să obțină informații din apartamentele papale. Sunt convenite semne care să dea vestea: o batistă pusă într-un anumit loc sau deschiderea unei anumite ferestre sau strecurarea unei hârtii pe sub ușă etc. Un călugăr ieșit este în acest timp „reporterul oficial”. El se află într-o încăpere alăturată celei în care agonizează Papa. La 8 octombrie un ziar titrează: „Papa a murit”, iar un altul, concurent, după-amiază, neagă știrea: „Papa nu a murit”. Abia la 9 octombrie apare buletinul oficial: „Suveranul pontif Pius al XII-lea s-a sfârșit în cucernicie, întru Domnul. Era ora 3. 52 minute și 3 secunde”. A doua zi apare într-un ziar din Roma relatarea agoniei Papei, însoțită de fotografii, semnată de medicul lui personal, ceea ce stârnește indignarea tuturor. Profesorul Galeazzi Lisi este exclus imediat din Ordinul medicilor.

12

1941. Profesorul Grigore Nandriș, blocat de război la Londra, își notează în jurnal: „Lordul Beaverbrook, ministrul Aprovizionării, întors de la Moscova, unde împreună cu americanul Harriman a organizat aprovizionarea Rusiei, vorbește la radio. Își exprimă cu entuziasm impresiile despre Rusia, împotriva căreia s-au ridicat popoare sălbatice: Finlanda, România, Ungaria, Italia și Germania! Se găsesc în cameră în fața aparatului, afară de mine și de Mabel [soția, englezoaică], încă două femei și un bărbat englez. Două femei au reacționat, protestând împotriva afirmației și spunând că Finlanda și România sălbatice au fost atacate de Rusia civilizată!”

14

1923. În această dimineață, la Evreux, președintele Alexandre Millerand (1920-1924) prezintă Franței un vast program de politică internă. „Să protestăm contra oricărei gâlcevi politice, contra intoleranței și sectarismului”, declară el, în esență. „Trebuie să ne consolidăm unitatea națională zdrocnită de război și să construim împreună progresul social. Francezii trebuie să lucreze cu multă inteligență, fără greve, plătindu-și impozitele; trebuie să relansăm natalitatea și să ne păzim de bolșevism.” Mulțimea aplaudă frenetic alocuțiunea. Un an mai târziu tot electoratul va fi cel care îl va respinge de la un nou mandat.

15

1839. Regina Victoria îi propune vărului ei, prințul Albert de Saxa-Coburg, să-i devină soț. Fire voluntară, domnișoara (are 20 de ani), care se află deja de doi ani pe tronul Angliei, l-a revăzut cu numai cinci zile în urmă la Curte pe tânăr și s-a hotărât instantaneu. „Coroana trebuie să aibă moștenitori”, a sfătuit-o lordul Melbourne, care deținea funcția de prim-ministru și „o instruieste” în toate. Așadar, trebuie să se mărite. Și își alege singură soțul. Este un bărbat frumos, tandru și discret. Cu el va forma cuplul perfect. Patru băieți și cinci fete sunt rodul acestei mari iubiri.

17

1906. Profesorul münchenez Arthur Korn realizează transmiterea telegrafică a unui portret al prințului moștenitor german la o distanță de 1.800 km. Korn este elevul matematicienilor francezi Henri Poincaré și Emile Picard. De mai mulți ani el se ocupă cu succes de perfecționarea aparatelor concepute de fizicianul și prelatul italian Luigi Cerebotani. Din 1904 Arthur Korn a reușit „imposibilul”: să transmită imaginii de la München la Berlin. Ultima sa realizare este un pas important pentru viitorul tehnicilor de transmitere a imaginii. În februarie 1907 profesorul din München trimite la Lyon o telefotografie a președintelui francez Armand Fallières (1906-1913).

A FI FUNCȚIONAR LA BANCA NAȚIONALĂ ÎN ANII INTERBELICI

NADIA MANEA, BRÎNDUȘA COSTACHE

După Primul Război Mondial, Banca Națională a României împlinea deja patru decenii de existență, iar prestigiul funcționarilor săi, atât al celor din Administrația centrală, cât și al celor din sucursale și agenții, era o caracteristică a tabloului socio-profesional al acelor ani. Documente din Arhiva B.N.R., recent intrate în circuitul științific (Magazin istoric, nr. 2/2007), dezvăluie temeiurile acestui prestigiu, dar și o serie de elemente concrete din existența cotidiană a funcționarului obișnuit, cel care servea publicul la ghișeele băncii sau lucra în spatele acestora, adică „țîitorii de registre”, casierii, contabilii. Ei nu fac parte nici din categoria înalților funcționari ai instituției (guvernatori, administratori, directori și cenzori), nici din „celălalt perso-

nal”, alcătuit din gardieni, ușieri, oameni de serviciu etc. În cele ce urmează vom prezenta criteriile potrivit cărora avea loc accesul/concedierea în/din B.N.R., precum și câteva date privind evoluția veniturilor salariale, aspect care permite raportarea statutului funcționarului la realitățile sociale interbelice.

Ideea de corp funcționăresc de elită apare frecvent în multe documente, produse la nivelul diferitelor servicii ale instituției sau emise de conducerea băncii, atât când este vorba de pregătirea profesională a angajaților, cât și în cazul problemei salarizării.

Astfel, în preambulul *Notei* confidențiale a Serviciului personal din 3 decembrie 1935, adresată șefilor de servicii și directorilor de

sucursale și agenții, se arată că „munca și conduita exemplară” au consacrat „corpul nostru funcționează o reputație frumoasă, de invidiat, fiind dat de exemplu și căutat ori de câte ori era de îndeplinit o sarcină de temei” (*Arhiva Băncii Naționale a României – A.B.N.R. – Secretariat*, dos. 38/1932-1941, f. 35-36).

La rândul său, guvernatorul Mitiță Constantinescu, care s-a aflat în fruntea instituției din 23 septembrie 1935 până la 17 septembrie 1940, spunea participanților la prima Adunare generală ordinară a membrilor Casei de Pensii, Împrumuturi și Ajutoare a Personalului B.N.R., din 17 martie 1937: „cum v-am spus domnilor, și în alte împrejurări, doresc ca fiecare dintre Dvs. în parte și cu toții laolaltă, noi să reprezentăm față de celelalte alcătuirii similare din viața economică, administrativă sau din viața bancară a țării, tot ce poate să fie mai select, mai distins, tot ce poate să fie mai nobil, tot ce poate să fie mai înmărcat în mantia demnității și a respectabilității, pentru ca atunci când se vorbește de un funcționar sau pensionar al Băncii Naționale, să se vorbească cu toată decența, cuviința și cu tot respectul datorit Instituției și fiecăruia dintre Dvs.” (*A.B.N.R., Secretariat*, dos. 8/1922-1938, f. 97-98).

Cum se intra la B.N.R.

În capitolul VIII al *Regulamentului de ordine interioară al Băncii Naționale a României* (1928), la art. 213, se precizează: „condițiile de admitere în funcțiuni” la această instituție: 1. să fie român; 2. să aibă vârsta de 21 de ani; 3. să aibă stagiul militar sau un stagiul de voluntariat îndeplinit; 4. să dețină diploma de absolvire a unei școli superioare de comerț sau a unei academii de înalte studii comerciale; 5. în condiții excepționale, pentru „anumite funcțiuni”, erau acceptați și acei candidați care aveau „altă diplomă academică de specialitate”, este vorba de arhitecți, avocați, ingineri (*A.B.N.R., Secretariat*, dos. 24/1916-1944, f. 153).

Domnie GUVERNATOR,

Subsemnată, Maria Dochia Dumitrescu, născută Ștefănescu, cu onoare vă rog să binevoiți a mă numi într-un post corespunzător, la Instituția ce cu atâtea prestigiu conduceți.

Sunt licențiată a Academiei de înalte studii comerciale și industriale din Cluj.

După licență, 4 ani, până în anul acesta, am funcționat ca profesor de suplimentare, predând științele comerciale, contabilitatea, cooperarea și stenografia, la școlile din Craiova, unde sunt născută.

La anul acesta, căsătorindu-mă și venind după soțul meu în București, prefer să-mi valorific pe deplin ca funcționară într-o instituție de specialitate cum este Banca Națională.

Îmi îngădui să vă asigur că îmi voi da toată silința să pot corespunde funcțiunii ce veți binevoi să-mi încredințați.

Uterior voi depune toate actele ce mi se vor cere ce necesare.

Prinții, vă rog, Domnule Guvernator, expresionez distincte mele stime.

Maria Dochia Dumitrescu

Maria Dochia Dumitrescu.

Cererea Mariei Dochia Dumitrescu

Dincolo de aceste prevederi, vom încerca să vedem concret care era drumul ce se impunea parcurs pentru a deveni funcționar B.N.R. și, simetric, cum se pleca din bancă, respectiv în ce condiții aveau loc concedierile. Astfel, cei care intenționau să obțină un post redactau o cerere în acest sens, însoțită de actele ce atestau studiile.

După anii Marii Crize Economice, Maria Dochia Dumitrescu, născută Ștefănescu, absolventă a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale „Regele Carol al II-lea” din Cluj, Secțiunea Comerț-Bancă-Asigurări, se adresa

guvernatorului B.N.R. solicitând „a mă numi într-un post corespunzător, la instituția ce cu atâtea prestigiu conduceți”, precizând că „îmi îngădui să vă asigur că îmi voi da toată silința să pot corespunde funcțiunii ce veți binevoi să-mi încredințați”. La rândul său, Emil P. Popovici, „avocat înscris în baroul Ilfov, fost magistrat, doctor în Științe de Stat și licențiat în drept al Facultății de Drept din Cluj”, ruga și el să fie numit într-o funcție corespunzătoare „în serviciul Băncii Naționale a României”, având în vedere că lucrase mai mulți ani la Societatea „Soia” din București, unde „conducând Serviciul Casieriei, în afară de operațiunile de casă, mi-am însușit și cunoștințe de contabilitate și corespondență comercială” și că știa „suficient” limbile franceză și germană și „bine” limba maghiară (*A.B.N.R., Secretariat*, dos. 31/1929-1944, f. 279-281, 459-461).

În urma depunerii unei astfel de cereri, conducerea băncii se informa cu privire la calitățile profesionale demonstrate la vechiul loc de muncă și la onorabilitatea familiei. Dacă solicitanții erau din București, comisarul B.N.R. era însărcinat, că la 5 octombrie 1927, „să ne dați informațiuni” cu privire la Ioan Secăreanu, Georgeta Georgescu, Elvira Gaspar, Al.C. Virgil, Dumitrescu N. Gheorghe. În situația penenților din provincie, directorul sucursalei sau al agenției B.N.R. era cel care se ocupa de obținerea referințelor. Astfel, directorul B.N.R. de la Oradea Mare era rugat să trimită „informațiuni asupra d-lui Victor

Gubernatorul B.N.R., Miliță Constantinescu (x) alături de alți guvernatori, participanți la reuniunea băncilor centrale din Balcani

Olah, absolvent al Școalei Superioare de Comerț din Oradea, seria 1923. D-l Olah a funcționat la sucursala Băncii Marmorosch Blank & C-ie din orașul dvs., de la 15 iulie 1923 până la 10 ianuarie 1926, de unde puteți lua referințe". De asemenea, directorul B.N.R. de la Sibiu era îndrumat „să culegă referințe” despre Ioan Fulea de la Depozitul „Ardealul” din oraș, iar cel de la Râmnicu Sărat urma să verifice trecutul profesional al lui Pantelimon Dobrea la Banca „Creditul Râmnicean” (A.B.N.R., *Secretariat*, dos. 17/1927, f. 709, 9, 713, 12).

După traversarea acestei etape, solicitantul era supus unui examen medical, urmând a fi numit numai în cazul unui aviz favorabil al medicilor B.N.R. asupra sănătății sale. Numirea în funcție era făcută, potrivit art. 212 din mai sus-menționatul regulament, de către Consiliul de Administrație.

Dar proaspătul funcționar B.N.R. era doar *diurnist*, timp de trei luni, după care urma un examen pentru a deveni funcționar provizoriu și, după alte trei luni, dacă avea recomandarea șefului său, ajungea funcționar definitiv. Cea mai de jos treaptă a funcționarilor definitivi era reprezentată de categoria impiegatilor.

Cum se pleca din B.N.R.

Îndepărtarea unui funcționar din instituție se producea în condițiile menționate într-un referat întocmit la 22 iulie 1930 de Serviciul contencios din B.N.R., care avea în vedere „obligățiunile impuse patronului de legea

asupra contractului de muncă” (A.B.N.R., *Secretariat*, dosar 9/1926-1933, f. 115-116). Această lege fusese adoptată la 5 aprilie 1929 și avea un capitol intitulat *Dispoziții speciale privind contractele individuale de muncă ale funcționarilor din industrie și comerț* (Codul general al României de C. Hamangiu, vol. XVII, 1929, p. 400-416).

Funcționarul putea fi concediat fără preaviz, dacă încetarea contractului de muncă era din vina acestuia, faptele fiind stabilite „prin declarațiuni scrise și subscrise de cei ce le cunosc, de preferință persoane în afară de bancă. Aceste declarațiuni vor fi păstrate spre a fi utilizate ca mij-

loace de apărare în cazul în care banca va fi chemată în judecată”. Unul dintre motivele pentru care un funcționar putea fi îndepărtat din bancă este menționat în aceeași *Notă* a Serviciului personal: „le veți aminti că jocurile de cărți și de noroc le sunt cu totul interzise, fie în localuri publice, cluburi sau case particulare. Orice abatere ne va fi imediat adusă la cunoștință pentru a fi reprimată cu severitate” (A.B.N.R., *Secretariat*, dosar 38/1932, f. 35-36).

Dacă nu exista o vină, dar banca era obligată, ca în anul 1931, să procedeze la reducerea personalului său, concedierea avea loc cu preaviz în următoarele condiții: „preavizul trebuie adus la cunoștință persoanei în drept cel mai târziu în ultima zi a lunii [...] Se va avea grijă a se lua semnătură de primirea lui. În caz de imposibilitate de a se obține această semnătură, avizul de concediere va fi comunicat prin portărei la domiciliul salariatului”. În funcție de vechimea în instituție, B.N.R. avea obligația să-l păstreze pe salariat încă o perioadă de timp de la o lună la maximum un an.

Competiția pentru a accede în rândurile funcționarilor B.N.R. era foarte mare, nu numai pentru prestigiul profesional mai sus-menționat, ci și pentru alte aspecte, cel mai important fiind cuantumul salarizării. Astfel, într-un document din 1935 se menționa: „Banca Națională nu a cruțat nimic pentru a-i pune la adăpost de orice neajunsuri, provocând uneori chiar gelozia și murmurul corpului funcționaresc al celorlalte instituțiuni”.

Elita corpului funcționarilor

Cele două decenii interbelice au adus considerabile transformări la nivelul veniturilor salariale ale funcționarilor institutului de emisiune. Faptul că erau considerați elita funcționarilor vremii nu îi ferea pe salariații B.N.R. să se confrunte cu problemele inerente existenței cotidiene. Instabilitatea socială și economică a epocii imediat următoare încheierii Primului Război Mondial s-a răsfrânt și asupra funcționarilor Băncii Naționale. Împinși de inflația postbelică, dar și de agitațiile sociale specifice epocii, în martie 1919, aceștia declanșau o grevă, solicitând creșteri salariale. Conducerea B.N.R. răspundea favorabil, deoarece întreruperea activității ar fi generat consecințe negative nu numai asupra relațiilor sale cu lumea bancară și comercială, ci și asupra întregului sistem financiar-bancar românesc. Astfel, lefurile situate între 200 și 550 lei lunar sporeau cu 100 lei, iar cele de peste 550 lei lunar cu 50 lei. Se adăugau prima de scumpete de 100% și indemnizația pentru chirie de 30% din salariu. În plus, funcționarii ce aveau copii minori primeau câte 40 lei lunar pentru fiecare copil (A.B.N.R., *Secretariat*, dos. 1/1907-1924, f. 280-282). În felul acesta, salariul de 200 lei ajungea la 600 lei, suma respectivă fiind mărită cu încă 120 lei, indemnizația de chirie. În aceeași epocă, 1 kg de pâine costa 83 de bani, 1 litru de lapte 3,37 lei, 1 kg de carne de porc 14,33 lei, iar pentru întreținerea locuinței, 100 kg lemne de foc se vindea cu 34,20 lei (Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947*, vol. III *Monedă-credit-comerț-finanțe publice*, Editura Academiei Române, București, 2000, p. 302-305).

În cursul primului deceniu interbelic, salariile funcționarilor B.N.R. au înregistrat creșteri substanțiale. Astfel, față de 1919, în 1929, salariul minim al unui funcționar a crescut de peste 10 ori, ajungând de la 600 lei, la 6.500 lei. Acestei sume i s-a adăugat indemnizația de chirie, care reprezenta 40% din salariu, adică 2.600 lei. Pentru al doilea deceniu interbelic, creșterile nu au fost la fel de spectaculoase: în 1939 salariul unui impiegat clasa

a 9-a (treapta inferioară) se ridica la 6.700 lei, la care se adăuga indemnizația de chirie (A.B.N.R., *Personal și buget*, dos. 1/1881-1929, f. 43, și dos. 1/1929-1930, f. 2).

Această evoluție poate fi explicată prin raportare la schimbările intervenite în nivelul prețurilor la produsele de strictă necesitate. În 1929, pâinea de 1 kg costa 10 lei, litrul de lapte de vacă 14,66 lei, kilogramul de carne de porc 61,25 lei și 100 kg lemne de foc 130 lei (Victor Axenciuc, *op.cit.*, p. 302-305), ceea ce comparat cu prețurile din 1919 reprezenta substanțiale creșteri, de peste 10 ori pentru pâine, de mai bine de patru ori pentru lapte, de aproape patru ori pentru lemne de foc. În privința celui de-al doilea deceniu interbelic, se poate constata că prețurile au înregistrat scăderi în cursul crizei economice, urmate apoi de creșteri, care însă nu au reușit să egaleze, în 1939, nivelul prețurilor din 1929. Astfel, în anul de debut al celui de Al Doilea Război Mondial, kilogramul de pâine era de 7,98 lei, litrul de lapte 10,10 lei, kilogramul de carne de porc 38,27 lei, iar 100 kg lemne de foc 103,00 lei (Victor Axenciuc, *op.cit.*, p. 302-305).

Comparând evoluțiile înregistrate de salarii și prețuri se poate constata că primele au urmat îndeaproape mișcarea celor din urmă, cu observația că veniturile salariale ce se cuveneau unui funcționar obișnuit al B.N.R. se situau deasupra scumpirilor înregistrate pe piață, urmărind să-i asigure un nivel de trai cel puțin mediu.

Ajutoarele acordate prin intermediul fondului „Cultura”, începând din 1918, funcționarilor care aveau copii „ce se disting la învățătură și cu aplicații speciale” nu pot decât să confirme cele deja afirmate. În condițiile în care educația copiilor reprezenta cu siguranță un capitol special în bugetul funcționarului Băncii Naționale, sumele provenite din fondul „Cul-

Actualul Hotel „Triumf”
a fost o clădire destinată funcționarilor Băncii Naționale a României

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai Dimitrie Sturdza** – **ROMÂNIA ÎNTE FRICA DE RUSIA ȘI DRAGOSTEA DE FRANTA**

Editura Roza Vânturilor, București, 2006, 252 pp.

● **COMUNISMUL ÎN ROMÂNIA 1945-1989** (sub egida Ministerului Culturii și Cultelor și a Muzeului Național de Istorie; colegiul de redacție: Radu Coroamă, Mariana Neguțu, Oana Ilie)

București, 2007, 252 pp.

● **Ion Varta** – **ISTORIA INTEGRATĂ ÎN VERSIUNE COMUNISTĂ. RADIOGRAFIA UNUI RĂZBOI IDENTITAR**

Ediția a II-a, Chișinău 2007, 384 pp.

● **Dr. Ștefan Ciochinaru** – **ROMÂNIA ȘI S.U.A. DE LA RĂZBOIUL RECE LA COALIȚIA ANTITERORISTĂ**

Editura Alutus 2007, 288 pp.

● **Mioara și Ion Porojan** – **CONVULSIILE SFÂRȘITULUI. DIPLOMAȚI ROMÂNI LA MOSCOVA, Partea a II-a**

Editura SemnE, București 2007, 219 pp.

● **EROI PENTRU ROMÂNIA. AMENINȚĂRILE RUSIEI LA MAREA NEAGRĂ** (coordonator: Victor Roncea Civic Media & IntelMedia)

Editura SemnE, București, 2007, 784 pp.

● **Carmen Chivu, Mihai Albu** – **DOSARELE SECURITĂȚII: STUDII DE CAZ**

Editura Polirom, 2007, 174 pp.

● **Prof. Dr. Jean Ciută** – **DIN ȘCOLI ȘI CĂRȚI ÎNVĂȚATE ȘI-NAPOI LA LUME DATE**

Editura „Ioana”, Bacău, 2007, 349 pp.

● **Tănase Bujduveanu** – **AROMÂNII ȘI EVANGHELII**

Editura Cartea Aromână, Constanța, 2007, 152 pp.

● **Nicolae Costea Teleajen** – **LA CHICIURA ȘOIMULUI - MONOGRAFIA COMUNEI MĂNECIU, JUDEȚUL PRAHOVA**

Editura Prineuro, Ploiești, 2007, 302 pp.

● **Kopi Kyçyku** – **ALGERIA. TRECUT ȘI PREZENT** (cuvânt înainte: Abdelhamid Senouci Berekci; Prefață: Prof. Univ. Dr. Stelian Brezeanu)

Editura Librarium Haemus, 2007, 220 pp.

● **Mihai Chiriță** – **ALBUM FOTO ANEXĂ LA MONOGRAFIA BISTRET-DOLJ, REPERE ISTORICE**

Editura Sitech, Craiova, 2007, 80 pp.

PE URMELE UNEI COMORI

IOSIF VASILE FERENCZ

Fără nici o îndoială, comorile dacilor au fost cunoscute în Antichitate și au constituit o atracție. Despre o astfel de comoară ne vorbește istoricul bizantin Ioannes Lydos, citându-l pe Criton (medicul personal al împăratului Traian). De la el aflăm că în urma victoriei asupra dacilor, Traian a luat o pradă bogată, însumând 1.650.000 kg de aur și de două ori pe atâta argint. Din datele pe care le avem la dispoziție, strânse din izvoarele scrise antice, din cele epigrafice și arheologice rezultă, într-adevăr, că învingătorii au făcut mari capturi. Totuși, cantitățile de metal prețios pe care Lydos ne asigură că le-ar fi dobândit romanii par a fi extrem de mari. Din acest motiv, unii istorici au interpretat sursele antice prin prisma propagandei romane, considerând că, în realitate, a fost vorba despre mult mai puțin. Dar chiar acceptând o cifră de zece ori mai mică (cum a propus istoricul francez Jérôme Carcopino – 1881-1970), în ceea ce privește cantitatea atât de aur, cât și de argint, sau chiar reducând cifrele de o sută de ori (cum a sugerat istoricul român Ion Iosif Russu), se poate trage următoarea concluzie: prada de război romană a reprezentat o adevărată comoară.

Deși neconfirmate de nici un alt izvor, cele relatate de Dio Cassius nu pot fi ignorate. Dar la ce rău se referă izvorul?

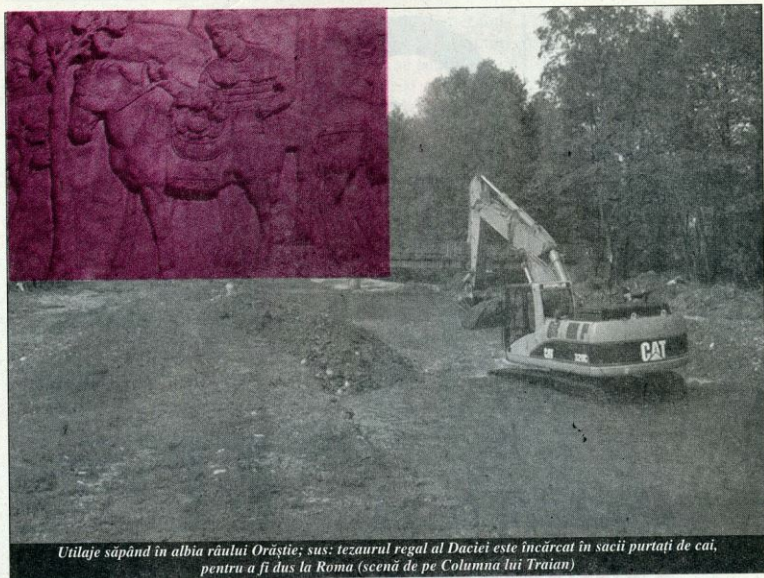
În apropierea capitalei regatului dac curgeau mai multe râuri. Streiul, cel mai important curs de apă din regiune, izvorăște din inima masivului Șureanu, se îndreaptă spre vest, apoi spre nord. Râul Grădiștii, care își adună apele din aceeași zonă, curge spre nord, foarte aproape de locul unde a fost identificată Sarmizegetusa Regia. Și tot în apropiere și tot spre nord curge Sibișelul. Dacă nu luăm în calcul cursuri de apă precum Cugirul, Sebeșul sau Jiul, situate la oarecare distanță de capitala regatului dac, unul dintre primele trei ar putea fi anticul Sargetia. Care dintre ele? Nu vom ști, poate, niciodată. Și totuși ...

În secolul al XVIII-lea, niște pescari au găsit în albia Streiului o comoară: un număr mare de monede de aur depuse într-un „șarpe din aur” (care ne duce cu gândul la dragonul dacic). Atât monetele, cât și recipientul în care fuseseră depuse nu se mai păstrează, dar informația ar putea avea legătură cu cele relatate de Dio Cassius. Să le fi scăpat romanilor o parte din comoară? Tot ce este posibil. La fel de credibile pot fi și alte explicații ale prezenței acelei comori în albia râului. De ce nu ar fi fost posibil ca Decebal să își împartă tezaurul în mai multe părți și să-l fi îngropat în mai multe locuri? La fel de posibil ar fi și ca una sau mai multe persoane particulare să-și fi îngropat agoniseala în apele unor râuri. În legătură cu practica îngropării unor obiecte de preț de către

persoane particulare stau mărturie numeroasele tezaure monetare din aur și argint descoperite de-a lungul timpului.

În epoca regatului dac, zona Capitalei era intens locuită și, putem afirma astăzi, mulți dintre locuitori erau înstăriți. Zvonul apropierei trupelor romane i-a făcut să își îngroape avutul: bani, unelte sau alte bunuri. Poate că unele dintre ele au ajuns în albia unor râuri...

Pe parcursul secolului al XX-lea, precum și în anii scurși din noul mileniu, inundațiile au făcut victime și pagube mari în zonă. De curând au demarat lucrări menite să țină apele în frâu. Pe aceste coordonate s-a trecut și la amenajarea râului Orăștie, din apropierea Sarmizegetusei regale. Mașini moderne modifică aspectul râului, sapă

Utilaje săpând în albia râului Orăștie; sus: tezaurul regal al Daciei este încărcat în sacii purtați de cai, pentru a fi dus la Roma (scenă de pe Columna lui Traian)

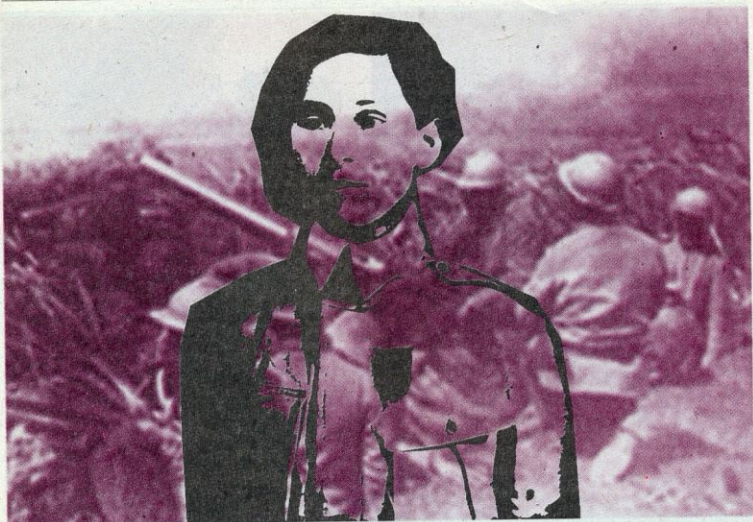
în albie și... cine știe? Chiar dacă nu va ieși la iveală o comoară în sensul în care ne-am obișnuit să înțelegem termenul, posibilitatea ca undeva, în albie, să se găsească obiecte depuse în apă sau chiar

„furate“ de apă este foarte mare. Filiala Mureș a Regiei Naționale a Apelor Române, care a inițiat proiectul, a înțeles acest lucru și a încheiat un contract cu Muzeul Civilizației Dacice și Romane

din Deva, pentru supravegherea lucrărilor. Astfel, specialiștii vor putea să înregistreze toate informațiile științifice care vor apărea pe parcursul funcționării șantierului. ■

„Fură descoperite și comorile lui Decebal, deși se aflau ascunse sub râul Sargetia. Căci [Decebal] abătuse râul cu ajutorul unor prizonieri și săpase acolo o groapă. Pusese în ea o mulțime de argint și de aur și alte lucruri foarte prețioase – mai ales dintre cele care suportau umezeala –, așezase pietre și îngrămadise pământ, iar după aceea adusese râul din nou în albia lui. Tot cu oamenii aceia [Decebal] pusese în siguranță, în niște peșteri, veșminte și alte lucruri la fel. După ce făcu toate acestea, îi măcelări, ca să nu dea nimic pe față. Dar Bicilis, un tovarăș al său, care cunoștea cele întâmplate, fu luat prizonier și dădu în vileag toate acestea.“

Dio Cassius

CURAJOASA CERCETAȘĂ DIN VĂDENI: ECATERINA TEODOROIU

VALERIA BĂLESCU

Trecuseră două luni de la intrarea României în Marele Război alături de Antantă. În dimineața de 14 octombrie 1916, trupele române din sectorul frontului de la Jiu au pornit o puternică contraofensivă. În toiul luptelor inamicul infiltrase o coloană de tăria a două companii, amenințând orașul Târgu Jiu. În jurul orei 9.00, forțele inamice ajunseseră la podul de peste Jiu, cucerirea orașului fiind iminentă.

În garnizoana locală se aflau doar 150 de ostași români, dar până la venirea ajutoarelor solicitate la eșaloanele superioare, s-a produs un miracol de solidaritate umană. Populația s-a mobilizat pentru a opri năvala vrăjmașă. Fiecare se înarmase cu ce găsisese la-ndemână, iar din piepturile lor izbucnea un singur strigăt: „La Jiu! La pod! Să apărăm podul! Să nu lăsăm dușmanul să intre în oraș!”

În acele momente, de mare folos s-a dovedit a fi și organizația locală de cercetași cu numele „Domnul Tudor”, din conducerea căreia făcea parte și o fată cu banderola Crucii Roșii pe mână. Dădea sfaturi și îi îmbărbăta pe cei din jur. Îndemna la luptă și mânuia pușca de parcă ar fi fost un adevărat ostaș.

Curajoasa copilă era Ecaterina (Cătălina) Toderoiu, cea care avea să rămână în istorie drept „Eroina de la Jiu” (Magazin istoric, nr. 8/1977).

Văzuse lumina zilei la 14 ianuarie 1894, în comuna Vădeni, județul Gorj, ca fiică a familiei de țărani Vasile și Elena Toderoiu. Mai avea șase frați: Nicolae, Eftimie, Andrei, Vasile, Sabina și Elisabeta. La școala primară din Târgu Jiu, învățătoarea o înscrisese în catalog cu numele de Ecaterina Teodoroiu, așa cum va fi păstrată și în cartea eroilor neamului.

Visa să fie învățătoare...

Nimeni nu o întrecea la învățătură. Nădăjduia să ajungă învățătoare. Visul Cătălinei părea mai aproape ca oricând în vara anului 1916, când se afla la București, unde obținuse o bursă la un gimnaziu internat. În Capitală, s-a înscris în asociația cercetașilor români, dar izbucnirea războiului o determină să întrerupă studiile și să se întoarcă în locurile natale.

Ca infirmieră, a îngrijit răniții din spitalele din Târgu Jiu. Considerând că face prea puțin, se decide să însoțească ambulanțele pe linia frontului, în defileul Jiului. Simțea că astfel îi va ajuta pe cei doi frați aflați pe front. Obişnuindu-se să-și stăpânească teama la fel ca un ostaș încercat, participă cu ceilalți sanitari la evacuarea răniților de pe câmpul de bătaie. Într-o asemenea ipostază, într-o dimineață rece din acel octombrie 1916, a întâlnit-o generalul Ion Dragalina, comandant al trupelor de la Cerna. Impresionat, a întrebat-o cum de se află pe câmpul de luptă? A răspuns simplu: „Sunt infirmiera voluntară Ecaterina Teodoroiu” și a adăugat: „Țara este în primejdie... Nu m-a lăsat inima să

stau de o parte!” Generalul Dragalina, mișcat profund, dădu ordin să i se aducă manta din mașină și o puse pe umerii sanitariei zicând: „Bravo, copila mea! Ești o adevărată eroină!”

După moartea eroică a celor doi frați, a cerut înrolarea oficială în rândul ostașilor. Dorea să fie inclusă în Regimentul 18 Gorj, unde luptase în ultimul timp alături de fratele său, sergentul instructor Nicolae Toderoiu. Luându-și adio de la el, în ultima clipă de viață, i-a promis că-i va răzbuna moartea. De atunci, cu o neclintită hotărâre, Ecaterina a insistat și mai aprig să fie înrolată oficial ca ostaș. Într-un final, învingând prejudecățile vremii, colonelul Oboegeanu – comandantul Brigăzii 22 Infanterie – ordonă să fie încorporată oficial, la compania 8, batalionul 2, din Regimentul 18 Gorj.

La 4 noiembrie 1916, această unitate primise ordin să apere regiunea de la sud de Târgu Jiu și rezista cu greu inamicului. Mărșăluind în primele rânduri, într-un moment critic, când compania era pe punctul de a fi capturată de inamic, Ecaterina a avut o inspirație salvatoare. Speculând neatenția vrăjmașului, a creat un moment de derută, dând posibilitate unor camarazi – în frunte cu comandantul (lt. Gheorghioiu) – să se retragă. Ea însă, alături de alți câțiva ostași, a fost luată prizonieră. „Fiind escortată de o santinelă germană – potrivit propriei relatări – am scos neobservată de nimeni un revolver din sân și am împușcat santinela și, fiind noapte, am fugit”. Urmărită și rănită fiind, mărșăluind prin acel întu-

neric adânc și pe o ploaie mărunță, spre miezul nopții și-a regăsit compania în împrejurimile Cărbuneștilor.

Cot la cot cu soldații

Fără a fi vindecată, și-a însoțit regimentul. În ziua de 6 noiembrie, în sângeroasa încelestare de la Tântăreni, îndeosebi după ce lt. Gheorghioiu a căzut rănit, Ecaterina Teodoroiu „îmbărbăta soldații la luptă și lupta cu arma sa ca un bun ostaș”. Ajungând în cursul aceleiași zile în apropierea gării Filiași, a fost grav rănită la ambele picioare de schije de un obuz. A fost evacuată la un spital din Craiova, iar apoi la București și la Iași.

Încet-încet și-a recăpătat sănătatea și, odată cu ea, recunoașterea oficială, fiind recompensată de către Comandamentul Marii Legiuni a Cercetașilor Români cu medalia de aur „Virtutea Cercetășească” și, ca o supremă recunoaștere a meritelor sale, i s-a acordat și titlul onorific de sublocotenent, devenind astfel prima femeie-ofițer din armata română. De asemenea, la 10 martie 1917 i s-a conferit medalia „Virtutea Militară”, cls. a II-a.

Scrîtorul Alexandru Vlahuță și generalul Henri Cihoski la mormântul Ecaterinei Teodoroiu

Ecaterina
și sublocotenentul Gheorghe Mănoiu

În acele zile de convalescență, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu ajută pe cei mai suferinzi decât ea, citindu-le scrisorile primite de la cei dragi, răspunzând chiar în locul lor, „prin cuvinte calde, pline de îmbărbătare”, sau oferindu-le din puținul soldei. Faptele sale de arme și de omenie deveneau tot mai cunoscute. Trezeau emoție în rândul elevilor de la școlile militare pe care era invitată să le viziteze. Unul dintre cei care au întâlnit-o într-o asemenea împrejurare, locotenentul Constantin Popescu, își amintea că într-una dintre zilele din iarna anului 1917 au fost anunțați de superiori despre întâlnirea cu „o domnișoară care a luptat la Jiu! Nu știam ce să credem...”. La comanda „drepti [...]”, toți elevii au încrăcnițat [...]. Eroina, îmbrăcată militărește și cu căciula albă pe cap, apăruse acum în mijlocul sălii, așa că o puteam cu toții vedea. La început zâmbi de această îngrămădeală... Se face liniște... Ne-am așezat în cerc. Dănsa trecu prin fața fiecăruia [...] Pășește sovăind, întreținându-se cu fiecare din noi. Caută cu ochii săi negri să ne cuprinză și să ne citească în suflete spre a întrevădea ce simțim [...] Eram amețit. O femeie, o fată... a intrat să lupte în rândurile armatei noastre la cot cu soldații, când atâția ticăloși [...] n-au știut cum

să-și puie pielea mai bine la adăpost. Ba, alții au fugit și la dușman...”

I-a fost dat eroinei ca în spitalul unde fusese internată să trăiască și o bucurie lăuntrică, „înfiriparea în sufletul ei a unui curat simțământ de prietenie și dragoste”, prin cunoașterea viitorului logodnic, sublo-

tenentul de rezervă Gheorghe Mănoiu, rănit și el. Înainte de război fusese învățător în comuna Bălești, județul Gorj, iar Ecaterina descoperise că era fratele unei foste colege.

În aceeași perioadă a cunoscut-o pe Maria Manciulea, „Eroina de la Olt”, o altă legendă a eroismului feminin românesc. Maria se născuse în localitatea ardeleană Părău. La 30 august 1916, în miez de noapte, Regimentul 30 Dorobanți „Muscel” (Brigada 6 Infanterie), comandat de colonelul Alexandrescu, fusese călăuzit de copila din Părău să treacă Oltul printr-un vad numai de ea știut, evitând orice pierderi. În timpul întâlnirii dintre cele două tinere, Ecaterina se destăinuise: „Nu mă gândisem să lupt cu arma în mână; eram doar cercetașă și infirmieră. Dar când aproape toată suflarea orașului nostru a pus mâna pe arme, pe coase și lopoare, și a ieșit să țină piept nemților la podul de peste Jiu, puteam eu să stau cu mâinile în sân?”

**„Înainte, bălești,
sunteți cu mine!”**

Abia ieșită din spital, Ecaterina pornea de această dată spre Regimentul 43/59 Lupeni, din Divizia 11 infanterie. La rugămintele sale, a fost repartizată la compania 7,

unde se afla, de altfel, și sublocotenentul Gheorghe Mănoiu (comandant al unui pluton). Era privită de noii săi camarazi ca o adevărată soră – bună, dar și intransigentă. Probabil tocmai pentru că știa, să se impună, era atât de iubită și respectată. Cu toate acestea, s-au găsit și unii care i-au provocat o mare tristețe. Printr-un denunț anonim, trimis la Marele Cartier General, se considera inadecvată păstrarea unei femei în cantonamentul regimentului.

Au urmat cercetări ale eșalonului superior. La rândul său, Ecaterina a făcut un memoriu la comandantul diviziei, exprimându-și „dorința-i fierbinte de a fi lăsată mai departe în rândurile luptătorilor”. I-au venit în sprijin și foștii comandanți, prin frumoasele aprecieri asupra tuturor faptelor de eroism pe care le săvârșise.

Găsind dreptatea de partea voluntarei, însuși comandantul Diviziei a 11-a (generalul Broștanu) menționa că „purtarea sa a fost din cele mai morale”. De aceea, a ordonat comandantului Regimentului 43/59 Infanterie să fie menținută în unitate și să i se acorde respectul pe deplin cuvenit.

La 9 iulie 1917, la Mărăști a început marea ofensivă. După această „primă mare victorie” (N. Iorga), a urmat, în august, renumita bătălie de la Mărășești, în cursul căreia au fost înfrânte marile orgolii ale inamicului. În ultima decadă a acestei bătălii (15-25 august), o cruntă zvăcnire a vrăjmașului s-a petrecut în sectorul Muncelu (la nord-vest de Mărășești), unde mărșăluiau unitățile Diviziei a 11-a. Ca și ceilalți ostași, Ecaterina manifesta aceeași nerăbdare. Mergea voioasă, în fruntea plutonului său. Purta pușca,

ranița, cartușiera, grenade și un sac pentru merinde, dar umplut tot cu muniții.

La 20 august 1917, Regimentul 43/59 Lupeni intrase în dispozitiv de luptă, pe Dealul Secului (la vest de satul Fitionești), fără batalionul 2, care rămânea în rezervă, spre dezamăgirea Ecaterinei. La 22 august, încă de dimineață, zărilor bubuiau de focurile artileriei și se încinseseră crâncene lupte, corp la corp. Spre seara aceleiași zile și plutonul voluntarei a fost trimis în luptă, pentru a face legătura între alte două companii (5 și 6) și astfel a înțări frontul de atac. Plină de entuziasm, în ciuda insistențelor camarazilor și ale superiorilor de a nu intra măcar în acea zi în luptă, Ecaterina pășea parcă și mai hotărâtă în fruntea subunității sale.

În jurul orei 21.00, inamicul pornise surprinzător un atac virulent, la care au ripostat energic trupele române, respingându-l și preluând inițiativa. Dar în timp ce plutonul în care se afla Ecaterina, prin salturi repezi, înainta sub ploaia gloanțelor dușmane, la stânga sa, compania 5 rămăsese în urmă. Inamicul, sesizând faptul, a început în acea zonă un atac viguros. În vâl-mășagul luptei, Ecaterina, „sfidând moartea... își îndeamnă cu glasul ei subțire, dar hotărât, ostașii la atac, strigând: «Înainte, băieți, nu vă lăsați, sunteți cu mine!».”

Din dragoste pentru pământul patriei

În acele momente însă, două gloanțe de mitralieră i-au străpuns inima.

Vestea morții sale s-a răspândit cu repeziciune, umplând de jale nu numai pe cei care o cunoscuseră. Ca ecouri

îndepărtate se auzeau în noapte: „A murit duduia sublocotenent! A murit duduia sublocotenent!...”

Sublocotenentul Mănoiu, alături de care luptase, i-a așezat trupul însășengerat pe iarbă, până ce brancardierii au transportat-o, în aceeași noapte, la postul de comandă al regimentului.

În raportul către comandantul Diviziei a 11-a, în afară de faptul că se menționa dobândirea victoriei, se mai spunea: „A murit în capul plutonului, ca o eroină, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu.”

A doua zi, camarazii îndurați, în răstimpul dintre atacuri, îi săpaseră mormântul la locul „Poienelor”, din valea „Părăiașului”, între niște fagi. „Și astfel, „sub lumina palidă a unei dimineți mohorâte”, trupul eroinei a fost coborât, cu onoruri militare, în mormântul rece.

La 24 august 1917, prin *Ordinul de zi nr. 1* al Regimentului 43/59 Infanterie Lupeni (Olt și Romanai) comandantul, colonel Constantin Pomponiu, arăta: „În timpul ciocnirii de ieri noapte, pe Dealul Secului, a căzut în fruntea plutonului său, lovită în inima-i generoasă, de două gloanțe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu din comp. 7-a.

Pildă rară a unui cald entuziasm, unit cu cea mai stăruitoare energie, aceea pe care unii au numit-o cu drept cuvânt «Eroina de la Jiu», și-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deșartă ambiție, numai din dragostea de a apăra pământ-

tul țării noastre, cotropit de dușmani.”

După război, la 19 mai 1921, s-a constituit un comitet de inițiativă pus sub înaltul patronaj al reginei Maria, pentru readucerea osemintelor eroinei în locurile natale. De mare însemnatate a fost strădania Ateniei C. Călugăreanu, inițiatoroa comitetului, care a mobilizat la strângerea de fonduri români din țară și de peste hotare. La 9 iunie 1921, când a fost sărbătorit centenarul Tudor Vladimirescu, au avut loc și funeraliile naționale pentru reînhumarea trupului Ecaterinei Teodoroiu la Târgu Jiu. Rămășițele ei pământești, depuse într-un sicriu turnat din oțelul unor tunuri capturate de la inamic, au fost așezate pe un afet de tun; pe tot traseul, oficiali militari și civili, o mare mulțime de oameni, invalizi, copii, elevi ai școlilor militare etc. au întâmpinat cu onorurile cuvenite cortegiul.

Sicriul a fost depus într-o criptă betonată în fața catedralei din Târgu Jiu. Ulterior, deasupra criptei a fost așezat monumentul din marmură sculptată, operă a sculptoriței Milița Petrașcu, având pe cele patru fațete ale sale scene din viața Ecaterinei Teodoroiu. ■

Carol al II-lea, cu prilejul inaugurării monumentului de la Târgu Jiu

ULTIMUL SOCIALIST CU LAVALIERĂ CONSTANTIN-TITEL PETRESCU

S-au împlinit, la 2 septembrie, 50 de ani de la dispariția uneia dintre personalitățile politice românești importante ale secolului al XX-lea: Constantin-Titel Petrescu (1888-1957). Astăzi, când societatea românească, îndeosebi tineretul, se află în căutarea unor repere morale, biografia și opera celui pe care îl evocăm ni se oferă ca un model. Dar câți români mai știu cine a fost acesta, în câte orașe îi poartă numele vreo stradă?

NICOLAE JURCA

● Ana Pauker îi propune să fie ambasador la Washington ● Regretul lui Vișinski: „Dumneata nu ai nimic la dosar“ ● Fostul avocat al comuniștilor, purtat prin temnițele lor ● Nicolski îl invită la masă ● Nu există socialism cu oameni în închisoare.

Constantin-Titel Petrescu a intrat în viața politică de foarte tânăr, pe vremea când era student la Drept. Aderase la idealurile socialiste și frecventa Cercul de Studii Sociale (reapărut în 1908, la București), unde venea adesea și Constantin Dobrogeanu-Gherea, mentorul socialiștilor români.

După terminarea studiilor în Drept la Paris, ajutat de calitățile sale deosebite, ar fi putut face carieră politică strălucită în oricare dintre partidele de guvernământ. A renunțat, pentru idealul în care credea, la o carieră de succes imediat, activând într-o mișcare politică, mai mult romantică în România acelor vremi, care nu asigura posturi guvernamentale și parlamentare, dar, în

schimb, cerea sacrificii și abnegație. N-a dominat evenimentele, precum pragmaticii săi contemporani Ionel I.C. Brătianu, Gheorghe Tătărescu ș.a., dar a fost prezent la toate marile evenimente din prima jumătate a secolului al XX-lea, situându-se, fără abateri, de partea adevărului, a libertății și a democrației, fiind un luptător și răspânditor de idei generoase, încât o istorie a democrației românești este de neconceput fără el!

În anul interbelic, ca lider de partid și membru fondator al unor organizații umanitare sau exercitându-și atribuțiile de gazetar și avocat, Constantin-Titel Petrescu a militat pentru perfecționarea cadrului democratic al țării, s-a ridicat împotriva pericolelor tota-

litare, a activat pentru apărarea drepturilor cetățenești ignorate de guvernanți.

La 10 februarie 1938 se instaura prima dictatură din istoria României. În acele împrejurări, când mulți oameni politici, inclusiv social-democrați, pactizau cu noul regim, Constantin-Titel Petrescu a rămas un apărător al valorilor democrației și social-democrației. De numele său se leagă reorganizarea, în anii războiului, a Partidului Social-Democrat, al cărui președinte va deveni în 1943, și angajarea acestei formațiuni politice în lupta de rezistență și în alianța politică ce va organiza lovitura de stat de la 23 august 1944.

Până în 1946, Titel Petrescu a realizat tot ce își dorise și visase într-o viață. Cariera lui

era la zenit: șef al unui numeros partid (după unele estimări, P.S.D. ajunsese la peste un milion de membri), ministru (primul social-democrat din istoria României), director de ziar, orator talentat și, în plus, una dintre cele mai iubite personalități politice la acea vreme. Alura sa romantică (purta lavalieră, când la modă începuse să fie „șapca leninistă”), afabilitatea sa, toate la un loc potențau atât simpatiile și popularitatea, cât și aversiunea dușmanilor. Poetul Ștefan Baciu, într-una dintre inspiratele sale pagini, îi schițează un portret, așa cum îl văzuse în aprilie 1945: „Coama leonină a părului argintiu, ochii sclipitori, gestul larg, cuvântul înaripat; nu-i lipsea decât ghitara, care ar fi cântat mesajul prieteniei, care este, ea însăși, poezia în sine”.

Drama liderului social-democrat a început atunci când s-a ridicat în apărarea identității și autonomiei P.S.D. și împotriva colaborării cu comuniștii la alegerile din noiembrie 1946. Supus presiunilor de tot felul, din afară și

din interiorul partidului, deși i se flutură promisiuni (Ana Pauker îi propune demnitatea de ambasador la Washington), Titel Petrescu rămâne neclintit. Cu statura lui de om nepătat (fapt recunoscut până și de Andrei Vișinski: „E drept, dumneata nu ai nimic la dosar”), se opune procesului de comunizare. În martie 1946, este nevoit să-și părăsească partidul, în care activase și căruia îi închinase viața, iar apoi, ca într-un ultim gest de consecvență, speranță și disperare în același timp, fondează Partidul Social-Democrat Independent.

Au urmat arestarea, în noaptea de 5/6 mai 1948, și o anchetă, care a durat patru ani. „Eu am fost și sunt un adversar al regimului comunist – va declara la ultimul interogatoriu – și socotesc că realitățile țării noastre, atunci și în prezent, sunt [propice] pentru un regim mic-burghez socialist, cu tendințe către socialism, și nu pentru un regim comunist.”

Prin Sentința Tribunalului Militar București, Secția I-a, nr. 49 din 22 ianuarie 1952, Constantin-Titel Petrescu a fost condamnat la muncă silnică pe viață, transformată în temniță grea pe viață și confiscarea averii, pentru „crimă de înaltă trădare” și „crimă de surpare a ordinii constituționale și de răzvrătire.”

Cel care îi apărase pe comuniști în numeroase procese va fi purtat, timp de șapte ani, prin închisorile lor (la Interne, la Malmaison și la Sighet), fiind supus unor represii, umilinte și presiuni greu de imaginat. Una dintre cele mai mârșave era pretenția zbirilor comuniști de a semna proiectul unei scrisori, prin care să-și revizuiască poziția din 1946 și să recunoască „realizările regimului”, în schimbul eliberării sale și a tovarășilor săi. Propunerea i-a fost făcută de Alexandru Drăghici, ministru de Interne. A refuzat-o, motiv pentru care a fost trimis, ca represalii, la închisoarea de la Râmnicu Sărat. Aici, a aflat despre

Congresul al II-lea al P.S.D. (mai 1930); între participanți, în rândul întâi, al șaptelea de la dreapta la stânga: Constantin Titel-Petrescu

moartea unor socialiști în detenție (George Grigorovici, Iosif Jumanca, Ioan Flueraș ș.a.).

Poate că acesta a fost momentul psihologic al cedării sale, pentru că la începutul lunii octombrie 1955, doamna Sofia Petrescu a fost informată că soțul său urmează să fie pus în libertate. Vestea s-a răspândit imediat în Occident, postul de radio „Vocea Americii” transmițând la 22 octombrie declarația socialistului Iancu Zissu, aflat în exil la Paris: „Informația cu privire la eliberarea din închisoare a lui Constantin-Titel Petrescu nu a putut decât să umple de bucurie inimile tuturor românilor [...] Așa cum cunoaștem noi practicile comuniste, este foarte probabil că cei eliberați continuă să fie sub strictă supraveghere a poliției și eventual constrânși să facă declarații favorabile regimului”.

Cu o lună înainte de eliberarea din închisoare, la 5 noiembrie 1955, avusese loc un lung dialog (integral înregistrat) între Titel Petrescu și generalul Alexandru Nicolski, agent NKVD și unul dintre directorii Securității. La acea dată, liderul socialist se afla în București, într-o vilă a Securității. Dialogul a început într-o atmosferă relaxată, cu discuții despre „calitatea mesei” și a serviciilor. Nicolski, „binevoitor”, îi spune: „În orice caz, când doriți ceva, chiar în timpul zilei, spuneți.” Titel Petrescu, cu umorul pe care îl mai păstra, îi răspunde: „Nu, nu d-le general, sunt foarte bine. Nu am trăit așa, în condițiile astea, nici la mine acasă.” Dialogul s-a tensionat, brusc, când Nicolski a dus

Doi vechi militanți socialiști:
Ioan Flueraș...

discuția la teme politice. Liderul social-democrat a fost inflexibil, replicându-i frecvent lui Nicolski: „Eu nu concep socialism cu închisorile pline de oameni” sau „Eu mă gândesc la tovarășii mei care sunt în închisoare.”

La 16 decembrie 1955, Titel Petrescu semna *declarația* prin care se angaja să nu întreprindă nimic împotriva regimului comunist. Aproape concomitent, la 18, respectiv 20 decembrie 1955, în *Scân-teia* și *Glasul Patriei*, publicație destinată diasporei, apare infama *scrisoare*, cu o semnătură smulsă prin șantaj (*Magazin istoric*, nr. 3/2004). Faptul a șocat exilul românesc și cercurile politice occidentale, îndeosebi socialiste, care au intuit că acea declarație-apel nu putea aparține celui mai integru și inflexibil socialist român. La Roma, Paris și în alte capitale occidentale apar comentarii și reacții. La 28 decembrie 1955, Radio Roma a transmis o scrisoare deschisă, adresată lui Titel Petrescu de prietenul său, dr. Lazăr Spineanu, din care redăm un fragment: „Dacă scrisoarea semnată de tine este exactă și tu te bucuri în sfârșit de libertate, Titel, dă-mi o probă care ar putea să con-

firme cele scrise de *Scân-teia*. Amicii mei din Italia, printre care tov. Saragat [Giuseppe, fondator al Partidului Social-Democrat Italian și viitor președinte al Italiei – n.n.] și ministrul Învățământului te invită aici, la Roma, unde cu toții vom putea discuta [...] Pentru a înlătura orice bănuială, te rog să primești invitația...”

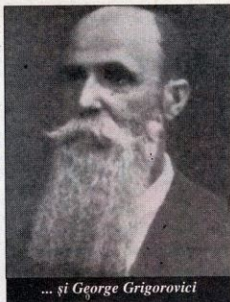
Șerban Voinea, unul dintre liderii social-democrației, aflat și el în exil la Paris, va povesti mai târziu: „Această scrisoare, care a apărut în numărul din 18 decembrie 1955 al organului comunist *Scân-teia*, nu exprima părerea lui Titel Petrescu. El a căutat ca acest lucru să fie adus la cunoștința noastră, cei aflați în străinătate.”

Șantajul și înșelătoria la care a fost supus l-au marcat pentru tot restul vieții. Din relatăriile agentului, cu numele de cod „Petre Cercel”, datate 30 aprilie 1956, rezultă preocuparea obsesivă a lui Titel Petrescu pentru acest episod tragic al existenței sale. Reproducem pasajul în care liderul socialist justifică gestul său: „Nu cred apoi că socialiștii din Occident îmi pot reproșa ceva. Nici Spaak [șeful socialiștilor belgieni – n.n.], nici Guy Mollet [lider socialist și viitor prim-ministru al Franței – n.n.] n-au stat șapte ani în pușcăriile rusești [aici cu sensul din România sovietizată – n.n.], ei n-au fost puși în fața morții. Nici așa n-aș fi cedat, dacă nu era în joc soarta amicilor mei. Dar iată că am fost înșelat.”

Cu sănătatea zdruncinată, își petrece ultimii doi ani de viață „liberă” mai mult prin spitale, supravegheat și urmărit la tot pasul de agenții

și informatorii Securității. Consilierii sovietici îi urmăreau și ei orice mișcare, pe *notele* sau *sintezele* informative ale Securității întâlnindu-se adesea rezoluția: „De tradus pentru tov. consilier.”

Ultimii doi ani din viață și i-a petrecut între sanatoriul profesorului C.I. Parhon, unde urmează un tratament de refacere, Spitalul Panduri, unde dr. Teodor Burghel îl operează de prostată, noul său domiciliu (garsoniera din str. C. Dobrogeanu-Gherea nr. 8) și via de la Cotești-Focșani a doamnei Teodoru. S-a stins din viață în dimineața de 2 septembrie 1957. Cum s-a produs sfârșitul aflăm din raportul redactat la 5 septembrie de omniprezentul „Petru Cercel”, agentul Securității, care l-a urmărit zi și noapte până în ultima clipă a vieții. Documentul conține multe alte informații referitoare la personalitatea celui dispărut.

... și George Grigorovici

„C. Titel Petrescu a fost internat aproape un an de zile la Institutul Parhon, unde a fost supus la un sistematic regim de refacere, în urma bolilor ivite în timpul detenției. Devitaminizarea, afecțiunea cardiacă, boala de prostată, stomac, ficat, starea nervoasă au fost examinate și tratate potrivit cu ultimele cuceriri ale științei medicale. Personal, prof. [C.I.] Parhon, prof. [Ștefan] Milcu, d-na dr.

Pittiș și ceilalți medici fruntași ai Institutului au dat o atenție deosebită lui C. Titel Petrescu. Rezultatul acestor îngrijiri e că C. Titel Petrescu [exagerează voit agentul – n.n.] s-a simțit pe deplin refăcut, iar ca înfățișare se prezenta chiar mai bine ca înainte de a sta în detenție.

Intre medici s-a ivit însă o divergență: cei mai mulți s-au pronunțat împotriva operației de prostată, socotită ca periculoasă la vârsta și la condițiile sale fizice. Totuși, C. Titel Petrescu s-a supus acestei operații, ea a fost făcută de prof. [Teodor] Burghel în condiții satisfăcătoare. Totuși, la puțin timp s-a produs o flebită, care a reclamat o îngrijire specială [...] În mai multe rânduri, flebita a impus bolnavului un tratament minuțios [...]

În urmă cu două luni, C. Titel Petrescu, a plecat la

Constantin Titel-Petrescu vorbește la o comemorare a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea

via Cotești (o stație înainte de Focșani), proprietatea d-nei Teodora, o rudă a d-sale. C. Titel Petrescu a stat și anul trecut la această vie, unde s-a bucurat de o găzduire gratuită.

Inainte de 20 august a.c. [1957 - n.n.], miliția satului Cotești a avertizat pe Titel Petrescu că permisia sa de ședere în localitate expiră și că va trebui să părăsească satul. Titel Petrescu [...] a protestat cu vehemență că este persecutat, «că se comite față de dânsul o ilegalitate» etc. În acest sens a trimis o telegramă ministrului de Interne.

În ziua de 22 august a.c., șeful miliției, venind personal să se intereseze de intențiile lui Titel Petrescu, l-a somat din nou să părăsească localitatea. Titel Petrescu, spunând că n-are trăsura să parcurgă distanța de 7 km care desparte via de gară, șeful miliției i-a procurat o trăsura imediat [...] Titel Petrescu nu se simțea bine, piciorul îl supăra și pe deasupra îl apăsa o stare de anxietate proprie bolnavilor de inimă. Totuși, Titel Petrescu a călătorit fără accidente, iar la București, luând contact cu medicii săi, s-a socotit restabil.

Trebuie adăugat – potrivit cu povestirea d-nei Florea, nepoata lui Titel Petrescu – că acesta evita să țină în curent pe prietenii săi politici cu starea bolii sale de inimă; el „nu vroia să se știe că suferă și de o afecțiune cardiacă gravă, pentru a nu fi considerat un om sfârșit fizicește și deci fără perspective politice. D-rul Jovin pretinde că «inima lui Titel era praf, că l-a împiedicat cât a putut să se opereze și că, în orice caz, n-o putea

duce mult». După spusele d-nei Florea, de la venirea sa de la Cotești, Titel Petrescu a avut câteva ușoare crize de inimă pe care le-a tănuț.

[...] În seara zilei de duminică 1 septembrie, a primit vizita lui Adrian Dimitriu [Magazin istoric, nr. 9/1993], a lui Stavri Cunesu și a soților Vinogradski [prietenii și colaboratorii apropiați - n.n.]. Titel Petrescu s-a arătat vesel, bine dispus și la un moment dat a dansat chiar cu d-na Vinogradski, pentru care avea o cunoscută simpatie. În cursul nopții de duminică 1 septembrie spre luni 2 septembrie i s-a făcut însă rău. D-na [Sofia] Titel Petrescu a relatat apoi că «s-a jenat» să cheme pe unul din medicii care locuiau în același bloc, «nevoind să-i deranjeze noaptea». Înspre dimineață, starea lui Titel Petrescu s-a agravat. La orele 7 dimineața d-na Petrescu a căutat medicii din bloc, dar aceștia plecaseră la serviciile respective. În panică d-na Petrescu s-a gândit să-și transporte soțul la spitalul Colțea, cel mai apropiat de locuința ei. De aici s-a născut versiunea că C. Titel Petrescu a sucombat în momentul în care a ajuns la spital. Fapt este că n-a mai fost timp pentru transportarea lui și, ivindu-se un nou infarct, Titel Petrescu și-a dat sfârșitul între 7 jumătate și 8 fără un sfert dimineața [...] Desigur, familia și prietenii săi politici acreditează ideea că Titel Petrescu a murit în «urma chinurilor suferite în închisoare», care «l-au slăbit, i-au distrus inima, i-au minnat celelalte organe vitale și l-au transformat într-un

invalid». Moartea se datorește însă în mare măsură operației pe care organismul său n-a suportat-o, cât și imprevizibilitățile făcute în ultimul timp, când n-a respectat regimul de repaus, complet prescris de medici.

C. Titel Petrescu lasă ca succesor la conducerea grupării sale pe Adrian Dimitriu, care și-a luat în primire atribuțiile. Acesta i-a organizat și funeraliile, la care, împotriva dispozițiilor autorităților, au fost de față numeroși prieteni și simpatizanți ai defunctului. Între ei și Gheorghe Cristescu (Plăpămaru), fost socialist și unul dintre fondatorii partidului comunist. Zăcuse și el ani buni prin închisorile comuniste și în ciuda interdicției Securității a rostit câteva cuvinte: „Te-ai stins flacăra mare, noi nu te vom uita!“ ■

Editura ALMA
 Calea Severinului 44A
 200610 Craiova
 Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300
 e-mail: alma_cons@yahoo.com

Monica Baniță Virgil Deva

ORGANUL DENTAR

MORFOLOGIE
HISTOGENEZA

Editura ALMA - Craiova
2005

Ptolemeu, considerat unul dintre părinții astrologiei, într-o reprezentare medievală

ASTRELE SCHIMBĂ MERSUL ISTORIEI ANTICE

Citim adesea în ziare sau reviste ori urmărim la televizor, mai mult sau mai puțin atenți, așa-numitele predicții astrale, prin care aflăm (?) în ce fel ne vor influența viața de zi cu zi corpurile cerești. Mulți oameni cred că existența lor stă sub semnul forței tainice a astrelor.

GHEORGHE FLORIN GHEȚĂU

Există câteva cazuri concrete, din Antichitate, ce pot demonstra că astrele au influențat într-adevăr viața oamenilor, dar cu totul altfel decât suntem tentați să credem.

O eclipsă buclucașă de soare...

În anul 585 î.Hr. în spațiul Asiei Mici, regatul med și cel lydian se aflau în al șaselea an de conflict armat. Războiul a fost provocat – după spusele lui Herodot – de faptul că regele mezilor, Cyaxares, cerea să-i fie înapoiat un grup de sciți, care-i aduseseră un afront și pe care regele lydienilor, Alyattes, refuza să-l predea. Desigur, motivul real al trecerii râului Halys (frontiera cu Lydia), de către oștile regelui Cyaxares, trebuie să fi fost politica expansionistă a statului med.

Indiferent de motivațiile care au stat la baza aceluia război, cert este că la 28 mai 585 î.Hr., în timpul unei bătălii între mezi și lydieni, s-a produs o eclipsă de soare. Dar să

dăm cuvântul lui Herodot: „O dată s-a dat chiar un fel de bătălie de noapte [...], căci, într-o încăierare – ce să vezi? – s-a întâmplat ca, în toiul bătăliei, ziua să se preschimbe deodată în noapte; Thales din Millet le prevestise ionienilor venirea acestei întunecări a soarelui și dăduse ca soroc tocmai acest an în care s-a și petrecut. Când văzură că se face noapte în plină zi, lydienii și mezii încetară lupta și amândouă taberele se arătară grăbite să ajungă la încheierea păcii” (Herodot, Istoriei, Cartea I, Capitolul 74).

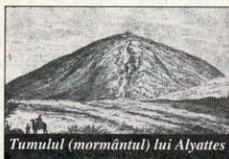
Pentru a conferi păcii un caracter mai puternic, s-a hotărât, după aceeași spusă a lui Herodot, căsătoria dintre Aryenis (fiica lui Alyattes) și Astyages (fiul lui Cyaxares), „căci știau ei prea bine că fără o tracică legătură de rudenie nici învoielile nu pot avea viață lungă”.

... și una de lună!

Perioada cuprinsă între anii 431-404 î.Hr. a reprezentat pentru lumea antică răstimpul

unei înclăstări militare între Liga de la Delos (condusă de Atena) și Liga Peloponesiacă (dominată de Sparta), care a rămas în istorie sub denumirea de Războiul Peloponesiac.

În cursul conflictului, atenienii au planificat o operațiune de amploare, menită să le asigure victoria. Un corp expediționar, comandat de Nicias și Demostene și alcătuit din aproximativ 40.000 de soldați și 160 de nave de război, a pornit spre Sicilia cu scopul de a cuceri cetatea Syracuse. Campania (desfășurată între anii 415-413 î. Hr.) a fost înclinată de succes. La început însă, după ce în ajutorul Syracusei au sosit trupe din Sparta și Corint (în principal), sorții s-au întors împotriva atenienilor, care au suferit o serie de înfrângeri. Ei au început să ia în calcul ideea retragerii, pe care erau pe punctul de a o pune în practică. Iată cum descrie scena istoricul Thucidide, în Cartea a VII-a a lucrării sale Războiul peloponesiac: „Dar, tot șovăind ei să pornească pe mare, când toate erau pregătite, s-a produs o eclipsă de lună când tocmai

Tumulul (mormântul) lui Alyattes

pe cer era lună plină. Marea majoritate a atenienilor, gândindu-se la eclipsă, cereau comandanților să rămână pe loc, iar Nicias, care de altfel era prea aplecat spre divinație și spre superstiție, a spus că nu se va delibera nimic mai înainte de a sta pe loc 27 de zile, până să se pună în mișcare așa cum spuneau prezicătorii. Așadar, atenienii au rămas pe loc, deși mai înainte erau gata să plece" (capitolul 50).

Urmarea acestei decizii sugerată de astre a fost înfrângerea atenienilor și apoi pierderea întregului război, împreună cu imperiul naval edificat pe structura Ligii de la Delos.

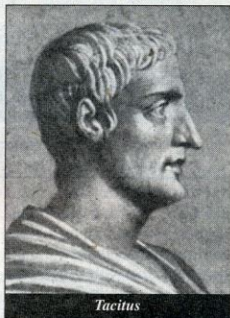
Norocul și norii de pe cer

În anul 14 d.Hr., primul împărat roman, Augustus, a decedat, la tron succedându-i

fiul adoptiv Tiberius. Aflând vestea, după cum ne povestește Tacitus în Cartea I a Analelor, „în legiunile din Pannonia pătrunse răzvrătirea, nu din alte motive decât că schimbarea împăratului le dădea prilej de tulburări și deștepta speranța de avantaje de pe urma unui război civil. În taberele de vară se aflau laolaltă trei legiuni sub comanda lui Iunius Blaesus" (capitolul 16).

Informat, Tiberius l-a trimis pe fiul său Drusus, însoțit de importante efective militare, să aplaneze conflictul. Ajuns în castrul legiunilor, Drusus a avut ocazia să constate că venirea sa a radicalizat atitudinea revoltaților, în loc să o modereze, după cum sublinia același istoric: „Numai întâmplarea a făcut să treacă în liniște o noapte amenințătoare, care putea să ducă la crime: pe un cer senin s-a văzut că deodată luna pălește. Neputând să-și explice cauza, soldații au luat aceasta ca o prevestire asupra situației prezente, asemuind eclipsa astrului cu nefericirile lor și crezând că cele ce făceau ei vor ieși cu bine, dacă zeița își va recăpăta

strălucirea și limpezimea. Ca urmare, au început să facă zgomot mare din obiecte din aramă, făcând să răsunе trâmbețele și goarnele; se bucurau și se întristau, după cum luna le părea mai strălucitoare sau mai întunecată. Dar după ce niște nori ce se iviseră au acoperit-o vederii, ei au crezut că a dispărut în întuneric. Cum

Tacitus

mințile, odată înspăimântate, sunt înclinate spre superstiție, începură să se jelească, spunând că li se prevestește o suferință veșnică și că zeii și-au întors fața de la isprăvile lor" (capitolul 28). ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 noiembrie 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– Unde se află reședința patriarhului ortodox al Antiohiei?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna august 2007 este:

Un milion de soldați

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Renea Ștefan**, din Constanța.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Oficiul Poștal nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București

Telex Telex Telex Telex Telex

FOTOGRAFUL LUI PICASSO

Din anii '30 Willy Maywald a fotografiat tot ce însemna cultura pariziană. A căutat atelierelor artiștilor din Montparnasse și a adus modelele acestora în stradă. Până la 30 septembrie, muzeul Carnavalet i-a adus un omagiu acestui german.

Iubea să povestească legende de fiecare fotografie, cum era cea din 1947 a lui Picasso distrusă de lumina proastă. Totuși, prin imaginile sale, el a contribuit la nașterea mitului Parisului, capitala artei și a creației. La 27 de ani de la moarte, expoziția consacrată lui Maywald a amintit privitorului de celebrul cartier al artiștilor parizieni, Montparnasse, așa cum a fost el între cele două războaie mondiale. Se pare că pasiunea sa pentru acest oraș i-a marcat fotografiile: la 24 de ani, în 1931, când ajungea prima dată la Paris, artistul spunea obsesiv: „Să trăiesc aici, să trăiesc aici și să văd toate astea... Aici vreau să trăiesc.” A devenit fotograf în timp ce devenea parizian și, după cel de Al Doilea Război Mondial, și-a fixat obiectivul pe lumea modei. Tot atunci i-a surprins în imagini și pe creatorii care trăiau la Paris: Victor Brauner, Maurice Utrillo, Jean Cocteau etc.

IAKOV ȘI GALINA DJUGAȘVILI

La sfârșitul lunii august 2007 la Moscova a murit, în vârstă de 70 de ani, Galina Djugașvili, singura fiică a băiatului cel mare al lui Stalin, Iakov, din căsătoria cu Ekaterina Svanidze. Nepoata „părintelui popoarelor” a trăit toată viața într-o locuință din apropierea Kremlinului, a absolvit Universitatea din Moscova, s-a specializat în limbi străine, franceză, în speță, a lucrat la Institutul de literatură universală și a fost membră a Uniunii Scriitorilor.

Ultimii cinci ani din viață și i-a consacrat spulberării unui mit, în concepția sa: acela că tatăl ei, locotenentul major Iakov Djugașvili, comandant al unei baterii de artilerie, a căzut prizonier la nemți lângă Vitebsk, în iulie 1941, unde ar fi rămas până în 1943, trecând în acest timp prin șase lagăre de concentrare fasciste (*Magazin istoric*, nr.7/1991). „Este o mistificare concepută de Abwehr, de serviciile secrete germane – a afirmat nepoata lui Iosif Vissarionovici Stalin – pentru a-l anihila psihologic pe bunicul meu.”

De altfel, la o masă rotundă din aprilie acest an, un istoric, doctorul Serghei Deviatov, pe baza documentelor de arhivă, a susținut-o pentru prima oară pe Galina, contestând istoriografia oficială: „Nemții au înscenat prizonieratul fiului lui Stalin. Niciodată Iakov nu a fost prizonier la nemți în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Există vreo zece fotografii ale lui în prizonierat. Specialiștii unui centru al Ministerului Apărării le-au supus unei analize și au descoperit că ele sunt un... excelent fotomontaj, făcut cu rețuș și imagine în oglindă.” „Este o mare provocare pusă la cale de naziști, de fapt pentru a lovi în bunicul meu.” Galina Djugașvili a murit cu această convingere.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Trecătorii de pe Calea Victoriei din acest început de toamnă de acum cinci decenii pot observa cum bătrâna clădire a Ateneului Român, inaugurată în 1888, se află în renovare. Sunt înlăturate ultimele semne ale rănilor provocate de bombardamentele germane din august 1944, dar și altele datorate timpului. „De multă vreme – scrie *Informația Bucureștiului*, din 2 septembrie – subsolul clădirii, care cuprinde, între altele, localul unei vechi săli de cinema și o mică sală de teatru, era de nefolosit, din cauza infiltrațiilor de apă. Fundația construcției fusese executată la timpul său din zidărie, unica metodă pe atunci, și nu fusese prevăzută cu izolație verticală.”

Pentru înlăturarea igrasiei, se sapă „de jur-împrejurul clădirii, la o adâncime de 5,60 m, un șanț care va deveni un canal de aer”. Aerul cald, „produs de o aerotermă”, va circula de-a lungul canalului vreme de trei ani.

Se repară, de asemenea, și cupola Ateneului, distrusă „în urma cutremurului din 1940 și a criminalului bombardament hitlerist din august 1944”. Se înlocuiește „învelișul de tablă montat acum vreo 70 de ani” cu un altul „din tablă nouă, de zinc, pe o suprafață de cca 900 metri pătrați”.

Tot pe Calea Victoriei, în fostul Palat Regal, devenit Muzeul de Artă al R.P.R., se deschide o expoziție eveniment: retrospectiva cu ope-

rele sculptorului D. Paciurea (1873-1932). „Foarte rari în întreaga lume – scrie Petru Comarnescu – sunt sculptorii care să posedă deopotrivă simțul monumentalului și simțul modelajului, adică să poată construi forme vii și dinamice care să se înscrie în spațiu și totodată să dea viață și căldură acestor forme prin modul în care se sensibilizează lăuntric chipurile și figurile. Paciurea a avut amândouă însușirile.”

Si tot pe Calea Victoriei, trecătorii sunt tentați să urmărească cu luneta lui „moș Nicolae Moraru”, de pe terasa Casei Centrale a Armatei (Cercul Militar Național), trecerea primului satelit artificial al Pământului, lansat de U.R.S.S. la 4 octombrie.

Curioșii se bulucesc. „Oamenii – scrie *Informația Bucureștiului*, din 11 octombrie – se adună de pe la șapte dimineața. “O jumătate de minut de vizionare costă 50 de bani (un ziar – 20 bani).”

Semnalele satelitului sunt recepționate și de radioamatorii din România. „În noaptea de 6/7 octombrie, orele 24 și 1 – anunță Observatorul Astronomic din Capitală – satelitul a trecut pe deasupra regiunii București. “Radioamatorii de la Palatul Pionierilor (Palatul Cotroceni), indicativ ZO3KPA, prind și ei aceste semnale, pe lungimile de undă de 15 m.

În dimineața zilei de 2 septembrie, „într-o săptămână și opt fără un sfert”, după cum înfărmă sursa „Petru Cercel” într-o notă de urmărire din 5 septembrie către lt.col. de Securitate Zambetti H., se stinge din viață Constantin Titel Petrescu (n. 1888), fost președinte al Partidului Social-Democrat. Moartea sa nu este consemnată de ziarele vremii. În schimb, înmormântarea îi este atent supravegheată de Securitate. A fost înhumat la 3 septembrie la cimitirul Bellu, „fiind depus în cavoul familiei Minovici”, după cum nota un informator într-o notă din 30 septembrie. Au participat „elemente social-democrate de dreapta” și „foști național-socialiști”, mulți veniți din provincie. Au compărat „și o coroață pe care au scris: *Din partea prietenilor din Galați, Brăila și Tulcea*. Unii au contribuit cu câte 50 și 100 lei”, informatorul notând că „până în prezent nu s-a putut stabili în mod concret cine sunt aceștia”.

Slujba religioasă „a fost oficiată de către Criveanu Nifon, fost mitropolit al Olteniei”, în prezența a „circa 3-400 persoane, printre care țărâniști, liberali, precum și persoane din oraș și cartierul Bellu (aceștia din curiozitate)”. „Gheorghe Cristescu-Plăpămaru, vechi militant social-democrat, apoi comunist, „a intenționat să țină un discurs”, însă familia lui C. Titel Petrescu și Adrian Dimitriu, fost secretar general al P.S.D.-Titel Petrescu, „l-au rugat să renunțe «pentru ca să nu se întâmple ceva»”. (*Cartea albă a Securității*, vol. II, București, 1994).

Radiodifuziunea română inițiază concursurile cu public *Cine știe câștigă*. Al doilea astfel de concurs, transmis în direct la radio, are loc pe

La New York, cu ocazia sesiunii Adunării Generale a O.N.U., de la stânga: Silviu Brucan, Corneliu Bogdan (al treilea) și Ion Gheorghe Maurer

scena Teatrului „C. Tănase”. Examinator – Valentin Lipatti; prezentator – Mircea Șeptilici; comentator muzical – Radu Șerban. Participă 13 concurenți care răspund la întrebări pe 13 teme: Ceahlăul; Leonardo da Vinci; Grupul celor cinci muzicieni ruși (A.P. Borodin, C.A. Cui, M.P. Musorgski, N.A. Rimski-Korsakov, M.A. Balakirev); Înce-

puturile mișcării muncitorești din România; Ocolul lumii pe ruta Magellan; Performanțe sportive românești de valoare mondială; Cromwell și epoca sa; Instrumente muzicale populare românești; Biserici și mănăstiri din secolele XV-XVI; Poezia lui Eminescu; Opera lui Grigorescu; Filmul neorealism; N. Filimon – scriitor și critic.

Premiul cel mare: obiecte în valoare de 6.400 lei (1 kg. de cartofi costa 0,5-1 leu; gogoșarii 20-25 lei sută).

Sub titlul *Schimb de vizite prietenești*, ziarul *România liberă*, din 13 octombrie, publică două relatări despre turneul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” și Operei de Stat din Iași la Chișinău și cel al Teatrului Moldovenesc Muzical-Dramatic și Teatrului Moldovenesc de Operă și Balet „A.S. Pușkin” din Chișinău la Iași.

A.S. Chirtoacă, directorul celor două teatre din Chișinău, mărturisește: „Venirea noastră la Iași înseamnă pentru noi o îndoită sărbătoare. Pe de o parte, întâlnirea cu publicul ieșean, iar

pe de altă începutul celei de-a douăzeci și cincea stagiuni – 1933-1957. Am căutat să cinstim această aniversare prin punerea în scenă a piesei *Descătușarea (Ruptura)* de Lavrentiev, a cărei premieră a avut loc aici, la Iași.”

Dan Nasta, regizor principal al Teatrului Național din Iași, arată

Luneta lui „moș Nicolae Moraru”

că turneul în R.S.S. Moldovenească (fosta Basarabie) le-a dat tuturor „sentimentul familiarității”. Pieseile „se joacă acum la Chișinău și în alte orașe și colhozuri”.

Sunt reproduse și câteva comentarii ale unor spectatori basarabeni. Nicolae Surugiu, șef de club, și Vasile Tarasciuc, șofer, ambii din comuna Rediu Mare, raionul Târnova, declară după ce au văzut spectacolul cu piesa *Nota zero la purtare*, de Virgil Stoenescu și Octavian Sava: „Ne-a plăcut spectacolul, tare ne-a plăcut! Și limba frumoasă pe înțelesul tuturor, și jocul minunat al artiștilor, și tema interesantă plină de haz a piesei – într-un cuvânt, toate ne-au copleșit și ne-au plăcut nespus. Avem ce povesti consătenilor. Iar, pe de altă parte, plecăm și cu învățăminte bune pentru scena clubului nostru.”

Despre cele două turnee de la Chișinău și Iași scrie și revista *Veac nou*, din 11 octombrie. La Iași a venit, notează Mihai Dumitriu, „un ansamblu de 220 artiști”, însoțit de Anatolii Kopceanu, locțiitor al ministrului Culturii din R.S.S.M., și scriitorul Bogdan Istru, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor de la Chișinău.

La rândul său, scriitorul Aureliu Busuioc consemnează despre turneul artiștilor ieșeni în capitala fostei Basarabii: „Succes deplin, pe deplin meritat, iată cum putem caracteriza spectacolele prezentate de oaspeții ieșeni.” Reprezentațiile au fost primite „cu un deosebit interes de spectatori, aplaudate la scenă deschisă, viu și neconținut, comentate cu aprindere chiar și de acei ce le-au putut asculta numai la radio (biletele au fost epuizate cu mult înaintea sosirii oaspeților)”.

Informația... din 12 octombrie scrie despre apariția „telegrafului

vorbitor” (telefonul) în București. La 6 decembrie 1877, ziarul *Resboiul* anunța că Anton Engel și Teirich, din strada Știrbei Vodă nr. 33, fac experimente zilnice cu noul aparat „de la 11-12 ore dimineata”. Telefonul „face să se audă vocea omului la distanțe foarte mari” și, scrie *Resboiul*, „credem că nu se va întârzia d-a se introduce chiar în casele particulare, precum și între edificiile serviciilor

publice”. Primul telefon interurban în România a intrat în funcțiune în 1890, legând Brăila de Galați.

Revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 8-9, august-septembrie, publică o amplă relatare (semnată de episcopul Teoctist Botoșăneanul, vicar patriarhal, viitor patriarh, și pr. prof. Ion G. Coman, rectorul Institutului Teologic din București) despre vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române, condusă de patriarhul Justinian, în R.P.F. Iugoslavia, în zilele de 2-12 iunie.

Emoționantă a fost întâlnirea din gara Vârșeș cu românii din Banatul sârbesc. „Din sate îndepărtate – consemnează relatarea –, credincioși mulți, bărbați, femei și tineri, veniseră cu multă nerăbdare să întâmpine delegația B.O.R. și să primească binecuvântarea patriarhicească.” Mulțimea „cânta și flutura buchete de flori. Cu ochii plini de

lacrimi și cu sufletele copleșite de bucuria clipelor înălțătoare, ei ascultau cuvintele părintelui protopop [de Vârșeș], care, emoționat, s-a adresat într-o frumoasă limbă românească, împărțind entuziasmul de nedescris al credincioșilor, la sosirea reprezentanților Bisericii Mame.”

În gara Alibunar, scriu autorii, „am rămas deosebit de impresionați când credincioșii români,

Marele actor Marcel Anghelescu

în frunte cu preoții lor, ne-au ieșit în întâmpinare, îmbrăcați în costume populare și cu buchete de flori. Din ceata mare de copii ce stăteau înșiruiți înaintea mulțimii s-au desprins o fetiță și un băiat spre a prezenta frumoase buchete de flori Prea F.P. Justinian, care primindu-le cu multă emoție i-a îmbrățișat și i-a binecuvântat."

În gara Pancevo, s-au adunat românii de aici, dar și „din satele Vladimirovaț și Nicolinț și din altele mai îndepărtate, cu dorința arzătoare de a saluta delegația Bisericii Mame în cele câteva minute de staționare a trenului aici".

Patriarhul Justinian, continuă relatarea, „răspunzând dorinței credincioșilor, i-a binecuvântat. Cu sufețele copleșite de emoție, aceștia se închinau și se înclinau spre P.F.P. Justinian, care le-a adresat cuvinte de îndrumare duhovnicească, mulțumindu-le pentru frumoasa întâmpinare".

Se instalează „primele lămpi cu neon pentru introducerea iluminatului fluorescent", anunță *Scânteia tineretului*. Cele dintâi se aprind în seara de 24 octombrie, pe porțiunea de bulevard dintre str. Academiei și Calea Victoriei.

O delapidare „impresionantă" este descoperită la Întreprinderea de Zahăr Chitila. Într-un singur an, contabilul-șef Mavromati a reușit să păgubească întreprinderea cu 428 vagoane de zahăr. Nici unul dintre acestea, comentează scriitorul Constantin Chiriță în *Scânteia* din 7 septembrie, „n-a intrat în fabrică, plătindu-se în schimb până la ultimul gram." Se semnav „contracte fictive, în numele țăranilor pentru primire de avansuri sau predare de recoltă." Erau „sate

O reconstituire a unei infracțiuni

întregi în care fiecare familie «contractase» și cultivase sfeclă de zahăr, fără ca oamenii să fi văzut sfeclă în viața lor."

Furtul era favorizat și de „funcționari din unități C.F.R." Aceștia „erau bucuroși ca un vagon încărcat cu 5.000 kg de sfeclă să fie trecut cu 10.000 sau 15.000 kg, deoarece în felul acesta unitățile C.F.R. încasau mai mult".

Romanul *Groapa*, de Eugen Barbu, recent apărut, stărnește reacții contradictorii. Predomină cele care critică scrierea și autorul pentru accentele naturaliste

din paginile sale. *Viața studențească*, din luna septembrie, se întreabă care e mesajul romanului. N. Doreanu îl muștră pe autor. „Dumneata transformi prin arta dumitale banda aceea mizerabilă de hoți și criminali, prostituate și proxeneți, într-o lume demnă de atenția și simpatia cititorului de azi [...] Cartea dumitale a apărut prea târziu. Ea nu mai este pentru vremea noastră și cu atât-mai puțin pentru mai târziu."

Studentii Eugen Comarnescu, Radu Rupea (Facultatea de Filologie) și Victor Ionescu, Adam Schwimmer (Facultatea de Fizico-Matematici) consideră că „viața mahalalei bucureștene apare izolată, complet ruptă de restul lumii. Avem impresia citind romanul că ne aflăm într-un burg medieval închis, din care

oamenii evadează arareori, cu totul întâmplător, pentru foarte puțin timp". Cei patru cred că „o discuție amplă despre romanul lui Eugen Barbu nu ar fi decât bine primită de cititori și ar constitui pentru ei un îndreptar în rezolvarea unei dileme." ■

Violonistul Ion Voicu cu soția

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

PRIMEJDIA REVENIRII LUI CAROL AL II-LEA

Documentul pe care îl prezentăm în continuare – la fel ca și pe celelalte din această serie, grație sprijinului primit din partea doamnei ELENA DANIELSON și a colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU – este legat de tentativele de revenire în țară întreprinse de regele Carol al II-lea la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial (Magazin istoric, nr. 7/2007). Destinatarul era Alexandru Cretzeanu, încă reprezentantul diplomatic al României la Ankara; expeditorul nu este menționat.

În finalul comunicării se face referire și la „greva regală”, declanșată de regele Mihai I după instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza, prin refuzul de a mai contrasemna actele puterii executive.

Documentul poartă următoarea însemnare cu creionul: 937/21/IX/45.

Pt. A.

Ca urmare la telegrama mea nr. 873 și nr. 885, punctul trei:

Primesc cu întârziere scrisoarea Tilea 29 august. La 26 august, adică în ziua primirii telegramei mele, a telegrafiat ex-regelui: „Aflu că unele persoane de pe Continent [Tilea se găsea în Marea Britanie] exploatează deja întoarcerea Majestății Voastre în scopuri politice. Fiind știut că presupunerile lor sunt neîntemeiate, ei fac rău țării în împrejurările actuale prin dificultățile suplimentare pe care le creează. De aceea, îmi permit a sugera respectuos să amânați plecarea până când criza din țară va fi rezolvată.”

Posed copia telegramii în limba engleză.

Tilea se declară cu totul de acord cu cele ce

i-am scris cu privire la primejdia revenirii ex-regelui. Subliniază că din august 1940 nu a avut nicio legătură cu acesta și că se va conduce și

Înmormântarea unor victime căzute în timpul demonstrației de la 8 noiembrie 1945.

În primul rând, de la dreapta: Gheorghe Tătărescu, Petru Groza, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Vasile Luca

în viitor de ceea ce crede a fi în interesul superior al neamului. Adaogă că și el a rugat Foreign Office să împiedice călătoria, dar a găsit preferința pentru metode indirecte, ca anularea vizei franceze. Mă felicită pentru „rapiditatea extra diplomatică” și patriotismul cu care aș fi lucrat în această chestiune.

În ce privește situația din țară, la Londra se crede că americanii au fost grăbiți când au încurajat pe M.S. Regele a face pasul în momentul ales. Era preferabil să se aștepte până ce Comisia de control devenea de fapt interaliată. Așa, rușii au fost puși în situație penibilă. Găsește totuși bine că M.S. Regele a avut curajul să facă pasul, căci mai curând sau mai târziu trebuia să-l facă tot el. Dacă Tătărescu și

socialiștii erau oameni, ar fi descompletat guvernul, salvând astfel prestigiul rușilor și ușurând [o] soluție acceptabilă tuturor. ■

Generalul Berthelot, Barbu Știrbey, Radu Rosetti și Vouillemin, la Periș

„PENTRU SORA NOASTRĂ LATINĂ”

GHEORGHE NICOLESCU

Generalul Berthelot și însoțitorii lui au părăsit teritoriul Franței la 1 octombrie 1916 și, după o călătorie de aproape trei săptămâni, trecând prin Anglia, Norvegia, Suedia, Finlanda și Rusia, au sosit la 15 octombrie în Iași, iar a doua zi la Periș, unde era dislocat Marele Cartier General român.

Repartizarea ofițerilor francezi la toate comandamentele, de la nivelul Marelui Cartier General până la cel al diviziilor, s-a efectuat imediat după sosire, în conformitate cu Înaltul Ordin de zi nr. 11 din 15/28 octombrie 1916, semnat de regele Ferdinand și de generalul D. Ilescu, ca reprezentant al Marelui Cartier General.

La începutul lunii februarie 1917, Misiunea avea în componență 404 ofițeri și 1.150 trupă. Structura pe specialități a corpului ofițeresc era: 277 ofițeri de infanterie, artilerie și de stat major, 27 de piloți și observatori, 88 de medici, patru ofițeri de marină și opt ofițeri de intențiență. Numărul ofițerilor a crescut în continuare, atingând cifra de

430, iar Misiunea a ajuns la un efectiv total de 1.580 de oameni.

Experiență

La începutul lunii ianuarie 1917, maiorul Berterèche de Menditte, avansat provizoriu la gradul de locotenent-colonel, a fost însărcinat cu coordonarea tuturor școlilor din spatele frontului. Uniformizarea instrucției infanteriei a impus înființarea unor centre de instrucție pe specialități, care să permită utilizarea noilor tipuri de armament, îndeosebi mitralierele, puștile-mitraliere și grenadele. Misiunea franceză a sprijinit refacerea infanteriei române și prin asigurarea unei dotări corespunzătoare. Rezultatele au fost de-a dreptul spectaculoase. La începutul războiului, un regiment românesc de infanterie avea în dotare între două și șase mitraliere și nici o pușcă-mitralieră; în iulie 1917 s-a ajuns la 24 de mitraliere și 96 puști-mitraliere, fiecare pluton având în componență și câte un grup special de grenadierii.

Vânătorii de munte au apărut în structura armatei române în timpul Primului Război Mondial. Un rol deosebit în dezvoltarea acestei noi arme l-a avut maiorul francez Gélinet, ajutat de căpitanul Virgil Bădulescu, sublocotenentii Frederic Nanu, Teodor Rosetti-Solescu și inginerul Balș.

Generalul Vouillemin a primit misiunea de a superviza toate problemele referitoare la artilerie. În momentul când a primit informația despre sosirea unei misiuni franceze în România, generalul german Falkenhayn își exprima ironic neîncrederea în succesul acesteia, susținând că, dacă Berthelot nu aducea cu sine și 500 de tunuri grele, el, Falkenhayn, nu avea de ce să se teamă. Francezii au acționat nu numai pentru perfecționarea artileriei, ci și pentru asigurarea unei dotări corespunzătoare. Ofițerii francezi s-au implicat în organizarea apărării antiaeriene, pregătind personal pentru utilizarea imediată a materialului francez ce urma să sosească.

Specialiști din cadrul Misiunii au asigurat dezvoltarea

Colonelul Rosetti și generalul Berthelot, la Solești

aerofotografiei și dotarea cu aparatură necesară, Marele Cartier General francez autorizând aducerea în România a 15 aparate fotografice, precum și a materialului prevăzut pentru funcționarea unei secții de aerologie (ramură a meteorologiei care studiază fenomenele din atmosfera liberă). Reorganizarea serviciului geografic s-a făcut cu sprijinul nemijlocit al căpitanului Cholesky, avansat temporar la gradul de maior, fost șef al serviciului fotografic al regiunii Tunisului. După evacuarea la Iași, în calitate de

director tehnic al Serviciului Geografic al armatei române, căpitanul Cholesky a organizat activitatea de așa manieră, încât să se asigure tipărirea a 6.000 până la 8.000 de hărți pe zi.

Cel care a coordonat serviciul de transmisiuni a fost maiorul cu titlu temporar Pincemin.

Efficiență

Generalul Berthelot s-a pronunțat pentru restructurarea completă a serviciului de transport automobile, cel

însărcinat cu realizarea noii structuri fiind maiorul Parfait, care a adoptat următoarele măsuri urgente: constituirea unui corp de personal automobilistic, înființarea unui departament de control al circulației, organizarea serviciului de reparații și stabilirea unui serviciu rutier.

Aflată la începuturi, aviația română dispunea în ianuarie 1916 de 53 de aparate de trei categorii (vânătoare, bombardament și observare). Întreaga activitate de dezvoltare a acestora s-a desfășurat sub conducerea directă a maiorului, devenit ulterior locotenent-colonel, Carl François de Vergnette de la Motte, numit director al Aeronauticii.

A existat și o componentă navală a Misiunii, asigurată de către inginerul Mercier, care se oferise voluntar. Cu sprijinul francezilor s-a creat corpul infanteriștilor de marină, destinat să acționeze în zonele Deltei și ale litoralului.

Experiența franceză și-a spus cuvântul și în domeniul medical. În februarie 1917, Misiunea franceză număra 88 de medici și farmaciști, cărora

România este sora noastră latină, soră de limbă și soră de rasă. Clasa intelectuală ne este, în general, devotată și poporul ne simpatizează din instinct, dacă nu din afinități literare sau sociale. Trebuie că atașamentul acestei națiuni pentru noi a fost foarte profund pentru ca, în pofida unei dinastii germane și a unei propagande excesive, ea să-și oblige regele să rămână neutru la începutul războiului și să intervină mai târziu alături de noi; știa totuși ce risca. Aflându-ne în prezent pe locul întâi în inima rasei românești, trebuie să-i cultivăm afecțiunea participând mai mult la viața ei proprie, prin vizite frecvente ale profesorilor, industriașilor, prin schimburi numeroase în ofițeri, prin deschiderea largă a școlilor și regimentelor noastre, prin dezvoltarea de interese comune și de relații economice etc. Este o operă care trebuie începută încă de acum.

General H.M. BERTHELOT

li s-au alăturat, ulterior, încă 16 cadre medicale.

Optimizarea structurilor și perfecționarea instrucției ar fi rămas fără efect dacă Misiunea nu s-ar fi implicat și în dotarea trupelor cu armament, tehnică militară și materiale de război, aprovizionarea cu alimente, atât a armatei, cât și a populației din zona neocupată a Moldovei. În cursul anului 1917, s-au primit: 150.000 de puști franceze, 1.760 mitraliere franceze și 197 engleze, 2.628 puști-mitraliere franceze și alte 108 engleze, 1.300.000 grenade franceze, 84 tunuri franceze de 75 mm, 72 tunuri lungi și 20 scurte calibrul 120 mm, 28 obuziere engleze de 127 mm, 14 obuziere franceze de 155 mm și alte 7 obuziere calibrul 152,4 mm, 130 mortiere de tranșee etc.

Importante cantități de material de război au fost livrate de Franța României în baza acordului încheiat între cele două țări la 21 august 1916. Transporturile, posibile atunci doar prin Rusia, au fost însă grav afectate în urma tulburărilor revoluționare produse în acea țară.

Eroism

Ofițerii francezi nu s-au limitat la consilierea comandamentelor române, ci, de multe ori, au participat direct la operații. Căpitanul Daru și locotenentul Binsse au fost distinși cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, „pentru vitejieasă atitudine ce au avut în ziua de 1 august 1917, în luptele de la Mărășești, când, de bunăvoie, căpitanul Daru s-a

Căpitanul Cholesky

oferit a merge cu Batalionul I la atacul poziției germane de la cota 334 Panciu. S-a distins în mod remarcabil și la atacul dat de regiment a doua zi, când a înaintat cu aripa stângă a liniei de luptă, trecând cu

avânt prin focul violent de baraj al artileriei inamice și înaintând până în momentul în care a fost rănit”. Locotenentul Binsse a primit înalta decorație românească „pentru vitejia și avântul cu care a luptat la Mărășești în iulie 1917. S-a distins în mod excepțional prin sângele rece ce a arătat sub focul violent al artileriei și infanteriei inamice, contribuind de aproape la succesul acțiunii Regimentului 36 Infanterie, în ziua de 27 iulie 1917”.

Căpitanul francez Soubilleaut s-a remarcat în timpul gloriosului contraatac al Regimentului 32 „Mircea”, când ofițerii și soldații își scosese tunicile și se aruncaseră doar „în cămăși, asupra inamicului”. Regimentul a fost aproape nimicit și comandantul ucis. Căpitanul Soubilleaut a preluat comanda supraviețuitorilor și a reușit să-i ducă în pădurea Prisaca, evitând pieirea lor.

O situație statistică incompletă, aflată în arhiva Marei Cartier General român, evidențiază faptul că un număr de 44 de ofițeri și 236 de subofițeri și trupă au fost propuși spre a fi decorați cu medalia „Crucea Comemorativă de Război”. Generalului Berthelot i-a fost decernat, la 23 iulie 1917, de către suveranul român, Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, iar prin Înaltul Decret Regal nr. 612, din 12 februarie 1918, a primit și Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a II-a, „pentru destoinicia și neobosită muncă ce a depus cu ocazia reorganizării armatei române, în 1917”. ■

Generalul german Falkenhayn nu se arăta îngrijorat la sosirea Misiunii militare franceze

ISTORIA ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

ROMAN C. PETRESCU INTÂMPINARE ÎNVECHITĂ	→	A III-A EMINESCU	→	INTRAREA ÎN SOCIETATE!	→	ARBUST PARFUMAT	→	ROMAN L. REBREANU	→
		ATACATĂ PE FLANCURI!		RUMEGĂTOR NORDIC		SE DAU LA PORCI		STAU ÎN TĂCERE!	
→		↓		↓		↓		↓	
ÎNTREBARE DE NEÎNCREDERE ÎN LUME!	→					ZEUL RĂZBOIULUI LA GRECI	→		
						RĂU			
→		NEPUTINCIOS	→			↓		ROMAN MIHAIL SADOVEANU	
		UNIUNEA PENTRU NOUA REPUBLICĂ							
EGALITATE ÎN SPORT	→	↓		INIMĂ DE COPILĂ!	→			INTRAREA ÎN FOCȘANI!	→
A UNI DOUĂ FIRE				VECHIUL COPIST				CEI DE COLO	
→				↓					
VIAȚA DE ZI CU ZI	→					A TRAGE BRAZDE	→		
ISTORICE ÎN FONDI						NU-I ASTA			
→									
		LAMA PENTRU RAZUIRE	→			NEPOTUL LUI DEDAL	→		
		DOISPREZECE LA LATINĂ				PŌEZIE, V. ALECSANDRI			
EFFECTUARI DE SARCINI	→	↓				↓			
CONDIMENT ROȘU									ROMAN MIHAIL SADOVEANU
→									
				VERIGĂ DE LÂNT	→			PLIN DE VISE!	→
				TINERI ÎN ZIUA NUNTII				DIN VALE LA DEAL!	
SUFLETUL LUI CAIN!	→			RĂMASĂ LA MIJLOC!	→				
DIN COSMOS				PÂNZE DE CORABIE		SPECIE DE NARCISĂ	→		
→						O PICĂTURĂ ÎN ISTORIE			
		ANTONIO COMPO- ZITOR	→			↓			
		DIODA LUMI- NISCENTĂ							
ARIPIOARA DE COMANDĂ	→	↓						SUNT ÎN TEMA!	→
VIERME INELAR								ÎN LARG; LA MARE!	
→									
						MĂSURI LUATE PE TEREN	→		
ZILE ROMANE	→			GĂLBENI STRĂLUCI- TORI	→				

DICTIONAR: ARES, ACAL, AJO, UNR, XII

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

POȘTA CONCURSULUI

Mai mulți participanți la Concursul Magazin istoric, ediția 2007, consacrat celor 40 ani de la apariția primului număr al revistei noastre, ne-au împărțit din gândurile lor legate de aflarea răspunsurilor la cele patru serii de întrebări publicate în numerele 4-7 din acest an.

Domnul ION CHIRILIUC, din București, regretă că... „nu a fost întrebarea și anul”. O sugestie binevenită, de care vom ține seama în organizarea unor viitoare asemenea concursuri.

„Munca mea de a inventa tot cuprinsul colecției *Magazin istoric* pe calculator – ne mărturisește concurentul **IOAN P. POPA**, din Beiuș – a dat roade. Am reușit să găsesc răspunsurile într-un timp record.” **Felicitări pentru această inițiativă**, după cum se vede, aducătoare de mari satisfacții!

CONSTANTIN BĂRBUTĂ, din Bolintin Vale. Aveți dreptate. Ne cerem scuze pentru o confuzie de nume strecurată în întrebarea nr. 2, din seria a III-a. Frumoasa Ruxandra, al cărei chip a fost reprodus pentru întrebarea respec-

tivă, a fost soția lui Radu de la Afumați, și nu Radu cel Mare, cum din eroare am scris noi. Întrebarea cerea să recunoașteți numele domniței, și nu al soțului ei. Ceea ce toți participanții au și înțeles, dând răspunsul corect.

IOAN MOISA, din Reșița: „Consider că întrebările nu au fost dificile. Cele din ultima serie mi s-au părut chiar foarte simple, amintindu-mi cu ușurință revistele în care au fost publicate imaginile. Sper că și anul viitor, când va apărea cel de-al 500-lea număr, veți veni în întâmpinarea cititorilor fideli, organizând un concurs la fel de interesant. *Magazin istoric*, chiar dacă a împlinit 40 de ani, are articole interesante, pe care le citesc cu plăcere. În mod deosebit sunt interesat de articolele – cam puține! – care au legătură cu istoria Banatului.” **Mulțumim pentru aprecieri și sugestii.**

CONSTANTIN MANOLIU, din Câmpina: „Pentru mine, la cei 80 de ani împliniți, încă relativ sănătos, dar cu regretul că sunt singur, lecturarea revistei *Magazin istoric*, dar și a altor publicații cu conținut diferit, mă face să-mi pară că zilele sunt încă frumoase, dar scurte, și să retrăiesc clipele fericite și mai

puțin fericite din trecut. Unele întrebări din acest concurs, referitoare la românii și plaiurile românești de peste Prut și din restul frumoasei Bucovine, pe care le cunosc atât de bine, m-au făcut să revăd cu ochii minții meleagurile de unde odinioară a trebuit să plec. Măcar prin scris, prin lectura revistei dumneavoastră, cei tineri să-și cunoască și să-și cinstească trecutul neamului.”

CONSTANTIN CRĂCIUN, din Moreni, județul Dâmbovița, str. Plaiului, nr. 36: „Acesta este ultimul concurs *Magazin istoric* la care mai particip. Vârsta nu mai îmi permite. Este obositor. Las pe cei tineri să continue. În 1967, anul când a apărut *Magazin istoric*, erăm cu soția la Eforie Sud. Era luna iulie.

Am cumpărat revista și mi-a plăcut. Nu m-am mai despărțit de ea. Am cumpărat-o în fiecare lună. Am făcut rost și de numerele din lunile mai și iunie 1967, dar primul număr nu mi l-am mai putut procura.” **Publicăm adresa corespondentului nostru, în speranța că se va găsi poate un cititor care să-i trimită exemplarul care-i lipsește**, nr. 1/1967, pentru a-și întregi colecția *Magazin istoric*, de care-l leagă atâtea amintiri.

Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com.
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history) V. Eftimiu The gap between downtown Bucharest and its outskirts • G. Tepelea

Tâmădău 60 years later • J. I.B. McCulloch In Romania, in between the wars • M.-A. Botez The Bucharest of my youth • **Al. Aciobăniței** Jean Moscopol croons against the communist regime • **I. Feodorov, C. Crișan** 1705. Cantemir's *The Divan* in Arabic • **E. Tomac** Interviews with Alexandru Leșco, Andrei Ivanțoc and Tudor Popa, former political detainees in Transnistria • **M.E. Ionescu** The Russian „Party” in Romanian history (II) • **L. Tăranu** The Fokker Affair • **G. Roșu** The story of the wedding pot • **G. Filitti** Letters from former days • **O. Popescu** Memories of an ambassador • **N. Manea, B. Costache** Working for the National Bank • **I.V. Ferencz** The treasure of king Decebal • **V. Bălescu** Ecaterina Teodoroiu • **N. Jurca** The Socialist Constantin-Titel Petrescu • **I. Lăcustă** In Bucharest 50 years ago • Romanian documents at Hoover Institution (LXXII) • **Gh. Niclescu** The Berthelot mission in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) V. Eftimiu Un gouffre entre le centre-ville et la banlieue de la Capitale • G. Tepelea

Tâmădău – 60 ans après • J. I.B. McCulloch La Roumanie pendant l'entre-deux-guerres • M.-A. Botez Le Bucarest de mes vertes années • **Al. Aciobăniței** Le coupletiste Jean Moscopol contre le régime communiste • **I. Feodorov, C. Crișan** 1705. Le „Divan” de Cantemir en arabe • **E. Tomac** Interviews avec Alexandru Leșco, Andrei Ivanțoc et Tudor Popa, prisonniers politiques en Transnistrie • **M.E. Ionescu** La „partie” russe dans l'histoire nationale (II) • **L. Tăranu** L'Affaire Fokker • **G. Roșu** L'histoire de la cruche nuptiale • **G. Filitti** Lettres d'antan • **O. Popescu** Souvenirs d'un ambassadeur • **N. Manea, B. Costache** Etre fonctionnaire à la Banque Nationale • **I.V. Ferencz** Le trésor du roi dace Decebal • **V. Bălescu** Ecaterina Teodoroiu • **N. Jurca** Le socialiste Constantin-Titel Petrescu • **I. Lăcustă** À Bucarest il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LXXII) • **Gh. Niclescu** La mission Berthelot en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. Ефтимий Пропасть между центром столицы и ее окраиной • Г. Тепеля

Тамăдăу 60 лет спустя • Дж. И.Б. МакКаллох В межвоенной Румынии • М.-А. Ботез Бухарест моей молодости • **Ал. Ациобăниței** Жан Москопол поет против коммунистического режима • **И. Федоров, К. Кришан** 1705 г. „Диван” Кантемира в арабском языке • **Е. Томак** Интервью, взятые Александру Лешко, Андрею Иванюку и Тудору Попа, заключенным в Транснистрие • **М.Е. Ионеску** Русская „партия” в нашей национальной истории (II) • **Л. Тăрану** Дело Фоккера • **Дж. Рошу** Повесть кувшина для свадьбы • **Дж. Филитти** Былые письма • **О. Попеску** Воспоминания посла • **Н. Маня, Б. Костак** Быть служащим на Национальном Банке • **И.В. Ференц** Клад короля Децебала • **В. Бăлеску** Екатерина Теодороу • **Н. Журка** Социалист Константин-Тител Петреску • **И. Лăкустă** В Бухаресте 50 лет • Румынские документы в Институте Гувера (LXXII) • **Г. Николеску** Миссия Бертло в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) V. Eftimiu Der Abgrund zwischen dem Zentrum der Hauptstadt und deren

Peripherie • **G. Tepelea** Tămădău nach 60 Jahren • **J. I.B. McCulloch** Im zwischenkriegszeitlichen Rumänien • **M.-A. Botez** Das Bukarest meiner Jugend • **Al. Aciobăniței** Jean Moscopol singt gegen das kommunistische Regime • **I. Feodorov, C. Crișan** 1705. „Der Divan” des Cantemir in Arabischer Sprache • **E. Tomac** Interviews mit Alexandru Leșco, Andrei Ivanțoc und Tudor Popa, die Gefangenen von Transnistrien • **M.E. Ionescu** Die russische „Partie” in der nationalen Geschichte (II) • **L. Tăranu** Die Affäre Fokker • **G. Roșu** Die Geschichte vom Hochzeitskrug • **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit • **O. Popescu** Erinnerungen eines Botschafters • **N. Manea, B. Costache** Beamter der Nationalbank zu sein • **I.V. Ferencz** Der Schatz des Königs Decebal • **V. Bălescu** Ecaterina Teodoroiu • **N. Jurca** Der Sozialist Constantin-Titel Petrescu • **I. Lăcustă** In Bukarest vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXII) • **Gh. Niclescu** Die Gesandtschaft Berthelot in Rumänien

SUMARIO (Historia romana) V. Eftimiu El abismo entre el centro de la capital y su periferia • G. Tepelea Tămădău

después de 60 años • J. I.B. McCulloch En la Rumanía interbélica • M.-A. Botez El Bucarest de mi juventud • **Al. Aciobăniței** Jean Moscopol canta contra el régimen comunista • **I. Feodorov, C. Crișan** 1705. El „Diván” de Cantemir traducido al árabe • **E. Tomac** Entrevista con los detenidos de Transnistria: Alexandru Leșco, Andrei Ivanțoc y Tudor Popa • **M.E. Ionescu** „Partida” rusa en nuestra historia nacional (II) • **L. Tăranu** El asunto Fokker • **G. Roșu** La historia del jarro de boda • **G. Filitti** Cartas de antaño • **O. Popescu** Los recuerdos de un embajador • **N. Manea, B. Costache** Ser empleado del Banco Nacional • **I.V. Ferencz** El tesoro del rey Decebal • **V. Bălescu** Ecaterina Teodoroiu • **N. Jurca** El socialista Constantin-Titel Petrescu • **I. Lăcustă** En Bucarest hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXII) • **Gh. Niclescu** La misión de Berthelot en Rumanía

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Ciitorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,20

ALEXANDER HENRICUS VALLIS SVETAE
CAESARIS DE LITVANIA PONTIFICIS
VIRI CAESARIS HENRICI MATRIS CAESARIS
CONSTITUTIO REGIS REGIS MATRIS
AMPLIUS INTELLIGIT INCAUTIA CAPTIS

magazin istoric

